

సమీక్ష

భౌతిక సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక

సంపాదకుడు: విద్యాన్ బుల్లసు సతారామశాస్త్రి.

చతుర్థ

[ప్రత్యేక] వార్షిక

సంచిక

సంపుటము 4

రెండవ హింద్రవంతు 1-11-1980

—* ఈ సంచికలో *—

1) కవిత్వము - చిత్రకవిత్వము.	16) నవసమాజ నిర్మాణంలో రచయితల బాధ్యత
2) సాహిత్య సృష్టిలో 'పేరణ'	17) బ్రాహ్మీ నవరత్నముల (పద్య)
3) నష్టరామ రూపకములు	18) ఆకాశము (పద్య)
4) కవుల కలాలలో కలహంస	19) ఈపత్తులలో
5) వసుచరిత్ర - నాటకీయత	1) అష్టావధానం
అభిజ్ఞాన శాకుంతలానుసరణము	2) శ్రీ శేంకటేశ్వర సాహిత్య సభలు
6) అద్దేపల్లివారి కవితాహాసము - ఋతువిలాసము	20) శ్రీనాథుడు (పద్య)
7) భైరవుని కవితాకళ	21) గ్రంథసమాలోచన
8) దీపావళి. (పద్య)	1) శ్రీరామ రాజ్యము
9) శివశంకరులు - కవిప్రియ	2) హంసరూపము
10) 'అపరగౌతమి' గుమ్మలూరి సంగమేశ్వరశాస్త్రి -	3) శ్రీమద్రామాయణము
తర్కసరస్వతీ పరివర్ణ	4) అవగాహన.
11) మిడిసిపడకు (పద్య)	5) కృష్ణ వేణీనదీ మాహాత్మ్యము
12) కాళిదాసు - వర్ణనా వైచిత్ర్య.	6) పుష్కర గౌతమి.
13) ఆంధ్ర సాహిత్యము - హాస్యరసము	22) 'సమాలోచన' తృతీయ సంపుట రచనల పట్టిక
14) వరమానంద మునీంద్రులు (పద్య)	23) సంపాదకీయం
15) పద్యం విలువ	

—* 1, 16 తేదీలలో ప్రచురింపబడును *—

చందా

సంవత్సరమునకు రు. 12—00.

అర్ధసంవత్సరమునకు రు. 6—50.

విడిప్రతి 60 పై

వార్షిక సంచిక వెల 1-5

★ స మా లో చ న ★

* జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక *

సంపాదకుడు విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి

Retired Telugu Lecturer, V T J College, Rajahmundry

సంపుటము 4

రాజమహేంద్రవరము 1-11-1980

సంచిక 1

వార్షిక సంచిక

1. కవిత్వము - చిత్రకవిత్వము

— శ్రీ జి ధర్మేశ్వరరావు, ఎం ఏ.

అర్థము లేదా ధ్వని ప్రాధాన్యమును బట్టి కావ్యము మూడు విధములు అవి 1 ధ్వనికావ్యము 2 గుణీభూతవ్యంగ్య కావ్యము 3 చిత్రకావ్యము కావ్యప్రకాశమున మమ్మటుకు చిత్రకావ్యమును గూర్చి ఇట్లు చెప్పియున్నాడు 'శబ్దచిత్రం వాచ్యచిత్ర మవ్యంగ్యం త్వవరం స్మృతమ్ (ప్రథమోల్లాసము 5) అవ్యంగ్య మనగా వ్యంగ్యత్వమే లేనిదని అర్థము చెప్పుకొనరాదు ఈ విషయమున ఆంధ్రసాహిత్య దర్పణము చతుర్థపరిచ్ఛేదము పుట 130 న వివరణముకలదు

కొండలు చిత్ర మనుకేర మూడవ కావ్య భేదము నిచ్చునీతురు ఇట్లు చెప్పుడరు శబ్దచిత్రము వాచ్యచిత్రము 4ని అవ్యంగ్యమో అధముగా చెప్పబడినది, అని అదిసరిగాదు ఏలన అవ్యంగ్యత్వ మనగా వ్యంగ్యభావమే, ఆ పక్షమున దాకి కావ్యత్వమే లే దని మున్నే చెప్పబడినది ఈపక్ష వ్యంగ్యత్వ మన నేమికి ఆస్వాద్య వ్యంగ్యత్వమో, ఆనాస్వాద్య వ్యంగ్యత్వమో?

తొలి దేని ప్రాచీనభేదములలోనే అంత ర్భూత మగును రెండవదేని కావ్యత్వమే లేదు ఏలయన ఆస్వాద్యత్వము కలదేని ఆపూడు 'అక్షుద్రత్వము' నిర్ధమే తుద్రతయున్న ఆనాస్వాద్యత్వము కలుగుటం బట్టి ఇట్లు ధ్వనికావ్యం చెప్పియున్నాడు ఇట్లు వ్యంగ్యముయొక్క ప్రధాన గుణభావములచేత రెండుకావ్యములు వ్యవస్థితములు వానికంటె నితరము ఏది కలదో అది చిత్ర మ బడను' అని

కావున దీనినిబట్టి వ్యంగ్యార్థ మస్ఫుటముగాఁ గాని, గూఢముగా గానియున్నచో నది చిత్రకావ్య ముబడును, అని అర్థము చెప్పుకోవలెను

జగన్నాథుడు కావ్యములు నాల్గరకములని పూర్వల గుణీభూత వ్యంగ్య కావ్యమునే రెండుగా చెప్పెను ఆతని నాల్గవదే చిత్రకావ్యము యితార్థ చమత్కృత్యపస్పృతా శబ్దచమత్కృతిః ప్రధానం తదధమం చతుర్థమ్' అర్థచమత్కృతితో నలంకరింపబడి శబ్దచిత్రము

ప్రధానమైనచో నది యధమును, అని అర్థము ఇట్లు శబ్దచిత్రము, అర్థచిత్రము అని రెండు భేదములతో చిత్ర మున్నట్లు చెప్పియున్నాడు

అర్థచమత్కృతి లేకముగూడ లేక కేవలశబ్ద చమత్కృతియిత్రమే యుండు నవి విదవకావ్యములనియు అవి ఏకాక్షర్యాదులు, పద్యబంధాదులు ననియు మేల్కొనెను

అస లితని రమణీయార్థ ప్రతిపాదక శబ్ద కావ్యమే అన్నదానిలో రమణీయార్థమే లోకోత్తర మగు నాహ్లాదము కలిగించును అట్లు లోకోత్తరమునే చమత్కార మందురు ఈ చమత్కారమే శబ్దగత అర్థగత శబ్దార్థగతమై యలరారును

క్షేమేంద్రుడు చమత్కారము పది విధములనెను 1 అవిచారిత రమణీయము 2 విచారణీయ రమణీయము 3 సమస్తసూక్తివ్యాప్తి 4 సూక్తికక్షేద్యత్వ 5 శబ్దగతము 6 అర్థగతము 7 శబ్దార్థగతము 8 అలంకారగతము 9 రసగతము 10 ప్రఖ్యాత వృత్తిగతము

ఈచమత్కారమునకు మరొక కేసు చిత్రము అది శబ్ద, అర్థ, శబ్దార్థ చిత్రము లుగ పిలువబడుచున్నది

కావ్యమున కాత్యధ్వని అది వస్తు అలంకార, రసరూపముగా నుండును. ఈరసధ్వనికి ఎక్కువ ప్రాధాన్యము నిచ్చినవాడు ధ్వన్యాలోకమునకు 'లోచన' వ్యాఖ్యివానిన అభినవగుప్తుడు రసమే కావ్యాత్మ వస్తులంకారధ్వనులు కూడ రసపర్యవసాయులే ఇట్లే విశ్వ నాథుడు, మహిమభట్టు కావ్యభావికము రసమనిరి కావ్యమునకు అంతరి రసము నకు వ్యంగ్యవ్యంజక భావముకాక, భావ్య భావకసంబంధ మని భావించిరి అప్పుడు రసభావాదుల నుద్దేపింప జేయునవి అలంకారములు తద్వారా కావ్యములకు శోభ చేకూరును బౌచిత్యము ననుసరించి చేయబడిన శబ్దాలంకార సంఘటనము పారకుల కానందము చేకూర్చుచు సన్నివేశముల కనుకూలములై యలరారు నప్పుడు శబ్దాలంకారమునకు కూడ సౌందర్యావహములే యగును 'సౌందర్యమలంకార' అను వామనుని మాట దీనినే సమర్థించుచున్నది అందుకే కా బోలు ఉత్తమ కావ్యములలో సహితము ఇవి చోటుచేసికొనినవి వాల్మీకి రామాయణమున నుండరకాండ పంచమసర్గలో అంత్యప్రాసనియమము కనబడును కాళిదాసుని రఘువంశము నవమసర్గము యనుకమయము సంస్కృతకవులు వన, యుద్ధ వర్ణనాదుల సందర్భమున శబ్దాలంకారములను గూర్చి రసి చెప్పవచ్చు

అంద్రకవులుగూడ వన జలక్రీడా పుష్పాపచయముల వర్ణనాదులందు శబ్దాలంకారములను ప్రదర్శించిరి పోతన భాగవతము శబ్దాలంకారముల పుట్ట చిత్రకవిత్వములో ఎక్కువభాగము శబ్ద చిత్ర ప్రధానమే అందువలనే కాబోలు అలంకారికులు శబ్దచిత్రమును శబ్దాలంకార కీర్తి కక్రింద వివరించిరి. రసభావా

దుల పోషణలో ఆరసవాహినికి అద్భుతా కుండ ఉండునంతవరకు ఈ శబ్దచిత్రము అలంకారముగ వాడబడవచ్చు అని మనము భావింపవలెను ప్రాసాది చిత్ర బంధగర్భకవిత్వం శబ్దవిత్తికి అలంకార విరతులయ్యె అనెడి అప్పకవి మాట ఈ విషయమునే రూఢి యొనర్చుచున్నది

ఇక అర్థచిత్రవిషయమున గూడ కొన్ని అర్థాలంకారములు వాడబడవలెను శ్లేష, సమాసోక్తి వక్రోక్తి ఆక్షేపము, విరోధా భాస మున్నగునవి శ్లేష వక్రోక్తిలో ఉండి సౌభాగ్యమును పెంపొందించును వక్రోక్తి చమత్కార శోభితము గూఢోక్తి వక్రోక్తి చమత్కారములను చ్యుత గూఢాది చిత్రముల కననగును ఇవివస్తు వ్యంగ్య ప్రధానములై ఉత్తమ కావ్యములుగఁ జేయును

ఆకారనియమ చిత్రమని హేమచంద్రుడనినదే బంధక విత్వము దీనిని చిత్రాలంకార మని అలంకారికులు పిలిచిరి రస భావాదుల పోషణసందర్భమున నిది ఎంతయో తోడ్పడును యుద్ధసమయమున నొక ఖడ్గమోలేదాచక్ర మో ప్రయోగింపబడిన దనుకొందము ఒకమాట చెప్పినదానికి, దాని ఆకారమచ్చలచూపిన దానికి వ్యత్యాసమున్నది ఆ చిత్రమును జూచుచు చదివిన ఆభావము సహృదయుల మనస్సున పోషింపబడును తప్పుక అవతలి వ్యక్తి ప్రయోగించినవానిముందు నశించును, అను భావము పారకులయం చేర్చుచును అర్థచమత్కార మేమియులేక పోయినను భావము నుద్దేపింపజేయ గల్గుచున్నది

చిత్ర కవిత్వమును భారవికితార్థ్యస్థి యమున, మాఘుని శిశుపాలవధ కావ్యము నందు ఒక సర్గ మొత్తమున చిత్రించిరి ఆనందవర్ధనుడు తన దేవీ శతకము నొక చిత్రకళామందిరముగా దీర్చిదిద్ది చిత్ర కవిత్వముపై తన మమకారమును దీర్చుకొనెను

రసాభాస సంఘటనములందు దీని వాడక మెంతయో తగియున్నది అందుకు సంస్కృతమున నీతివర్మ రచించిన కీచక వధ ఉదాహరణము

'అనాచిత్యాదృతే నాన్య ద్రసభం గన్య కారణమ్' అను ధ్వన్యాలోక కారి కను గ్రహించి కావ్యమున కాచిత్యమే జీవిత మని ప్రతిపాదించినవాడు శ్రీ గుండుడు ఇతని గ్రంథము బౌచిత్య విచార చర్చ బౌచిత్య సహితములై యుండు నపుడే గుణాలంకారాదులు సార్థక్యము వహించును, అని ఇతని భావము కావున సందర్భాచితిని పాటించి చిత్రకవితా భేదముల వాడకము చేయవలెను దండి దశకుమారచరిత్రలో పెడవులు కలవని వానిచేత నిరోధ్యములు పలికించుట చూడ ఎంత బౌచిత్యమో సహృదయులు గ్రహింపవచ్చును అప్పు డాక విత్ ఉత్తమోత్తమ మని అనుట చెల్లును

దీనిని బట్టి ఈ చిత్రకవిత్వము కావ్యములలో ఎంతవర కుపయోగింప దగును? అన్నది విచారణీయము

మహాకవి రసపోషణకావించు ప్రయత్నమున ఉపమాద్యలంకారములు సహజముగనే ఉద్భవిల్లును కనుక అవిరసాంగములగును 'ఇక యమకాది చిత్రములు వృథాక్రమయత్నము వలననే కలుగునవి కావున రసాంగములు కావని, రస నిర్వహణలోపము జరుగు నని' ధ్వన్యాలోక కర్త భావించెను

కావ్యానుకాసనకర్త హేమచంద్రుడుకూడ ఇట్లే ప్రశ్నించెను 'నదీపర్యతాది వర్ణనలు విరివిగ చేయుట రసభంగమునకు కారణమని భావించుచున్నప్పుడు యమకాదు లసలు రసవిరోధులు కాక మరేమగును' అని

విశ్వనాథుడు 'బంధకవిత్వము' కావ్యములకు కణితివంటిది ప్రహేళికలు రస విరోధులగుటవలన అలంకారములు కావని ఇటు పలికెను

‘రసస్య పరింపదిత్వా
న్నాలంకారః ప్రహేలికా’
ఉక్తివైచిత్ర్య మపి సా
చ్యుత దస్తాక్షరాదికా’

[సా ద 18]

పై వారిట్లభిప్రాయపడుచుండ ఈ
క్రందివారు అందుకు భిన్నముగ చెప్పుట
యే కాక చిత్రకవిత ప్రయోజనమును
గూడ వివరించిరి

దండి, భోజుడు మొదలగువారు యమకా
దులను విశేషాదిరములలోనిరూపించిరి పలు
విధములైన బంధచ్యుతకారు లా లాక్ష
ణికులచే ప్రదర్శింపబడినవి బహుమాపము
లైన ప్రహేలికలు పూర్వాచార్యులచే
ఆదరింపబడిన వనియు వానిలో కొన్ని
సుగమములు కావు కావున సుగ్రాహ్య
ములైన పదునారింటినిమాత్రము తాను
వివరించు నని క్రమముగా పోడకప్రహే
లికాభేదముల విశదీకరించినవాడు దండి.
రసవిరోధులని ఉపేక్షింపక ప్రహేలికల
ప్రయోజనమును స్పష్టపరచెను

‘క్రీడాగోష్ఠీ వినోదేషు

తద్జైరాక్షర మంత్రణే

పర వ్యామోహనే చాపి

సోపయోగాః ప్రహేలికాః’

(కా ద III 97)

ప్రాచీను లీ వినోదముల నాదరించి
నట్లు బాణభట్టు కాదంబరిలో నూచిం
చెను

‘కదాచి దక్షర చ్యుతకమాత్రా

చ్యుతక బిందుమతీ

గూఢ చతుర్థపాద ప్రహేలికా

ప్రదానాదిభిః’

అనుటచే చిత్రకృతులతో నాటివారు
వినోదించుచున్నట్లు స్పష్టము

ఈ శబ్దాలంకారము అన్నియు గద్య
పద్యములలోను రసానుగుణముగ కవులచే
ప్రయోగింపబడవలె నని ఇట్లు ప్రకాశ
వర్షుడు నొక్కిచెప్పెను.

‘అమీచ శబ్దాలంకారాః
పక్ష్యే గద్యే చ కోవిదైః
కార్యాః సందర్భ కోభాన్యై
యధోచిత్యం యధారసమ్’

(రసా. అలం)

సందర్భకోభను కూర్చుట్టకై బోచిత్య
మునకు రసమునకుఁ దగినట్లు చిత్రకవిత
వాడకము డవలె ననుట దీని ధావము.

అంటియేకాక ఈ శబ్దాలంకార
విగ్రోహము వాద్యోవిక సముజ్జ్వలాభర
ణము లనియు ఈ కాస్త్రకారు డిట్లు
పల్కినను

‘జాతి స్వత్ర వాద్యోవ్యా
మూర్తిస్తద్జైగు దీరితా
రీతయస్త్వంగ సౌందర్య
లావిణ్య మథ వృత్తయః
రచనా ఘటనే దేవ్యాః
వందలే పరికీర్తితే

లీలాకమల మాచిత్యం

వాసః ప్రశ్నోత్తరమ్ పరమ్

ప్రహేలికాం తు పదక

మనుప్రాస తు కంచుకమ్

క్రీడాశబంతం యమకం

గూఢాక్షిం శీలి కందుకమ్’

(రసా 6 III 66-74)

ఇట్లుతడు సరస్వతీదేవికి విలాసవాస
ముగా, పదకముగా, కంచుకముగా
క్రీడాశబంతముగా శీలికందుకముగా ఈ
ప్రశ్న ప్రహేలికాది చిత్రముల సుగ్గడిం
చుటయే కాక,

‘విశాచక్షేష చిత్రాభ్యాం

కీదృశీ వాగ్విదగ్ధతా’

క్షేషచిత్రము లేని వాగ్విద్యాన సామర్థ్య
మెట్టిది? అని నిగ్గదీసి అడిగెను.

చిత్రకవిత్యము రసవిరోధి అని చెప్పిన
ఆలంకారికులహృదయము గమనించినచో
కవి తన ప్రజ్ఞాపాటవముచేత, వ్యుత్పత్తి
అభ్యాసాది గణాధిక్యముచేత, శబ్దగత
పాండిత్య ప్రకర్ష చేత నిటు రసపోష
ణము గావించుచు, నటు ఎడనెడ చిత్ర
కవిత్యమును వెలయించుచు కావ్యమును
నిర్మింపవచ్చును, అని గ్రహింపవలెన.
రసపోషణమునకు చిత్రకవితా రచన
మడుతగులు నని వారు భావించిరి అది
తేనిచో ఆలంకారికుల కభ్యంతర మేమి
యుండును ?

చిత్రకవిత్యము నెడనెడ కాక ఒకే
చిత్రకవితా భేదముతో కావ్య మాసాం
తము రచించినవా రున్నారు ఉదా -
నిశోష్ఠ్య కావ్యము నిశోష్ఠ్య రచనా
విధానమునకు ఒండు రెండు పద్యములు
వ్రాయునప్పటికే కవి అలవాటు పడును
అప్పు డిక ఆ చిత్రరచనా విధానముపై
దృష్టి సంచనవసరము లేదు ఇక దృష్టి
వర్ణనలు ఆలంకారములపై తద్వారా రస
పోషణముపై తప్పక మరలును అప్పు
డిట్లు నిర్మింపబడినకావ్య ము త్తమ మగును
గదా

సామాన్యముగ ద్వ్యర్థి కావ్యములందు
రసభావాన్నత్యము ప్రకటించుట కంత
గా అవకాశ ముండదు. కాని సూరన
రాఘవపాండవీయమున కావించిన కొన్ని
వర్ణనలు ప్రకటించిన భావములు అన్ని
కావ్యములలోవలె కవితాచమత్కారము
కలిగినవి.

వసుచరిత్రయందు కొన్ని పద్యముల
క్షేషధ్వని కల దని చెప్పవచ్చును

‘చదువరులకు రుచిభేదము గలుగుట
కును’ గొండకది ఇచ్చుమగుటం తేనియు

రచనావైచిత్రీని మహాకవులను తమ ముత్తమకావ్యములలోఁ గావించితము గాఁ గావించి యున్నారనియు, సంత యాత్రమున నుత్తమ కావ్యమునకు హాని వాటిల్ల దనియుఁ దెలియవలయును' అని నీతారామాంజనేయ సంవాదమున చెప్ప బడిన మాటల నీ సందర్భమున గమనింప నలెను.

ఈ వివరణముబట్టి చూడగా చిత్రకవి త్వమునకు మూలము చమత్కారము అందు గూఢముగా గాని, అప్పట్టముగా గాని వ్యంగ్య ముండును వస్తు వ్యంగ్య పరములైన కొన్ని ఆలంకార రూపముల చిత్రకవిత్వ ముండును చిత్రకవిత్వ నొక ఆలంకారముగ వాడదగును ఈ చిత్ర కవిత్వ ప్రయోగ బాహుళ్యము రసవాహి నికి అడ్డు రాకుండ బౌచిత్యమును పాటించి రసానుగణముగ దీనిని వాడ దగును మితముమీరి చొప్పించరాదు ఈ చిత్రకవిత్వము మహాకావ్యములలోను ఉత్తమోత్తమ కావ్యములలోనూ కూడ ఉపయోగింపవచ్చును. ఒకే చిత్రకవితా భేదముతో కావ్య మాసాంతము వ్రాయు నప్పుడు రసపోషణకు మిగుల అవకాశ ముండును.

ప్రధానముగ చూచిన గ్రంథములు -

- 1 కావ్యాదర్శము.
- 2 ఆంధ్రసాహిత్య దర్శనము.
- 3 ఆంధ్రరస గంగాధరము
- 4 క్షేమేంద్రుని బౌచిత్య విచారము
- 5 ఆంధ్ర ప్రతాపరుద్ర యశోభూషణము

2 సాహిత్య సృష్టిలో 'ప్రేరణ'

— శ్రీ ఆర్ ఎస్ సుదర్శనం

ఆధునిక తెలుగుసాహిత్యంలో కొన్ని ప్రసిద్ధమైన రచనల్లో ఇతర భాషా కావ్యాలప్రభావం ఎటువంటి నూత్నకృష్టికి దోహదంచేసిందీ స్థానీపులకావ్యముంగా పరామర్శించే ప్రయత్నం యిది ఈచెప్పబోతున్న ప్రభావం 'అనుకరణ' కాదు దీన్ని 'ప్రేరణ' (inspiration) అనవచ్చును రచయిత తనకునచ్చిన కావ్యాన్ని, లేక కావ్యంలోపాత్రను, లేక సన్నివేశాన్ని పడేపడేమనం చెయ్యడంద్వారా అది భావనలో మొలకెత్తి, అనుభూతిని క్షేత్రం చేసుకుని, జీవంపోసుకుని సరికొత్త రూపంలో సాహిత్య సృష్టిగా వెలువడటమే దీని లక్షణం

గురజాడవారి గిరిశం జగమెరిగిన బ్రాహ్మణుడు షేక్స్పియర్ వ్రాసిన నాలుగవ హెన్రీ చారిత్రక నాటకాల్లో ఒక అపూర్వమైన హాస్యపాత్ర ఫాల్స్టాఫ్ 'అవినీతిపరుడూ, కుటిలడూ అయిన ఫాల్స్టాఫ్ షేక్స్పియర్ పద్ధతి హాస్యానికి శిఖరాగ్రం వలె ప్రాచీనీధ్యం వహిస్తున్నాడు' అన్నారు గురజాడ ఒక లేఖలో ఫాల్స్టాఫ్ వగైరా పాత్రలు కన్యాశుల్క రచనలో కలుగజేసిన ప్రేరణను గూర్చి గురజాడ లేఖల్లో ప్రస్తావనఉన్నది స్థూలదృష్టికి గిరిశానికి ఫాల్స్టాఫ్ కీ మధ్య తెలుగుదేశానికి ఇంగ్లండు దేశానికి ఉన్నంతదూరం ఉన్నది గిరిశం ఆర్నెటీయమైన ఆనయక సౌధవంగల పాతికేళ్ళియవకుడు ఫాల్స్టాఫ్ చూడగానే నవ్వుపుట్టించే స్థూలకాయుడు, వయసుమీరినవాడు గిరిశానికి స్త్రీ సౌందర్యంమీద ప్రత్యేకమైన అభిరుచి ఫాల్స్టాఫ్ కు సౌందర్యాన్ని గూర్చి పట్టింపు

ఇద్దరిమధ్యా యింత తేడా ఉన్నా, ఇద్దరిలోనూ మూలతత్వం, జీవితంపట్ల నైతిక బాధ్యతలేని హాస్యదృష్టి, మాటల్లో సమయనూర్జి, చమత్కారం, సమంగా గోచరిస్తాయి ప్రఖ్యాత విమర్శకుడు బ్రాడ్లే 'హాస్యం ప్రసాదించే మానసికమైన స్వచ్ఛ, దాని తాలూకు అహ్లాదమే ఫాల్స్టాఫ్ పాత్ర సారాంశం' (The bliss of freedom gained in humour is the essence of Falstaff) అంటూ నూత్రికరించాడు ఆనూత్రం గిరిశంపాత్రకూ అన్వయిస్తుంది. హెన్రీ-IV నాటకం రెండవ భాగం, మొదటిఅంకం, రెండోరంగంలో ఫాల్స్టాఫ్ తన న్యాయాధికారిత్వపున పిలవవచ్చిన బంట్లోతుదగ్గర మొదట చెవిటివాడుగా, మాటలు సరిగా వినబడనట్లుగా నటిస్తాడు ఆ బంట్లోతు వెళ్ళిపోయి తిరిగివచ్చి, ఫాల్స్టాఫ్ చెయ్యి పుచ్చుకుని తీసుకువెళ్ళడానికి ఉగ్ర్యక్తుడు కాబోలే వాణ్ణి అడుక్కుతినే వానినిగా పరిగణిస్తూ విడలించివేస్తాడు ఆపైన ఒట్టువేసుకుంటూ 'నా సర్ విరుదమూ, నాయోధత్వమూ ఆవతిపెట్టి చెబుతున్నాను... నువ్వు పెద్దమనిషి వని నేనంటే, నేను పచ్చి అబద్ధాలకొరునే' అంటాడు 'కన్యాశుల్కం'లో, ప్రథమ ప్రవేశంలో గిరిశం, ఫోటోగ్రాఫ్ పంతులు పంపిన బంట్లోతుదగ్గర సరిగ్గా యిలానే ప్రవరిస్తాడు మొదట చెవిటివాడుగా వుండి బంట్లోతు నిలవదీసి అడ్డంగానే వాడికి చుట్టయిచ్చి నుంచి చేసుకుని, చివరకు 'రేప్పొద్దున్న యివ్వకపోలే మాటవాడి కొడుకు ఛండాలాడు' అంటూ ఒట్టుగాని ఒట్టు వెలుగుంటాడు ఫాల్స్టాఫ్

పాత్రకి హావభావాల్లో యిలా అనుకరణ గానే గీరికం చిత్రణ ప్రారంభమైనా, గీరికం సృష్టి ఆనాటకంలో ఎంతో అపూర్వంగా, స్వతంత్రంగా సాగింది 'Un-imitated, inimitable Falstaff, how shall I describe thee' అన్నాడు జాన్సన్ అటువంటి అసాధారణ వ్యక్తిత్వం గల ఫాల్స్టాఫ్ సృష్టికి ప్రతిసృష్టిచేసి తెలుగువారికి అజరామరమైన పాత్రగా గీరికాన్ని అందించారు గురిజాడ ఇది సాహిత్యంలో 'ప్రేరణ' కు విజృంభమైన ఉదాహరణ

శ్రీ కోలాచలం శ్రీనివాసరావు వ్రాసిన ప్రసిద్ధ నాటకం 'రామరాజు చరిత్రం'లో పరాసుపాత్ర, బళ్ళారి రాఘవ నటన ద్వారా చాల ప్రాచుర్యాన్ని పొందినది. ఈ పాత్రను తీర్చిదిద్దడంలో, అంతస్సంఘర్షణను కల్పించడంలో, 'షేక్స్పియర్ సృష్టించిన హేమెట్, మేకబెత్ పాత్రల కమ్యూజ్మం ఒక అపూర్వసృష్టిగా తయారైంది పరాసు రామరాజుపుత్రుడే, కాని అతనిపై పగ సాధించడం ధ్యేయంగా కలవాడు దీనితోపాటు రామరాజు నమ్మనబంటుగా కూడా ఉండటం పరాసు స్వామిభక్తి, విశ్వాససూతుకత్వమూ అతనిలో సంఘర్షణనిద్విగట్టించేస్తాయి అలా హేమెట్ - మేకబెత్ల ప్రత్యేక సమస్యలని పరాసులో ఒకటిగా కమ్యూజ్మం చెయ్యడం జరిగింది వేదం వేంకటరాయ శాస్త్రి సృష్టి యుగంధరుని పాత్రలో 'పిచ్చి' కి కూడా యిలాగే హేమెట్ - లియర్ పాత్రల్లో 'పిచ్చి' ప్రేరణ అయినట్లు తోస్తుంది భవిష్యపాటివారి హాస్య నాటకాలకు ప్రేరేపించుచు మోలియర్ ప్రేరణకావడం అందరికీ తెలిసిందే

నవలలో వీరేశలింగంగారి 'రాజశేఖరచరిత్రము గొడ్డన్ ఫీల్డ్ 'వికార్ ఆఫ్ వేక్ ఫీల్డ్' కు అనుకరణ అంటున్నారు అనుకరణ అనడం కంటే ఇంగ్లీషు మాతృక 'ప్రేరణ'

అయింది అనడమే సుబుగా తోస్తుంది నాకు 'రాజశేఖర చరిత్రము'లో నీలాటి రేపు దృశ్యం, ఆడవాళ్ళి సంభాషణ మొదలుకొని, వర్ణించిన ఆచారాలూ, అలవాట్లూ, సామాజిక స్థితిగతులూ, నాటి ఆంధ్రదేశాన్ని ముమ్మారులూ ప్రతిబింబిస్తున్న వైనం చూస్తే, దాన్ని అనుకరణ అనడా కి వీలేదు అలాగే ఉన్నవారి 'మూలపల్లి' తెలుగులో గొప్ప నవల దీనికి ఇంగ్లీషులో మిసెస్ హెన్రీయెడ్ 'ఈస్ట్ లిన్' ప్రేరణ మూలానికి ఆ భాషలో పెద్దగా సాహిత్యగౌరవం లేదు ఆ రోజుల్లో మాత్రమే అది ప్రాచుర్యం పొందిన నవల 'మూలపల్లి'లో కవలమ్మ లేచిపోవడమూ, తర్వాత తిరిగివచ్చి తన కొడుకైన సాహుకారి అజ్ఞాతంగా దాది పనిచేస్తూ ప్రాచుర్యత్రాన్ని పొందడంవరకే ఆ అంగ్ల మాతృకనుంచి ప్రేరణ తప్ప, నవలలో కేంద్రస్థానం వహించిన సామాజిక, ఆర్థిక, సాంస్కృతిక సమస్యల సంశ్లిష్ట స్వరూపం ఉన్నవారి అపూర్వసృష్టి ఆధునిక నవలల్లో చెప్పుకోదగ్గ 'చివరికు మిగిలేది' సోమర్ సెట్ మామ్ 'ఆఫ్ హ్యూమన్ బాన్ డేజ్' నవలనుంచి ప్రేరణ పొందినట్లు రచయిత స్వయంగా చెప్పుకున్నాడు పాలగుమ్మి పద్మరాజు ఏకైక హాస్యనవల 'బరికిన కాలేజి' కి పి. జి. వోడ్ హాస్ రచనలు ప్రేరణ

తెలుగు నవలలమీద బెంగాలీరచయిత శరత్ ప్రభావం చెప్పుకోదగ్గ విశేషం. రొమాంటిసిజమ్, రొమాంటిక్ లవ్ (భావనాత్మక ప్రేమ) పాశ్చాత్య సాహిత్యం నుంచి మనకు దిగుమతి అయినా ఈ ప్రేమకు త్యాగం, కన్నీళ్ళు చాల ముఖ్యం అనే ప్రగాఢవిశ్వాసాన్ని మధ్యతరగతి యువతకు కలిగిస్తూ తెలుగులో ఎన్నో నవలలు రావడానికి శరత్ రచనలే కారణమని తోస్తుంది ప్రేమవిషయంలో చలం ప్రోత్సహించిన స్వచ్ఛాసాహసాలకంటే శరత్ పెంపొందించిన హృదయ దౌర్బ

త్యమే తెలుగువారిని ఎక్కువగా ఆకర్షించింది పాదపూరి గ్రహించడం, అయోమయంగా మార్చడటం వంటి పాత్ర పోషణ శరత్ నుంచే సంక్రమించింది. ఈ లక్షణాలు ఇప్పుడిప్పుడే కాలవోషంపట్టి క్షీణిస్తున్న సూచనలున్నా, యువరచయిత్రులు మాత్రం వీటిని వదలిపెట్టకుండా ఉన్నాడు

తెలుగు కవిత్వంమీద రవీంద్రనాథ ఠాకూర్ ప్రభావం వివరించేయకు ఒక్క ఉదాహరణ ఆయన 'తోట మాలి' (Gardener) సంపుటిలో 84వ ఖండిక యిలా ప్రారంభమౌతుంది - 'Do not go, my love, without asking my leave I have watched all night, and now my eyes are heavy with sleep' భావకవిత్వానికి ఆద్యుడైన కృష్ణశాస్త్రి 'ఊర్వశి' లోని ఖండిక పై పాత్రలకు ఇంచుమించు తరుమా -

'ఏను నిద్రువోడునో, యేమొ కరుణ సెలవు గైకొన కేగగా వలదు, ఇన్ని నాళ్ళి వడతని ఎడబాటు నా నీరీక్షణమ్ము బయపును బయపులై నయన యుగళమయ్యె దిగలాగు నిద్రు మరపులకును'

ఇది స్వచ్ఛానువాదమే అయినా, కృష్ణ శాస్త్రి పదగుంభనమూ, సంగీతమూ, బాణీ దీన్ని స్వతంత్రసృష్టిగానే రూపొందించాయి ఇలాంటి ప్రేరణ లెన్నో! కృష్ణ శాస్త్రి 'కృష్ణపక్షం' లోని 'వెలిపాట' విలియమ్ బ్లెక్ 'మ్యాడ్ సాంగ్' కి అనుకరణ అనడంలో సందేహం లేదు.

తెలుగు కవిత్వంలో శ్రీశ్రీ శాత్ర యుగాన్ని ప్రారంభించాడు శ్రీశ్రీకి ప్రేరణ కలిగించిన పాశ్చాత్యులు చాల

మంది వున్నారు ఎడ్వార్ ఆలెన్ పో స్కిన్ బర్న్ నుంచి ఆండ్రే బ్రెతన్ వరకూ నా పుష్టిలో శ్రీశ్రీ తెచ్చిన కవిత్వావిప్లవంలో ప్రధానాంశం - కవిత్వా సామగ్రిని అనుభూతిపరంగా ప్రేమనుంచీ ప్రకృతి సౌందర్యంనంచీ బాధవైపు భయంవైపు తిప్పి, జీవితంలోని చీకటి కోణాల్ని, వైవిధ్యాల్ని దర్శింపజేయడం క్రాంత్యర్థి, భీభత్సాన్ని, భయంకరమైన ఒంటరితనాన్ని, పదచిత్రాలతో అతిపదాలతో శబ్దాశుతో గేయరూపంలో అభివ్యక్తం చేయడం. ఫ్రెంచి సింబలిస్ట్ విత్వానికి ప్రేరణదైన ఎడ్వార్ ఆలెన్ పో శ్రీశ్రీకి ప్రధానమైన సింబలిస్ట్ కవులైన బోడ్ లేర్, మలార్కే వగైరాలు ఇటీవలి తెలుగు కవిత్వానికి ప్రేరణప్రభుత్వన్నారు. సింబలిస్ట్ కవులతోపాటు ఉద్ధాకవుల ప్రభావం కూడా నేటి కవులమీద కనిపిస్తుంది ముద్దిర మైన వచన కవితలు వ్రాయడం నుంచీ ముత్యాల్లా, పగడ్డాల్లా భాసించే మినీకవితలూ, ఇమేజిస్టు రచనలూ తెలుగులో నేడు అవతరించడానికి అంతవరకు ఉద్ధా గజల్ ప్రక్రియ ప్రేరణ అని చెప్పవచ్చు.

తెలుగు కథావికాసంమీద మొపాసా, ఛోవో, ఓహెస్ట్రీల ప్రభావమూ ప్రేరణా చెప్పకోదగ్గవి తెలుగు సాహిత్య ప్రక్రియల్లో తరకం ప్రభావం, ప్రేరణా, పరిశోధించేకొద్దీ ఎంతోమేర గోచరమౌతూ పోతుంది ఏ భాషాసాహిత్యమైనా ప్రపంచ భాషాసాహిత్యాల్లో అంతర్భాగమే దాని భవిష్యం వేరుగా ఉండటానికి వీలేదుకదా!

3. న స్త రా మ రూ ప క ము లు

- శ్రీ ఇప్పగుంట సాయిబాబా

‘పరం కవీనాం ఆధారమ్’ - అను ఆది కవి ప్రణీత ‘శ్రీరామాయణము ను అలంబనము చేసికొని ఎన్నియో రూపకములు సంస్కృతములో వెలసి విమలాకవి భాసుని ‘ప్రతిమా దశరథమ్’, ‘అభిషేక రామమ్’ లు మనకు నేడు లభించుచున్న తొలి రామనాటకములు.

పరశ్వతములు రామకృతాస్త్ర రూపకములు పుట్టినను చాలమటుకు కాలప్రవాహంలో కొట్టుకొని పోయాయి నేడు దొరికు రామనాటకములను ప్రశ్నమీద లెక్కింపవచ్చును

అభినవభారతీవ్యాఖ్య, వక్రొక్తి జీవితము, దశరూపకము - అవలోకనము, రసార్థన మధాకరము, సాహిత్యదర్పణము, భావప్రకాశనము, నాటకలక్షణ రత్నకోశము నాటక చంద్రికా, - మున్నగు గ్రంథములనుండి నవ్యపూర్వ రామనాటకములకాడ తెలియుచున్నది కొన్నిటికి కవులనామములు తెలియుచున్నవి కొన్నిటికి కవులనామములు తెలియవు కొన్నింటికి పేరులు ఏమో?

అలంకార - రూపక విషయగ్రంథము లలో విస్తారముగా పేర్కొనబడిన మిక్కిలి ప్రాచుర్యమును పొందిన అనుపల్బ రామనాటకము ‘రామాభ్యుదయం’ యశోనర్మ ప్రణీతము ‘పడంకేదృశ్యతే లోకే, రామాభ్యుదయనాటకమ్’ అని నాడు కారదాతనయుడు తన భావప్రకాశములో పరమభోజ్యమైన రచనకు ఆకరంగా రామాభ్యుదయం నిదానం అను

టకు ఆనందవర్ధనుడు ఉదాహరించిన ఈ శ్లోక మే సాక్ష్యము

రక్తస్త్వం నవపల్లవైః అనామపి

క్లాఘ్యైః ప్రియాయా గుణైః

త్వామాయాన్తి కిలిముఖాః స్మరధను

ర్యక్తాస్త్రథా మా మపి

కాంతాపాద తలావతి స్తన మదే

తద్వస్త్వ మాప్యోవయోః

సర్వం కుల్యం ఆశోక! కేవల మహం

ధాత్రా సశోకః కృతః |

నేటి సంహారకర్త ‘కృత్యా రావణమ్’ కూడ వ్రాకాడని జనశ్రుతి ఏడు అంకముల మితికల దని లోచుచున్నది. రూపక సంహార శ్లోకము ఇది

నిరీతయః ప్రకాశస్త

సస్తస్యస్త చిరాయుషః ||

ప్రథస్తాం కవయః కావ్యైః |

సమ్య జ్ఞస్తస్త మాతరః ||

త్రికాండ వివేక వ్యాఖ్యలో రామ నాథుడు ‘జానకీ రాఘవమ్’ అనే నాటకాన్ని పేర్కొన్నాడు ఇది ఏడు అంకముల నవ్య రామ రూపకము ‘జ్ఞేయస్త నాటకే జానకీరాఘవే సీతా నృత్యే’ అని కారదాతనయుడు చెప్పుటబట్టి గీత మునకు ప్రాముఖ్యము కలదేమో? కర్త కూడ తెలియకపోవుట మిక్కిలి విచారకరము ఇక్కడ ఉదాహరణము -

మా ధైర్యము మిథిలాధిరాజనతయే ।

దిప్యేధునా వర్ధనే

భద్రం విద్ధి నిజప్రియస్య భుజయోః

వీర్యేణ గుర్యో రపి ।

అక్షేపే మానతా, స్వపాదుకథా-

లాపే వ్యవజావతా

కర్షం చాప మధిజ్య కార్యకర్తౌ

రామో రామో జితః ॥

అజ్ఞాతకర్తృక 'రాఘవాభ్యుదయమ్' మణియొక అలభ్య రామ రూపకము మాతృగుప్తకృతనాట్యకాస్త్రమతాను సారము సముగ్రముగా వ్రాయబడిన రస సమంచిత ప్రబంధమని నాటక లక్షణ రత్నకోశకర్త అభిప్రాయము నాటక కర్త తన తన ఉపసంహారంలో తన కృతి చిరంజీవిగ మనగల దని ఆశించాడు కాని విధి వక్రించింది పరికించండి -

ప్రీతిః పృథ్వీ మనతు నృపతిః,
స్వస్తి భూయా ద్వీతేభ్యః

క్షేమం గావో దధతు, సమయే
తోయమభ్యాః సృజన్తు ।

కావ్యాత్కృమం న్సుతరస నుధా
వాహినీ కావ్యకర్తృః

కీర్తిః స్నిగ్ధా రఘుపతి కథే
వానఘా దీర్ఘ మాస్తామ్

మాయాపుష్పకమ్, రామాన్దమ్, అభిజాత జానకీ, స్వప్నదశానమ్, (భీమటకవి) ఛలితరామమ్, విశాఖదేవ నిర్మిత మారీచ వశిష్టకమ్ నిగ్తోపదేశరథమ్, మధురరాఘవమ్, చణ్డాలరామాయణమ్, అభినవరాఘవమ్ (శ్రీరస్వామి), - మున్నగు పలు రామకథా రూపకములు, పూర్వమహాకవి నిర్మితములు నశించుట మన దౌర్భాగ్యము

4. కవుల కలాలలో కలహంస

- శ్రీ ననుమాన స్వామి, ఎం ఏ

సామాన్య ప్రకృతి వర్ణనలు స్వభావోక్తి రమణీయాలు ప్రకృతిసౌందర్యాభిలో నడయాడేది కలహంస అయితేనే ఆవర్ణన విరాజమాన మాతుంది అందుకే నేమో ఎక్కువగా మన తెలుగు కవులు తమ కావ్యాల్లో ఈరాజహంసలప్రసక్తిని తీసుకురావడానికి ఉండలేక పోయారు కలహంసల ప్రసక్తితోపాటు కవులు వర్ణించిన రమణీయ వర్ణనలు భావనా విరాజమానములై కావ్యాల కంతో శోభను కూర్చాయి

కవివల తలకుడైన కాళిదాసు తన 'మేఘసందేశం' లో

'యత్రోన్మత్త భ్రమరముఖరాః
పాదపా నిర్మితుష్యుః
హంస శ్రేణీ రచిత రశనా
నిర్మితద్యా నలిన్యః'

అనే శ్లోక లో అలకాపురి అంశచందాల్ని గూర్చి కల్పన చేస్తున్నాడు ఆ పట్టణంలో చెట్లు నిర్మితుష్యులై తుమ్మెదల ఝంకారంతో అందంగా ఉంటూ యట తామరతూండ్లు నిర్మితపద్మాలై గుండ్రంగా హంసల వరుసను వడ్డాణంగా కలిగిఉంటూ యట తామర కొలన్లో చుట్టూముసరుకొన్న హంసల వరుసలో కాళిదాసుకు ఒడ్డాణపు బొయ్యారం కనిపించింది

విక్రమోర్విశీయలో పురూరవ చక్రవర్తి పీచ్చేత్తి ఆడవిలో ఉర్విశీ యని ఆహారాత్రిం తన ప్రియురాలిని వెనుకచూచుచు సరస్సులోనున్న కలహంసకు ప్రియురాలిని గూర్చి ఎలా అడిగాడో చూడండి

'తేజవ నడలు నీ కవరు నేరిపిరి
తెలుపుము రాజమరాళా'

యెరిగింపుము నీవెంతి జూచితే

నే హర్షింతును జాల'

అని కలహంసకు ఆరాజు అంజలి ఘటించి నట్లు కాళిదాసు చిత్రించాడు

ప్రబంధపరమేశ్వరుడైన ఎఱ్ఱా పెగ్గడ 'హరివంశం'లో ప్రాతః కాలవర్ణనలో హంస ప్రసక్తి వస్తుంది

'పాడి మధువ్రతావళులు

పద్మవనీవిభవంబు కాపమున్

వీడి రథాంగకమ్ములకు

వేడుక గూడి తరంగ డోలలం

దాడి మరాళ దంపతులు

హంసవిలాసము దక్కి గ్రుక్కవన్

పాడి కుముద్వలీ ముఖము

వావి నూడి తమోనిబంధముల్'

అంటూ తెల్లవారు జామున హంసల జంటను దరంగ డోలికల్లో ను య్యాలు లూగించాడు

బమ్మెర పోతనామాత్యుడు కూడా తన 'భాగవతం'లో హంసల ప్రసక్తి తేవడానికి ఉండలేక పోయాడు

'నిర్మల మందాకనీ వీచికల దోగు

రాయంచ చనునే తరంగిణులకు'

అంటూ గంగాతరంగాల్లో నాటలాడించాడు

మల్లికార్జున భట్టు 'లలిమానసంబున మెలగెడు హంసకు, వెలయు పల్లల ముపై వేడ్కగలదె' అని మానససహన రంలో కాపురం కట్టబెట్టాడు.

వైషధం విద్యదాపధం అని శేరుపడ్డ శృంగారవైషధంలో కూడా శ్రీనాథుడు రాజహంసలపై ప్రశంసపెట్టాడు శ్రీనాథుడు తీర్చిదిద్దిన ఈ కలహంస నలదమయంతుల ప్రణయానికి కారకరాలైన కారణంగా అది పొందిన గౌరవం చాలా

గొప్ప దని చెప్పాలి దూత్యంలో కల
హంస ప్రదర్శించినమాటలతీర్పు ఆహార్య
మైంది తాజహంస తన ఆభిజాత్యాన్ని
ఎలా ఆభివర్ణించుకుందో చూడండి
'నలిన సంభవు సాహిత్యమువారునంబులు
కుంము సాములు మాకు గువలయాక్షి
చద లేటిబంగారు జలరుహంబుల తూండ్లు
భోజనంబులు మాకు బువ్వబోళి
సక్తిలోకముదాక సకలలోకంబులు
నాటపట్టులు మాకు నబ్బవదన
మధురాక్షరంబులు మామాటలు వింగ
నమృతాంధసురె యోగ్య లనువ
మాంగి

భారతీదేవీ ముంతేలి పలుకు జలుకు
సమదగ జయన సుబ్రహ్మచారి మాకు
వేదకాస్త్ర పురాణాది విద్యరెల్ల
తరుణి నీయాన ఘంటాపథంబు మాకు
అనుటలో కలహంస దమయంతికం తెను
జ్ఞానాతిశయంగల దని చెప్పకయే లేలు
స్తుంది

నలుకు రాజహంసను పట్టుకున్నప్పుడు
'తెక్కల కొనలం గలిగిన
ఇక్కాంచన మోగపడియోదే వృష! నీకే
యక్కల నీనం దీతెడు
నక్కట నీవారలేక ముట్టి బోలెన్'
అంటూ రాజాను బలిమూలు తున్నప్పు
డాకలహంస తెలివికి సంక్రమాశ్చర్యం
గలుగక మానదు అంతటి తెలివైన కల
హంస దమయంతికద్దకు పోయి దౌత్యా
న్ని నిర్వహించి తిరిగి నలుని చేరగా దా
న్నెలా మెచ్చుకొన్నాడో చూడండి.
'సరసత్వంబు నిగూఢ కార్యఘటనా
చాతుర్యసంపత్తియుం
బురుషార్థైక పరాయణత్వమును న
భ్యుత్థాన లీలాధురం
ధరతా ప్రాధీయంబుం గృతజ్ఞతయు వా
త్సల్యంబు సదాభివమున్
సరసీజాసన వాహనాన్వయవతం
సాహంస నీ కందములో'

హంస అంత సుందరమైంది కనుకనే
'వరుణరాజున కిడిన చామరము వోలె
పొడవు మిగిలిన పొందమ్మి పూవువోలె
నిలిడ నిద్రాభి ముద్రిత శేత్రమైన
రాజహంస

అంటూ శ్రీనాథుడు ప్రశంసించాడు.
నైషధంలో వలెనే ప్రభావతీ ప్రద్యు
మ్నంలో కూడా శుచిమఖి అనే హంసను
పింగళి నూరన ప్రవేశపెట్టాడు ఈ కల
హంస ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నలకు దౌత్యం
సూప నిశ్చయించుకొంది వజ్రనాథుని
సంహారానికిని, నూరరాజు నభీష్టసిద్ధికిని
తన చతురతను వినియోగించింది దేవేం
ద్రుడు కలహంస ప్రావీణ్యానికి మెచ్చు
కొని హంసతో

'నీ వెవ్వరి కొలదియు గా
వోవరటామణి విహంగయోషవా భాషా
ప్రావీణ్యము చూడగ వా
గ్దేవతవో కాకయాక దిద్దిన కవివో'

అని స్తుతించాడు భాషా ప్రావీణ్యా
న్ని, చతురతను గలిగియున్న కారణాన
ఆ హంస పింగళి నూరనగారికి పని
కొచ్చింది

శ్రీకృష్ణరాయలు 'అముక్తమాల్యద' లో
'ద్రవిడ కుటుంబిను ల్పసపు
రాచిన రత్నపు దాపక్రింద నం
బువు దెరవారగా నిదుర
వోయి గరుత్తలి పచ్చబాణినన్
భవన సరోమరాళములు
భర్మమయ చ్చద గుచ్చ విస్ఫుర
ద్దివిజధునీమరాళ విత
తిభ్రమబూన్పు బురి ధ్రుమించుచున్'
అను పద్యంలో బంగారు తెక్కలుగల
హంస లని భ్రమ. మన కెందులకు గలిగి
నదో వివరించారు

వర్షాకాలం హంసలకు అనువైనది
కాదు కారణం ఆముతువు వాటికి వినాశ
కారి యట అందుచేత క్రొంచనగ గుహ

మార్గాన్ని ఆధారం చేసుకొని మానస
సరోవరానికి వెళ్ళునని చెప్తారు అందు
కనే అల్లసాని పెద్దనామాత్యుడు
'వనజేక్షణా మనోధనపశ్యతో వారుం
డరి హంస సంపదభాగమంబు'

అని అన్నాడు
కలహంసలు అంతఃపురాల్లోను, అతి
వల అటపాటల్లోను, వంతులాడిన ఘట్టాలు
కనిపిస్తాయి నందితిమ్మనగారి 'పారిజాతా
పహరణం'లో శ్రీకృష్ణుడు సత్యామందిరం
ప్రవేశిస్తూ -
'కలికి రాయంచ బోదల నల్ల నెలయించి
నడపింప కలకా పడకు లిపుడు'
అనుకుంటాడు

అంతఃపురంలోని హంసలు అంగనల
అందల ధ్వనిని అనుగరించి నడుస్తాయట
అటుక దీరిన సత్యజలకమాడి తరలివస్తున్న
ఘట్టంలో తిమ్మన ఈ విషయం లేట
పర్చాడు చూడండి.

'జలకం కాడి
పసిండియం దెరవలిన్ రాయంచ
లంతంతరా
జెలులుం దానును సత్యభామ
సనుదంచెన్'

సత్య స్వర్ణ నూపురధ్వని విని హంస
లల్లనల్లన అనుగరిస్తున్నాయట -

'లలిమానసంబున మెలగడు హంస'
కనుటలో మానససరస్సులో మనుగడ
'జలరుహంబుల తూడ్లు భోజనంబులు'
అనుటలో తామరకాడలు ఆహారం, వీనికి
తోడుగా 'పాలను నీరు వేణుపరుపంగ
మరాళ మెటుంగు ననుటలో నేర్పు కల
గలసి, హంసకు ఉన్నాయి వీటికిమించిన
ప్రసక్తి బ్రహ్మకు వాహనం కావడం

లక్ష్మణకవి తెలిగించిన 'భర్తృహరి'
సుభాషితంలో
'(తరువాయి 9 వ పేజీలో)

5. వసుచరిత్ర - నాటకీయత

అభిజ్ఞానశాకుంతలానుసరణము

- శ్రీ హనుమంత ఆర్జున రావు, బి. ఓ. ఎల్

సాధారణముగా కవులు తమకంటే గొప్పవారైనట్లువంటి పూర్వ కల్పలను పచ్చలనో ఒక చోట అక్షునించి తమ కవిత్వము మెరుగు దిద్దుకొనుట పరిపాటి. రామరాజభూషణ ప్రణీతం లైన వసుచరిత్ర తరువాత వెల్వడిన కావ్యములకు అన్ని విధములా మార్గదర్శక మైనప్పటికి తన ప్రబంధమును నాటక లక్షణము లో కూర్చి రచించినాడు కావున రామరాజభూషణుడు అభిజ్ఞానశాకుంతల సర్వ వేశమలకు సరిపడు విధముగా నాటకీయశైలిలో రూపొందించినాడు

నాటకమునసామాన్యముగా శృంగార నాయకులలో నొకడు నాయకుడుగా నుండును. అతనికి నాయకునిబట్టి విమాపకుడుగాని, నర్మసచివుడుగాని, పీఠమర్థుడుగాని ఒక సహాయ నాయకుండును నాయిక ఉన్నత కులగోత్రోద్భవయై యుండవలయును అనాయిక చెలికత్తె

(రి వ పేజీ తరువాయి)

వనజభవుండు కోపమున

వాహనమైన మరళభర్తకున్

వనజకునీ విహార కల

నంబు తొలం గఁ జేయుగాని నుం

భనమున దుగ్ధజీవన ఎ

భాగ విధాన నిరూఢ నైపుణీ

జనిత మహాయశోవిభవ

సారము హంసర మాన్మ జాలునే

అక్షులలో హంసకీర్తి గొప్ప దని రజు పగుచున్నది

ఈవిధంగా కవుల కలాపగో చిత్రితమైన కలహంస కావ్యాలలో కావలసినంతగా స్రవస్తిని పొందింది

|||||

లంటారు వసుచరిత్రయందు నాయకుడైన వసుజా ధీగోదాత్తుడు అతని చెలికాడైన నర్మసచివుడు సహాయనాయకుడు ఉన్నతకలగోత్ర సంభవయైన గిరిక నాయకగా చిత్రింపబడి ది మంజునాటి ఆమె చెలికత్తె ఈవిధముగా నర్వ నాటక లక్షణములతో నాయికానాయకులకు ఉద్దీపనాలంబనానుభావ విభావాదులచే చక్కని సమయస్ఫూర్తిలో రామరాజభూషణుడు వసుచరిత్రను తీర్చిదిద్దినాడు

కాకుంతలము నందు నాయకుడుగా చిత్రింపబడిన దువ్యంతుడు వేటయందు కుతూహలముచే అడవికి పోవును ముని కుమారులెదురై ఆశ్రమ వివరములు తెలుపగా దర్శనోత్సుకుండై వేటసామగ్రిని తీసివేసి అటు బయలుదేరును వసుచరిత్ర శృంగారప్రబంధము గనుక కవి వసంత ఋతుకణ్వమును చేసెను వనపాలకులు వచ్చి కులయ మౌరుతముచేసిన ధూర్త కృత్యములు రాజునకు చెప్పగా వసురాజు వనవిహారార్థమై చెలికాడైన నర్మసచివుని వెంటనిడుకొని బయలుదేరును ఉద్యాన భవమున కొంతదూరము బయలుదేరగా

ఉ॥ ఉన్నతి వన్నగామున

సున్న యొకానొక కిన్నెరద్వయం

గెన్నరదేవపాదపవి భిన్న బృహన్నగ మాటవాటికన్ ॥

ఈవిధంగా రెండు కిన్నెర పక్షులు తమ ముగ్ధుగా కోలాహల పర్వతమునైపునకు ఎగిరిపోవుచుండగా చూచి అది తమ కాసత్వమునూచక మని ఎచి సంతసించురు ఇచ్చట ఈ కోలాహల

పర్వతప్రసక్తి ఆపక్షద్వయముచేకల్పించినాడు సామాన్యముగా నాటకమునందు పాత్రప్రవేశముగాని, ఏదైన వస్తువిషయముగాని, చెలికానిలోనైన సందర్శించిత సంభాషణమునందును నూచిస్తారు

కాకుంతలమునందు —

దువ్యంతుడు ఆశ్రమమును సమీపించగానే అతని కుడిహాలవు అడరింది అది అతనికి ఆసన్నభవనూచకముగా నొప్పి మరింత ఉత్సాహపరిచెను తర్వాత రాజు ఆశ్రమప్రాంగణమునకు పోవును. అచ్చట పెంపుడు చేట్లకు నీరుపోయుచు శకుంతల, ఆమె చెలికత్తెలు కన్పించురు తన మున్ను మాచివది మొదలు శకుంతల యుండే లగ్నముగనుట వెంచి ఇది ఆశ్రమ వాసము వీరు మునికవ్యలు. వీరి యెడల (శకుంతల) నాకు వికారభావము కల్గుచున్నదిదేమి యని రాజు సందేహించును

వసుచరిత్రయందు—

ఇంత యథార్థముగా గాకుండ రాజు, నర్మసచివుడు తమక్రీడాతైలమైన కోలాహల పర్వతమును సందర్శించగోరి అచ్చటికి బయలు దేరుదురు కొంతదూరము పోగా వారికి 'వీనులవిందై అమృతపు సోనలపొందై' ఓక అవ్యక్తముమధుర గానము వినిపించును. ఆ ప్రాదుక దెవరో తెలిపికొని వచ్చి రాజును చెలికాడు వారివద్దకు తీసుకొనిపోగా ఒక పూపాద రింటిలో పొందికగా కూర్చుండి వీణ వాయింతుడున్న గిరికాదేవిని చూచిన రాజునకు సాత్త్వికోదయ భావములు కలుగును అలాగే చూచుచున్న అతని కాక్షణముందు అనిమేషత్వము కలుగును కాకుంతలమునందు —

శకుంతల మోముపైకి గండుతుమ్మెద ర గా ముగ్ధయైన శకుంతల భయముచే విడలించుచుండ, సఖియైన ప్రియంబద తీవలచాటున పొంచి ఉన్న దువ్యంతుని

గానకయే శకుంతలతో 'దుష్టస్తం ఆక్ర
ద్వస్య' అని పరిహాసించును అదియే సరి
యైన సమయ మని ఎంచి దుష్టంతుడు
వారి ఎదుటికి వచ్చున (ఇటపాత్ర
ప్రవేశనూచనము) ఇట్లు జరిగిన హరా
త్సంఘటనకు వారు భ్రమ చెందినను
వెంటనే మర్యాదోచితముగా రాజునకు
అతిథి సేవలు చేసిరి తర్వాత శకుంతలా
జన్మరృతాంతమును విగోరిన రాజునకు
శకుంతల తల్లి అప్పగింపబడిన మేళ
యనియు తండ్రి విశ్వామిత్రు డనియు
చెప్పుదురు శకుంతలకు గూడ రాజును
చూచిన వెంటనే మనోవికారాది సాన్సిక
భావములు కల్గినవి అచ్చట చాలసేపు
నిలువలేక సిగ్గుచే పోవోవును చెలిక తైలు
పోనియరు ఈవిధంగా వారు ఒకరిపై
నొకరు రాగానుబద్ధులై విరహవేదనకు
గురియగుదురు దుష్టంతు డిదియంతయు
చెలికాడైన మాధవ్యునితో చెప్పుకొనును.

వసుచరిత్రమును —

రాజుకోరికను నర్మసచివుడు వారి
చెలికకు మాయమునివేయుచు జని
మంజువాణి యను చెలికతైచే గిరిక జన్మ
వృత్తాంతము తెలిసికొనుచు తర్వాత
గిరికను 'ఓయనన్య కన్యా సామాన్య
లావణ్యప్రభావముకల్గినది' 'తెండ్లియాడు'
మని దీవించి తన మంత్ర ప్రభావముతో
వసురాజును పిలువగునది 'మజ్జా' యనును

మ॥ ఇది సందింపగ వేళయించు వసురా
జేంద్రుడు సీరంధ్రుని

నృదభృంగీరుతివంఢమాగధ కథా
మాధుర్యముం చెల్లగన్॥

ఇట్లు వసురాజు పాదలమాటున నుండి
వారి యెదుటికి వచ్చున ఇచ్చట నర్మ
సచివు (మాయాముని)నిచే పాత్రప్రవేశ
కము చేయించినాడు.

చ॥ అనుపమకాంతివైభవస

మన్వితు శావనురాజుగాంచి ప

ద్భిని సరసాంతరంగమున

మించె విమతనరాగకందళం

జానరెనఖండవాసనలు

నుత్కలిక ల్విలస్తిలై నల్లన

ల్లనగి డెం బ్రహ్మాదత్తశిశ్మితై

తమిఁజాపుతుమ్మెదలే॥

వసురాజును చూచినంతనే పద్మినీజాతి
స్త్రీయైన గిరిక ముగ్ధగాబట్టి ఆమె సర
సాంతరంగమునందు అనుగాగము కలి
గెను రోమాంధములు మొదలగుసాత్త్విక
భావములు కలగెను తర్వాత శంక,
భయము మొదలగు సంచారిభావములు
కలిగెను ఈవిధముగా నామె యందు
ఒక్కసారిగా పాడకట్టిన సాత్త్విక
భావాదులచే ఆమె వణకిపోయెను ఇచ్చట
వసురాజు అలంబన విభావము ఆతని
తేజస్సు (అందము) ఉద్దీపనవిభావము
శృంగారమునందు మొదట నాయికా
నాయకులకు నేత్రోత్సవము జరిగిన తరు
వాత వారి భావిభోభనమును తలచుకొని
ఒండొరులపై అనురాగము పెంపొం
దించుకొందురు ఇచ్చటను అదియే చెప్ప
బడినది శకుంతలవోలె గిరికగూడ చెలు
లతోగూడి అతిథి మర్యాదలు జరిపిన
తర్వాత అచ్చట చాలసేపు నిలువలేక
మేఘమనెడి తెరచాటునకు విద్యుల్లత
యను స్త్రీపోయినవిధముగా తెరచాటు
నకు పోవును అటుపిమ్మట కలహంపి
వచ్చి గిరికను పూజార్థమై తీసికొని
పోవును

'రారమ్మనఁగోమలికవ, భారమ్మన

దొరగఁ జనఁ దివురుటయున్॥

అట్లు చెలికతై ఆమెను చేయిపట్టి
తీసుకొని పోవుచుండగా వెనుదిరిగి
చూచుచు పోవున చెలికతైలు వసు
రాజుతో శకుంతలమునందువోలె మహా
వల్లభ మాచెలిమిది ప్రేమ సీగనమున
బాయకుండుమని చెప్పి వెడలిపోదురు

శకుంతలా దుష్టంతులు ఒకరిపై నొక
రికి కల్గిన యనురాగముచే విరహవేదనకు
గురియగుదురు. శకుంతల విరహాతపురా
లై చెలికతైలచే మాలినితీరమునందు గల
పాదరింటిలో శిలాపట్టుతుపై నుంచబడి
శీతలోపచారుములు చేయబడుచుండెను
దుష్టంతుడు ఇదియంతయుపాదలమాటు
నుండి కని వ్యభసించును శకుంతలచేత
ఒకచివురుటామపై కొనగోటితో నొక
మద లేఖ వ్రాయించి, దుష్టంతునికి
పూలతోసహా అది యిత్తురు తరువాత
ఇద్దరు కలిగొనిరి ఆతడు శకుంతలను
ముద్దాడబోవగా గౌతమివచ్చి శకుంత
లను పూజచేయుటకై పిలుచుకొనిపోవును,
ఆవిధముగా శకుంతల మరల చూచుచు
పోవుచుండగా, దుష్టంతుడు ఆనంద
మును దుఃఖమును సమముగా ననుభవిం
చును అప్పుడు చెలులు తమచెలియైన
శకుంతలపై ననురాగముఁ బాయకు మని
చెప్పి వెడలిపోవుదురు ఇచ్చట శకుం
తలా దుష్టంతుల ద్వితీయఽమాగమము
తర్వాత శకుంతలను తీసికొనిపోవుటరాజు
అంతఃపురముఁ జేరితర్వాతమరచి కొన్ని
రోజులకు శకుంతల రాగా తీరస్కరించి,
శకుంతల తనభార్యయే యని తెలిసిన
తర్వాత మరల విరహవేదనము ననుభవిం
చుట జగగును వసుచరిత్రయం దట్లుగాక
ప్రథమసమాగమము తర్వాతనే ఇద్దరు
ఒకరిపై నొకరు మరులుగొని విరహవేద
నకు లోనగుదురు

దుష్టంతుడు శకుంతలను తనభార్యగా
తెలిసికొనినది మొదలు రాచరికపు వ్యవ
హారములుచక్కగా నిర్వహించుకుండును
అన్నపానాదులను వేళవ గైకొనడు
చెలులు వచ్చి భోజనవేళయైనది లెమ్మ
నగా చలించకుండ ఉండిపోవును అంతః
పురోద్వానవనమునకు చెలికానితో గూడి
పోయి అంతఃకముందు సగముగీసిన శకుం
తలా చిత్రపటమును పూరించుటకుఁ
బూనుకొని దానిలో శకుంతల నూహించు

కొని ఆపటముతో మాట్లాడుచుండును ఇచ్చట ఉన్మాదమును సంచారిభావము చెప్పబడినది

వసుచరిత్రయందు —

వసురాజు గిరిజను వీడినది మొదలు దశవిధాక్షలలో చిక్కి మరునిబాధకు గురియగును ఉద్యాతవమునందు దేనిని చూచినను గిరికయే యని భ్రమించి పట్టు కొనబోవును

సీ|| 'కినుగొంటిలతహస ననిదాయుఁ గాఢన్న, నభినవతరలతావాప్తి దెలుపు' ఇచ్చట ఉన్మాదమును సంచారిభావము చెప్పబడినది

ఈ విధముగా వసురాజు విరహవల తప్పుడై పడియుండగా మంజువాణి వచ్చి చాటునుండి విసిరిన ముత్యాలహారము నందు గిరిక నూహించుకొని వ్యభ్రాంతి నొందును

శకుంతలమునందు —

దుష్కంతుడా విధముగా పిచ్చివాని వలె శకుంతలా చిత్రపటముతోమాట్లాడు చుండగా మారీచ మహర్ష్యాశ్రమములో శకుంతలకు చెలికత్తెగా నియమింపబడిన సానుమతి రాజును చూడగోరి గగనమార్గమున వచ్చి దుష్కంతుని అరిగిపోయి చూచి వెంటనేపోయి శకుంతలకు వివరించినది అక్కడ రాజు శకుంతల చిత్రపటమును మిగిలిన సగము పూరించుటకు పూనుకొని నాడు. కాబట్టి ఆయన శకుంతలను మరల స్వీకరించుటకు పూనుకొనినాడని సానుమతి మదియందు తలపింపజేయును

వసుచరిత్రయందు —

మంజువాణి తనచెలి కన్యకులను రాజునకు విన్నవించి తమని గగనమార్గమున వచ్చి రాజును విరహవస్థలోఁ జూచి గిరిక ముత్యాలహారమును అతని కిచ్చి కొంత ఉపశమింపజేసెను వసురాజు గిరికను నిందావచములు పలుకగా మంజువాణి 'అనన్యగతిన్ గుడలిన్ మనోజాతారికి

నెరఁజేసి లోఁగనికరింపని వారివిగాక నేరములే' అనియు 'మహిపాలర్యహా వైభవ శ్రీయోగాంధులు సెప్పజేల మగ వారిక నమ్మగావచ్చునే' యనియు ఏదురు దెబ్బతీయును తరువాత గిరికాజీవికూడ తన యవస్థలోనే యున్నదని గ్రహించిన రాజు తన యంగరమును గొనిపోవచ్చుని మంజువాణి కిచ్చును ఆమె అది కొని పోయి గిరికతేలిను చితాపోషకమునము కలు జేయును

శకుంతల వృత్తాంతమును రాజునకు చెప్పునపుడు తల్లిదండ్రుల ప్రసక్తి వచ్చి నపుడు తల్లియు దండ్రీయు కణ్వమహర్షి యే యని కవి చెప్పించినాడు గిరిక తన విరహముననుభవించున ప్రదు త్వరగా వివాహము జేయుటకు తనకు తల్లిదండ్రులు నామమాత్రులే యని ఆమెచే తలపోయించినాడు కణ్వడు శకుంతలాదువ్యంతుల గాంధర్వ వివాహము తన దివ్యదృష్టితో తెలిసికొని ఒక శుభలగ్నమున శకుంతలను ఆత్మవారింటికి పంపదలంచును అప్పుడు తల్లిదండ్రులు తమబిడ్డను మొట్టమొదలు ఎట్లు ఆమె భర్తవద్దకు సకల లాంఛనములతో పంపుదురో ఆ విధముగా పునుపుకంఠముతో నూతన వస్త్ర భూషితగా జేసి లాంఛనయుక్తముగా ఆమెవెంట నిద్దరు శిష్యుల నిచ్చి పంపును ఆత్మవారింటిలో ఏ విధముగా నడచుకొనవలయునో భర్తయెడల ఎట్లు మెలగవలయునో అన్నివిధముల బిడ్డకు బుద్ధులు గరపి మహర్షి యొనైన ఏదో విడరాని బంధము అబిడ్డతో నున్నట్లు లోలోన కించిధ్యభ్రాంతి నొందును అయినను బిడ్డ అందులో వివాహమైనది ఎన్నికో జాలు తల్లిగారింటిలో నుండును ఎప్పుడో ఒకప్పుడు వెడలిపోవలసినదే కదా యని తన మదియందు గనుకొని తండ్రిని విడిచిపోలేక ఏడ్చుచున్న శకుంతలను ఓదార్చి రాజుతో చివలసి విషయములు శిష్యులకు జెప్పి వారిని సాగనంపును

చిన్ననాటినుండి ప్రకృతి ఒడిలో పెరిగినది కాబట్టి పక్షులను, తరువులను, తన తోబుట్టువులనుగా భావించి ప్రియం వదాననూయలను చిరసంసారిగా గాఢాభింగనము చేసికొని తిన్నగా వెడలును రాజామెను తిరస్కరించుటయు, ఆమె మారీచ మహర్ష్యాశ్రమమున నుండుటయు జరుగును కొన్ని దినములకు రాజునకు శకుంతలచే పోగొట్టబడిన ఉంగరము దొరకిన తర్వాత శకుంతల తన భార్యయని తెలిసి తర్వాత ఒకనాడు స్వర్గము నుండి తిరిగి వచ్చుచు మారీచాశ్రమమును దర్శింపగోరి యాత డచ్చట దిగెను ఆ యాశ్రమమున తన పుత్రుని, శకుంతలను గని సంతసించి మారీచ మహర్షి సమక్షములో తన తప్పును ఒప్పుకొని శకుంతలను ఓదార్చి వారివద్ద సెలవు గైకొని దారాపుత్రులతో నిజపట్టణమున కరుగును.

వసుచరిత్రయందు —

ఆవిధముగా మంజువాణివలన వసురాజు సంగతి తెలిసికొని ఆతడు పంపిన యుంగరమును తన కేల ధరించి తాపకాంతి నొందిన ఇదంతయు విన్న గిరిక తల్లియైన శుక్తిమతి తన బిడ్డకుకలుగు భావి బ్రాన్నత్యమును గురించి మెచ్చుకొనెను ఆతర్వాత ఇంద్రుడు సకలదేవతా పరివారముతో కోలాహలనివద్దకు వసురాజు తరఫునవచ్చి గిరికా వసురాజులకు వివాహము నిశ్చయించెను ఒకశుభముహూర్తమున గిరిక తల్లి శుక్తిమతి పరమైనది కాంతాబంధుజనులు కోలాహలని పరమైన పర్వతశ్రేణులు హిమవంతునితో సహా సకలదేవతా, పర్వత నదీ పరివార సమక్షములో లాంఛనయుక్తముగా గిరికా వసురాజులకు వివాహ మొనర్చురు పిమ్మట బిడ్డను తల్లిగారింటినుండి ఆత్మవారి ఇంటికి పంపవలయును ప్రథమ సంతానము

(తరువాయి 1 వ పేజీలో)

6. అద్దెపల్లివారి కవితా హాసము - ఋతువిలాసము

- శ్రీ జి బి ఎన్. ఆచార్య, ఎం ఏ, పి హెచ్ డి

(గతసంచిక తరువాయి)

ప్రకృతియొక్క ద్వితీయ విలాసము గ్రీష్మము దీనిని వర్ణించడంలో కవిగారు ప్రవర్ణించిన బౌచిత్యాన్ని చుత్కార చారుత్వాన్ని పుకీర్తించాం

ఏకతమనరేల త్రొక్కి విప్పని యింతి
పైడియేవేయదు పట్టపగలు
నాల్గదిములైన న్నానంత చేయని
యత డు ముప్పుటల నాడుజలము
ఒడలెల్లించుగా నడుపుల దాల్చువా
డంగవస్త్రముఁ గట్టు నవారహంబు
నెలయైన మేదినుస్తులు మార్చడలఁపని
యతడు పూటకురెండు జతలమార్పు

(11 వ పేజీ తరువాయి)

కుక్తిమతి కోలాహలలకు కర్ణిఁ మద్దు
బిడ్డ చాలా గారాబముగా పెంచి పెద్ద
చేసినారు అయినను ఏకల్లిదండ్రులు తమ
బిడ్డను ఆ త్రవారింటికి పంపకయ్యుండును
తన బిడ్డ ఆ త్రవారింటిలో ఏవిధముగా
నుండవలయునో చెప్పి కుక్తిమతి బిడ్డ
నోదార్చును అట్లుడు మహారాజు, అక్కడ
అన్నివిధములా వాకి దగిసట్టు నడుమ
కొనవలయు నని తండ్రియైన కోలాహ
లుడు చెప్పిన ఈవిధముగా వారి బిడ్డకు
అన్నివిధములా బుట్టుల గతపి వసుదాజు
వెంట పంపుదురు

ఈవిధముగా రామరాజ భూషణుడు
తన వసుదిక్రిను నాటకీయ కైలి
రచించి కాలిదాస కాకుంఠలమును అనుస
రించి కప్పటికి అన్నివిధములగా ఒటిప్ప
ముగా రూపొందించి తరువాతి కవులకు
కూడ మార్గదర్శకు డయి ప్రాథమంధ
ముగా ప్రఖ్యాతి నొందించెను

నెలతరబడి తురకర్కఁ బలపనట్టి
యెడ్డయెనను నెలకఁ జేయుచుకొనను
రెండుపర్యాయములు బట్టసుందుచున్న
నైజమున్ మార్పు నీగ్రీష్మరాజు చూడ!

అని గ్రీష్మరాజు యొక్క ప్రతిభను
వర్ణించారు మానవప్రకృతికంటె ఋతు
ప్రకృతియేబలియమైన దని ప్రతిపాదించే
లక్ష్యం పైపద్యంలో దౌర్భాగ్యమవుతు
న్నది 'ఏకతమనరేల' అనేపాదంలో
చమత్కారంతోపాటు, శ్రీ సహజ
మైన సిగ్గునకూడా ఋతుధర్మం మావి
పించిన దిని దాని అంశాన్ని ధ్వనింప
చేసారు. ఇలాగే మిగిలిన పాదాల్లోకూడా
చమత్కారమూ, ఋతుధర్మమూ పెన
వేసుకుని అస్వాదయోగ్యంగావున్నాయి.
ప్రకృతి ధర్మాలు అనుసంధానా, మానవ
జీవనవిధానం ఎలామారుతూ వుంటుందో
ముచ్చటగా తెలియజేసిన ఈపద్యం కవి
గారి నిశితపరిశీలనదృష్టికి సుచ్చుతునుక.
ఇంకా 'నైదాఘ' మహిమను వర్ణిస్తూ -
'కుడుచుటకు మున్నెనీరమున్ గ్రోలితూడు
నైప లేదని కుందెడు జనుఁ డొకండు'

అని వేసవికాలంలోని 'దప్పిక'ను
దానివలన కలిగే అపర్యాన్ని సూచిం
చారు. ఇది మానవజీవిత స్మృతికొరత
నది. మన స్తత్వ పరిశీలనకు సంబంధించి
నది

'పుధివి నైదాఘమహిమ వర్ణింపఁ
దరమె' అనే పాదంలో 'నైదాఘ'
అనేది గ్రీష్మానికి పర్యాఖ్యపదమైన
'నిదాఘ' శబ్దకవము, 'నితరాంధవ్యా'లే
అనోత్ర నిదాఘః' (జనము దీనియందు
మిక్కిలి దహింపబడును, కాన నిదా
ఘము) అని అమరము

కవిగారు బౌచిత్యం పాటించి
'నైదాఘ' శబ్దాన్ని ప్రయోగించి, ఎంతో

ప్రమోదకాన్ని సాధించారు గ్రీష్మ
ఋతువులో మానవులను బాధించి,
మిక్కిలి చికాకు కలిగించేది స్వేదము
దీనిని కవిగారు 'స్వేదము' అనే శిర్షి కవితో
నుదీర్చుంగా వర్ణించారు
'అలికంబునందున్న తిలకంబు నంచవు

పెట్టనేలే దనితిట్టు మగఁడు
వంగివడ్డించెడువాని చేతులజాతీ
పడెడు వానిదిట్టఁ బంక్తిజనము
తర్జి నెన్నోసర మౌజన మొరింపఁ
బ్రక్కఁదూలుదు దూఱుఁబార్చునె
లెల్లఁ బునకు నాడంక మొదవింతు

వాడపోయిదు రెల్లి డాలుమగలు
స్వేదమా! మోదమా లేక భేదమా? వి
నోదమా! కుందుకుఁకాపి భేద మొదవ
జేయుచుండువు నిచ్చులఁజేతిలోని
విసనకట్టబకేకాని వసవు మాట !'

అని యెంతో చమత్కారం పుట్టి
పడేట్లు స్వేదబాధను వర్ణించారు
'స్వేదమా!' అని స్వేదాన్నే సంబోధించి
ప్రశ్నితంగా దానిచేట్లలను దానికే నివే
దించటం చమత్కారంగా వుంది ఈ
పద్యంలో కేవలం చమత్కారమేకాదు
సంప్రదాయసౌలభ్యంకూడా వుంది.

'అలికంబునందున్న అనేపాదం
లోవున్న సంప్రదాయభారతీ గ్రహించ
వలసిందిగా వుంది నెదుటిబొట్టు పెట్టు
కోటం హైందవకువాసినులకు అతి
ముఖ్యమైన విషయం బొట్టులేకపోవటం
అశుభనూచకం అత్తలా, అమ్మిడ్డలో
తిట్టటంగాదు, మగ చేతిడతాడని వర్ణించ
బడింది త-భద్రతను గూర్చి తానే
జాగ్రత్త పహించటంలో సమంజసత్వం
వుంది

'అలింగనమునకు నాటంక మొద
వింతు', అని శృంగార దశాభాసాన్ని
కలిగించే స్వేదాన్ని అలుసుగలచేతనే
అడిచోయించారు ఇంకా ఘర్బబాధకు
తట్టుకోలేక పచ్చడములు, దుప్పటులు,
కాలరణ మొదలైన ముడికవసాగిలను విస

ర్జించి, సన్నని వస్త్రాలనే ధరింతురని మహోష్ఠమూ, భీష్మమూ అయిన గ్రీష్మన్ని వర్ణించారు మిగిలిన ఋతువుల కంటే ఈ ఒక్క గ్రీష్మఋతువులోనే, బావులలో నీటికి చేత్రాడు చాలకపోవటం, భోజన సమయాల్లో నీరు త్రాగడానికి మరచెంబుచాలకపోవటం, వీరులలో పడవలు నడవటానికి లోతుచాలకపోవటం మొదలైన 'ప్రాస్య'గుణాలు వున్నాయో, దాని వింతలక్షణానికి అచ్చెరువొందారు

'సంధేవార్చనైపాన జలపానకాంత చే మాటిమాటికి నాచమనము సేయు చల్లదనమ్యుఁ దా నుల్లమ్యునన్ గోరి మడియన్న విమఁ బంచఁ దడిపికట్టు జండెపుఁజిక్కులు సవరించువ్యాజానఁ జేలినవీఁపెల్ల విరియగోకు మైలపడిన యనుమానంబు నటియించి తపమేదఁ బలుమాటు తానమాడు శ్రోత్రియుం డొక్కరు డతండు

చూచువారి కన్నుల కమాయికుం డట్లు కానబడుచు హృదయగతమైన భావంబు నెవ్వఁ

జెలుగు గ్రీష్మ మది ఛాందసునకైనఁ గిటుకు నేర్పు అనిశ్రోత్రియుని ఇనుమడించిన శ్రోత్రి యతకు చమత్కార పూర్వకమైన వ్యాజాలకు నూచించారు ఇందులో వ్యంగ్యంగా, సునిశితంగా హాస్యం తొంగి చూస్తున్నది

'తాలకిరంబులందు, మఱి తాలఫలంబుల ముంజెలందునన్ నాలి కడంబులందునను,

కాడెపుఁడక్రమునందు, డాఁగెఁ గీ లాలముగ్రీష్మరాజుముఖ రాద్రము పైపగలేక, దానినే ధీత నెఱింగిరో జనులు

'నీతిగ్రహింతురు తద్రసంబులన్ ' అని వడదెబ్బకు వుపశమనాలైన వదార్థాలను ప్రస్తావించారు గ్రీష్మరాజు ముఖ

రాద్రము పైపలేక 'కీలాలము' (నీళ్లు) ఆయావస్తువులలో దాగుకొనిన దనుట కవిగారి చమత్కారం ఎంతటిభాగ్య వంతుడైనా కటికదరిద్రునిగా మార్చగలశక్తి గ్రీష్మానికి కల దని చెబుతూ ఈక్రింది విధంగా వివరించారు

'పట్టెమంచంబుపైఁ బవ్వలిం చెడువాఁడు కటిక వేలయె మేలుగాఁ దలంచు ఉష్ణోదక ప్నానమొనరించు నాతండు చన్నీటిమునగ్గ ముచ్చటగవెంచు సౌధాంతరంబున శయింపించు నాతండు రేత నార్పయల నిశ్రింపఁజూచు మేడలన్ మిద్దెంన్ మెలఁగనాతండు తాటాకుపాకయెసౌఖ్యమనుచుఁదలంచు మంచెడుస్తుల ధరియించునునుజాఁడొకరుఁ డెంచుఁ గౌపీవమేయోగ్యమంచునిపుడు, భువి నిరాడంబరత్వంబు బోధ యవచ్చు నీగ్రీష్మ మని చెప్పకచ్చునిజము !'

భువిలో నిరాడంబరత్వాన్ని చాటటానికే ఈగ్రీష్మం వస్తుం దని సంభావించటం ప్రశస్తంగా వుంది. ఇంకా ఈ ఋతువులో, సెగగడ్డల ముఖాలు, చేలిన వీపులు, జుగుప్సానిగా వుంటాయనీ, నేలంతా ఎండిపోయి బీటలువారి పచ్చిక లేకపోవటం చేత పక్షులు సమృద్ధిగా పోలీయ వనీ వర్ణించారు ఇంకా ఈ ఋతువులో మంచినీటిని, మజ్జిగను, నిండు నాహినులను, ఎండమావులను, 3 మొగులులను, కార్చిచ్చుపొగలను, నీరసమును, నిద్దురను విశ్లేషించి చూపలే మనుచు గ్రీష్మం కలిగించే 'భ్రాంతి'ని వివరించారు

'మంచుగొండవనించు నుమాధవుండు మహితకలశాల్చి బవళించు మాధవుండు నీరజమునందె యుండు వాణీధవుండు గ్రీష్మతాపము పైపగ లేక కాదె ?'

దేవతలను సైతం కలవరపెట్టే గ్రీష్మ తాపాన్ని చమత్కారంతో వర్ణించటం పైపద్యంలో కనిపిస్తున్నది ఉమాధవుడు,

రమాధవుడు కలకాద్ధిలో పవళించుటకు, వాణీధవుడు పద్మాసనుడై యుండుటకు గీష్మతాపమే కారణమనుట ఇందలి చమత్కారం సాంప్రదాయికమైన విషయ వర్ణనలోపాటు, పూర్వకవివర్ణన అను స్ఫురింపచేస్తున్న ఈ కద్యమొక ఆణిముత్యం కవిగాయ మిక్కిలి ప్రతిభావంతంగా భీష్మగ్రీష్మవర్ణనను పూర్తి చేసి వర్ణ ఋతువర్ణన కుద్యమించారు

వసంతఋతువులో వసంతలక్ష్మీ మాధవుల కల్యాణంవలె ఈఋతువులో శ్రావణ లక్ష్మీ కలధరరాజులకు మహావైభవోపేతంగా వివాహం జరిపించబడింది తెండ్లి తంతు అన్నీ చాలావరకు పూర్వంవలే జరిగాయి తెగిన యేర్పాటు అన్నింటినీ 'వదణరాజు' ఘనంగా సమకూర్చాడు శ్రావణలక్ష్మీ అందచందాలను వర్ణించిన తీరు క్లాసుపాత్రమై యున్నది

'వధువుశ్రావణలక్ష్మీ భావజానిరాణి గెల్చులూపణ్యరాశి, నుకృతి, గుణాధ్య, నవతటిల్లత మేను, వర్ణనము సేయ నెవరతరమాను, భువనమోహినియెనుమ్ము, వికసితాబ్జము మోము కన్పిండు సేయు అలితమా మోనిబింబతలమ్ము నమ్ము, గండుమీ అవి కన్నులు, కాటుకొన్న యిరులు కరు అగు, జక్కువలేపుఁజూపు బటువుగుబ్బలు, మిగుల జెల్వముననొప్పు తలనితంబంబు పైనఁ జీత్రంబునడుము, నవగభీరజలావర్తనంబు నాభి జలతరంగాలు పొట్టపై వళులునుమ్ము'

ఈ వర్ణనలో వర్ణ ఋతుకోభ కళ్ళకు కట్టించిన నేర్పు మెచ్చదగినది ఇంకా అంబరమే తెరపట్టు అంబరము, చాత కాలే సభ్యులు, స్తనితనినదాలే మంగళ వాద్యాలు, దుర్బలత్కరభాషలే వేద ఘోషలు 5 అయి వివాహం మిక్కిలి సంతోషంతో జరిగింది వసంత ఋతువులోవలే ఇక్కడకూడా యాజ్ఞకుడు 'సమయమే' నూత్రధారణ తరువాత నవదంపతులు 'జలబిందురమ్ముముక్తా

పాళిని వ్రాసికుల నింపి తలఁబ్రాతను పోనువన్నార ఆ దంపతు లిరువురు సీతా గాములవలెను, రుక్మిణీ స్వప్నులవలెను సుప్రాద్దుతులవలెను తోచినా రని కవి గారు వర్ణించారు. ఆదృష్ట వంతులైన పురాణ దంపతులను ఉపమానంగా గ్రహించటం కవిగారి వైలక్షణ్యాన్ని చాటుతున్నది వరుడైన జలధరుడు నల్లగా వుండటంచేత కొందరు అన్యలక్కలు అసంతృప్తితో 'కాకిముక్కన కా దొండం గట్టి కేమె?', 'ఈడువోడైన నొక యింత చూడరాదె?' అని పలుకగా మరికొంతరుండి 'వరుడు నలుపైన నడ్డుణా కరుకు, ఘనుడు, పొటిలేనట్టి నెలదాత, మేటిజోడు, పురుషునకు రూప మేటికే? బుద్ధిలయ్య' అని పలికి సమర్థించారు. 'ఒకనికే గంపు అదియ వేటొకని కింపు' అని పెండ్లిసందడిని చిత్రించటంలో - సామాన్యంగా జరిగే లోకవ్యవహారాన్ని చక్కని లోకోక్తులతో తెలియజేసారు. ఇది ఒకవిధంగా మానవ మనస్తత్వ చిత్రీకరణమని చెప్పవచ్చు 'ఘనుడు' అని ప్రయోగించి మేఘుడనే స్ఫురణనుకూడా కలిగించారు. శ్లేసీటినివర్ణించి దానంచేసే వాడు కాబట్టి 'పొటిలేని నెలదాత' అనటంలో ఎంతో సముచితత్వంవుంది.

ఈవిధంగానే 'మెరపులు' అనే ఖడ్గాలుకలవాడు కాబట్టి 'మేటిజోడు' అని ప్రయోగించి వుంటారు.

'ఇంద్రధను వను పల్లకి నెక్కి నూత్న దంపతులు పుగమేగు నుత్సవమునందు మెలుపురేలెట్లు', పిడుగులేమేలిబొట్లు' ఉలుములే పెట్కవాద్యాల యులివులయ్యె'

పైపద్యంలో 'ఇంద్రధనువను పల్లకి' అనే శబ్దచిత్రం మనోహరంగా వుంది. 'లెట్లు', 'బొట్లు' అనే అంగ్వదాలను చక్కగా పొదిగి నవ్యతను సాధించారు.

'గొంగళు లకు గాడవిపులు' అనలనుగాడ చప్పుగా నాకివైచి భోజనము చేసినా రని చమత్కరించారు. (గాడ బ్రాహ్మణులు మంచి భోజనపుష్టికలవారని ప్రతీతి)

'వానకాళ్ళు' అనే శీర్షికతో వర్ణ ధారలను చక్కగా వు త్వేక్షించారు

'నిగిబిందెవ మబ్బునీలివస్త్రముఁ జాట్టి అమృతంబువడఁబోసి రమయ లనుచు గగనసరస్సున మొగులుమించును గూడి జలకమాడఁగఁ బడ్డజల్లులనుచు ప్రకృతికాంత తిలఁటునకు నమృతము మించు'

బొలఁతులు గొనివచ్చి పోసినను మ పానీయ మేమను పాదప మనితలి పైనఁగరియిం పూలవానయట్లు వేఁగిని దన్నుగూర్చి తపించినట్టి భూజతులఁ గాంచి వేడ్క శంభునికిరాన నున్న గంగమ్మ తా నెన రూనియెల్ల వరములిచ్చుటగా నెంతు వానకాళ్ళు'

అని సహజముండరంగా వర్ణించారు. వర్ణ ఋతుస్వభావాన్ని ఆలంకారికంగా చెప్పటం పైపద్యంలో గమనించదగిన విషయం వర్ణ ధారలను గంగమ్మ ప్రసాదించిన వరాణంగా సంభావించటం గమనీయమై, కవిగారి కల్పనాచాతుర్యాన్ని చాటుతున్నది

'మబ్బుపూఁబొదరిండ్లు', 'వోయవయోరాళి', 'అబ్బఘటములు', 'ఆకాశవిసేనము', 'అగ్రవేదండా' మొదలైన రూపకాలు రమ్యతరాలై, దృశ్యసాక్షాత్కారకోభను కలిగివున్నాయి

'ఆక సం బను రంగమధ్యంబునందు లాఽయ మునరించు శ్రావణలక్ష్మీకట్టు మించుగరించుఁడఁ గన్పించు నట్టి కుచ్చెళులయట్లు జలధార లిచ్చఁదోచు'

అని జలధారలను సంభావించిన తీరు కవిగారి భావనాబలానికి ప్రబలినిదర్శనం.

'అంతశ్శము' అనే ఖండికలో, వర్ణ ఋతువులో రెండుపక్షాల పెండ్లిచారికి కలిగే లాభాలను సునిశితహాస్యంతో చమత్కరించారు.

'బందుగులందు నెవ్వరు రారులే యని వానకాతును గోరు వధువు తండ్రి పురమేగవాయిదంబులు పల్లకిలెట్లు' కరుచుత్సగట నెక్కు వరునితండ్రి రుబ్బి పెట్టుటెగాని మబ్బులన్మాయలు వడియొకవడ్డను వధువుతల్లి తడిసిపాడెను శ్రొత్తది సుమ్మి యనిచీర మడతవిప్పదు పెండ్లికొడుకుతల్లి వా కాగునె వేసి లాభంబె యంచుఁ బొదిరియె వేయఁజూడఁడు వధువుతండ్రి వానకాలపు మేలుగంబర మె లోన పైకిమాత్రము చెప్పెడు పల్కువేలు'

అని వధూవరుల తల్లిదండ్రుల మనస్తత్వాలను బట్టబయ లొనరించిన కవిగారి నిర్మోగమాటాన్ని మెచ్చుకొనవలసినదే. ఇంకా వర్ణ ఋతువులో సమ్మిగా కనిపించే కూపజలాలను, చేపకొలనులను, కప్పలనదులను ప్రస్తావిస్తూ -

'తిప్పలకూలినారికయి త్రిమ్యురనప్పల కల్ల నప్పపా !'

అని పేదవారిపై సానుభూతిని చూపించారు. 'జయవాసరము' అనే శీర్షికతో శ్రావణమాసమందలి పేరంటాలను, స్త్రీల స్వభావాలను చక్కగా అద్దంపట్టి చూపారు.

'ఏయింటివాయనం బాయంటనేతిని మూటమోయని నీటుబోటి యొకతె ఎరువుసామ్యులఁజూచు నెవరేని నెంతన మూతి ముటకరించు నాతియొ, తె ఈనాల్గుగింజల కింతదూరము పడి వచ్చితి మని రోయొ వనితయొ తె బొటనవ్రేళ్ళకుఁ బప్పుబూసినఁగాలులే చీరపాడగు నంచుఁ జెలువయొకతె

చంటివెంటయుండనతోడఁ జాఁగిరాఁగఁ
జెలఁగిపిల్లలతోడి వచ్చెడివిధాన
వచ్చునొక్కతె కన్నులపండువగును
క్రావణంబున జయవాసరంబుడంబు !'

పిల్లలుగల స్త్రీని పిల్లలతోడి' తో' వుప
మించటం లోకవ్యవహారానికి మిక్కిలి
సన్నిహితమై వుంది. ఇంకా పయోధయ
నుద్దేశించి, కొనియాడుతూ ఆతనిపుదాత్త
మైన దాతృగుణాన్ని, సమవర్తిత్వాన్ని
ప్రస్తావించారు.

'గగనకాంతారాన ఘనమృగతతి'నేయ
తలుపుజేఁ డెక్కుపెట్టునిల్లు
ఆకాశ మనెడుమిథ్యామధ్య సాగనుగా
నడుముపైఁదాల్చు రత్నాలకమరు
అంబకోద్యానంబునందు క్రావణలక్ష్మి
లీలమైనూఁగు రత్నాలజ్ఞోల
భూజనాళికిఁ జాల ముందెపర్జన్యండు
కచ్చితమృగఁ జేయు నెచ్చరమృ
క్రావణేందికబరిభరంబుమైన
ముచ్చట గరంగరంగుల పూలుదెచ్చి
అనువుగాఁగూర్చి గుండెంచినట్టి చెండు
కరణి నిండ్రధనుస్సు సాక్షాత్కరించు !'

అని చిత్రవర్ణరంజితమైన శక్రాయుధ
సౌందర్యాన్ని ముగ్ధమనోహరంగా చిత్రిం
చారు. ఇందులో కొన్ని పూర్వకపుల
భావానుసరణాలు కాగా, కొన్ని సర్వ
స్వతంత్రతలై కవిగారి కల్పనానల్పకక్షిని
వెల్లడిస్తున్నాయి.

'సమతావాదము' అనే కీర్తి కక్రింద
వ్రాసిన పద్యంలో కవిగారి ఆభ్యుదయ
ధోరణి ద్యోతకమాతున్నది.

'గమనింపం గడుబాహిరంబై యగుఁ జ
క్కన్ మిట్టుపల్లంబులే
కముగాఁ జేయుచుఁ బాటుచున్
సలిలమూల్
గన్నట్టటల్ చూడఁగా

సమతావాదముబోధనేయుటకు వ
ర్షర్షప్రకాండంబై యా
క్రమమున్ దా వెలయుంచెనంచు మది న
క్రాంతంబు నూహించెదన్ !'

ఇది డా సి. నారాయణరెడ్డిగారి 'వర్షా
నుండరి' 9 అనే ఖండికలోని—

'మిట్టలన్ గూడుగట్టిన మట్టిపెల్ల
పల్లమునదించి, మిట్టలపల్లములను
ఏకవర్ణమృలోన చిత్రించిసామ్య
వాదపారమునేర్పె నీ వాననీరు'

అనే పద్యంతో పోలిక కలిగివుంది.
సమకాలీనులైన ఇద్దరూ ఒకేవిధంగా,
సామ్యవాదంపై గలప్రీతిని మృదుమధు
రంగాక్షరించటం ప్రశంసనీయం.

'ఆడుమగయనుమాట రవ్వంతయైనఁ
బాటినేయపు, పంటకాల్వలను దాట
గోపికలకల్లనాఁడు ముకుందునట్లు
సిగ్గునంతను బోగొట్టి చేర్తువాడ్డు
కనికరములేడ పీవానకారుప్రోడ !'

అని చమత్కారంతోపాటు, పారా
జిక స్పృహనుకూడా కలిగించిన కవి
గారు పుత్రమ సంపద యాలకు వారసు
లని స్తుతించాల్సివుంది. భారతీయులు
పరమాణువులోకూడా పరబ్రహ్మస్వరూ
పాన్ని వీక్షించగల భావుకు లనటానికి
పద్యం నిదర్శనంగా వుంది ఇంకా వర్షా
కాలంలో కలిగి అనేకాలైన చికాకులను
వివరించారు ఇల్లాలు కస్తూరిలు ఆరలేదని
చాకితతో జగడమాడటం, భోజనాన్ని
పెందలకడనే వడ్డించలే దనిభర్త భార్య
పై ఎగిరిపడటం, పాయి్య మండలే దని
అతివ అగ్నిపై ఆగ్రహించటం, మొద
లైన ఎన్నింటినో ప్రాసగుచ్చినట్లువర్ణించి,
వీటన్నింటికీ హేతువు 'వానకారు
ప్రోడ' యే అని తెలియజేసారు.

'పొడి కోరువఁ గాఁగల మితఁ
దడికోరువఁ జాలమంచు ధాత్రిజనంబుల్
నుడితెడు పల్కులె మన క
క్కడనున్న వినంగ వానకారున
నెపుడున్ !'

అని వానకారు వర్ణనను ముగించారు.

(సశేషం)

6. 'గ్రీష్మేపాటల మల్లీతాపసరః
పథిః శోషవాతోల్కాః
సక్తప్రపాత్రపాస్త్రీ
మృగతృణ్ణామ్రాదిఫలపాకాః'
(పుట. 42 ప్లో 80)

అని 'కవికల్పలత' గ్రీష్మఋతులక్ష
ణాన్ని నిర్వచించింది.

7. 'కవికర్ణ రసాయనము'న గ్రీష్మవేళ,
దుర్భరమైన వేడివివేంద్రానికి తాళ
జాలక దేవతామూర్తులు పొండేభావా
లను 'సంకుసాల నృసింహకవి'వృద్ధ్యం
గా వర్ణించాడు.

'ఏకార్ణవంబులో నిరవైనవటపత్ర
శయనంబుమదిఁ గోరెకార్ణపాణి
యప్తమూర్తులలోన నంబుమాపమునాత్మఁ
గాఁక్షించె హరిజాంకఖండహరి
ప్రథమాంబుజపూజ భావస్థితియ వేడి
యభిలషించెఁ బయోరుహసనుండు
వేడ్కగావండియు విలయోదకోదర
స్థితియపేక్షించె ధాత్రివధూటి
హేమ రజతచలాది మహీధరములు
హిమగిరిత్వంబు మతుల నూహించుకొని
సకలలోకానివార్య దుస్సహ మహోష్ణ
భీష్మగతిమైన యమృతగ్రీష్మ వేళ'.

ఇంకా 'వైజయంతీవిలాసము' నందు సారంగధరమృత్యు' కురమేశ్వరుని స్థాన పలనాన్ని గూర్చి ఈవిధంగా వ్రాసాడు.

హరుడు కైలాసవర్ధర నాధాగ్రవసతి
 విడిచి వటమూలతలమున విశ్రమించె,
 తతనిజగ్గీర్ణ తాతనూకృతి నిశా త్ర
 హరమగునట్టి క్రీష్ణవాసరములంగు.'

(ప్రథ ఆ. పద్య. 57)

మొదలైనవర్ణి కవిగారి పైపద్యరచనకు ప్రేరేపకములై యుండవచ్చునని నా మూహ.

1. 'దుర్దరము' అనగామబ్బు' కప్పఅనే అర్థాలుకలపు ఇక్కడ వరుడు మబ్బే కాబట్టి వేదఘోషచేసేవి కప్ప అని చెప్పకోవాలి. కప్పల అతిపులను వేదఘోషముగా సుభావించటం కవి గారి విశిష్టతను చాటుతున్నది

సంవత్సరం శశయానా

బ్రాహ్మణా వ్రతచారిణః

కాచం పర్జన్య జన్యతాం

ప్రమంధూక అనాదిష్టః'

- ఋగ్వేదము - మంధూకనూక్తము.

అనే శ్లోకం ఋగ్వేదం వస్తున్నది.

1. శ్రీనందుల గోపాలకృష్ణమూర్తిగారు తమ 'ఋతునూక్తము' (పుట 9) అనే గ్రంథంలో పై శ్లోకం కను వుదాహరించారు.

7. బైరవుని కవితాకళ

- శ్రీ శే. కేశోరబాబు, ఎం. ఏ

- శ్రీ శే. ఆశోకబాబు, బి. ఎస్. సి.

ఇయ్య శేరని రెండవంటి దని తిరక్కరింపబడిన ద్వీపదయందు ఉదాత్త ప్రాధ కావ్యములను రచించి పాలకురికి సోమన తరువాత దానినొక కలుగు వెలిగించి సాహిత్య లక్షణ చక్రదర్శియై వహిక క్కిన రాచకొండ సంస్థాన కవి గౌరవ. అతని ఘత్రుదే శ్లోకకవి తండ్రిలెనే ద్రమగాంబా వరప్రసాదలబ్ధ కవిత గల వాడు ఉభయభాషలందు ప్రవీణుడు బహుపాఖ్యాన విఖ్యాతమై జటిల వేదాంత గంభీరమై పరిగిన సాత్విక పురాణ మగు సౌపర్ణపురాణాంతర్గత భాగమునుండి మోక్షపదార్థాలైన శ్రీరంగమహత్త్వమును గ్రహించి యా శ్వాసపంచక రసవత్కావ్యముగా తీర్చి దిద్ది యందు తీర్థక్షేత్ర దైవ మాహాత్మ్యముల మాడింటిని త్రివేణి సంగమమువలె నిబంధించినాడు. అతడు దానిని పూర్ణ చంద్రాతపస్సుగా సుముద్ధూత దుగ్ధాబ్ధి వీచి పంక్తుల నడల్చి వెలయు విశద యశము గల చాగయ రాఘవున కంకిత మిచ్చినాడు. అతడు బహుమనీ రాజ్యమం దొక మాండలికుడుగా నున్న సైపఖాను వద్ద మంత్రి యగు విరలేంద్రునకు సోద రుడు.

కపింద్రుని కృతి బుధసభలందు ప్రశస్తి వహించుటకు శబ్దార్థరూఢి, రస సీతి, బహువిధవ్యంగ్య భేదములు, భావములు, గతులు, శయ్యలు, అలంకారములు, రీతులు, పాకములు, దశప్రాణములు వృత్తులు, వస్తువివేకము గుణములు, కవి సమయములు, చమత్కారములు, వర్ణనములు నున్నగు లక్షణములవసరములని శ్లైరవకవి కృతిప్రారంభమునం దొక సీసమునందు (1-14) పట్టిక గా పేర్కొని

నాడు. ఇవన్నియు నాతని కావ్యమున పుష్పమునందంతర్గతమైన యామోదము వలె నొప్పి శ్రవణసుఖము అగుచున్నవని వాని నీకృతి పీఠికయందు పరిష్కర్త శ్రీరంగాచార్యగారు (సాహిత్య అకాడమీ ప్రచురణ ముద్రణ 1979) సోదాహరణ ముగా నిరూపించినారు. కొంగ్రొత్త విషయములను వివరించుచు వారు దానికి గూర్చిన పీఠిక సాహిత్య రీత్యులందరి కవశ్యపరసీయముగా నున్నది

శతముఖముల పాదవించు సాహిత్య కళా ప్రతిభాసంపద పెంపున చతురుడ నని యాత్మ పరిచయము గావించుటన్న శ్లైరవకవి

చెప్పెద కావ్యము రసములు

చిప్పిల వర్ణనల నింపు చిలుకగ బాకం

బుప్పతిల జిత్ర రచనలు

చొప్పడ శబ్దార్థపుటన సుకవులు

మెచ్చన్ (1-27)

అని తన రచనా నైదగ్యమును గురించి ప్రకటించుకున్నాడు. ప్రస్తుత మతని రచనయందు వానిని కొన్నిటిని సంక్షిప్తముగా తెలుపుటయే యావ్యాసోద్దేశము.

కావ్యమునకు జిగిలిగి నాపాదించునవి వర్ణనలే. వాటివలన కవియొక్క భావనా బలము లేట తెల్లమగుచుండును. ఈ నన్నె లను పరికించండి.

తరుకు సుపాణి ముత్యాల మించులమించి మెలయుచుక్కల మేరి మెరుగు డరిమి కలికిరాయంచరెక్కలరేవ గిలుబాడి విరిమిల్లె గుత్తుల మురుపు డెడి చదువులొయ్యలిమేరి చాటు నుల్లసమాడి వెలిదమ్మ మొగడల తెలివి గెలిచి జిగిమిరులొగ రెక్క నిరులకు నస మిచ్చి పాపరాయని వన్నె శేపుమాపు

పాలమున్నీటి తరగల పసలనంది
కొండలున్న మైతెల్లు కొంచెవరచి
జప్పలిలు చుట్టు గొండపై గొనలపాగి
తెలివెన్నెల తెల్లడ వెల్లికరిసె (2-48)

దెసలందు వ్యాపించిన వెన్నెల కాం
తులు మాక్తికముల మించులకు మించు
చున్నట్లున్న వట! తారకలమేని మెరుగు
లను దరిమికొట్టు చున్నట్లున్న వట!
మరాళపక్షముల నవహరించు చున్నట్లు
ఉన్నవట! మల్లికాగచ్ఛముల మురుపును
దగడు చున్నట్లున్నవట! భారతీదేవిశర
చ్చాను నెక్కసక్కా మోడుచున్నట్లున్న
వట! వెలిదమ్మి మొగడల దెలివని గెలుచు
చున్నవట! తొగరెక్కల కుపద్రవము
గలిగించు చున్నట్లున్న వట! దండకూక
పురాపుని వన్నెకే యాధిక్యము జూపు
చున్నట్లున్నవట! గిరికుని విగ్రహపాండు
రముల కించపరచు చున్నట్లున్నవట!
ఉపమాసానుగ్రహో నున్నతమైన ఈపద్య
మతి మనోహరముగా నున్నది.

జలకేరి సలుపుచున్న రమాదేవి ముం
గురుల కొనలందు చెంగలించుచున్న జల
నిందువులు భ్రమరీబృందమతి పానవశమున
కుకరందరసము గ్రక్కెడు మోడ్కిను
న్నవట (4-66) తడిసిన యంబరము
లలో వింతసాగను లాఠికుచున్న తనను
కన్యకుత్వముతోఁ జూచుచున్న విష్ణు
ప్రసాద, లక్ష్మీదేవి జల్లిన నీటిధార యతని
సుఖపద్యమున నాళ మనగ వెలసిన వట
4-65) నుకీర్తి గట్టించిన పట్టణమందలి
సోవరమధ్యముల మెరయుచున్న సర
సిరుహములు, ఆపురివరకునితా వడనవై
ధవమునుగోరి దపస్సు జేయుచున్నట్లున్న
వట! (4-264)

ఇంపు గొలుపు నిటువంటి మృదుల
కర్ణనలు ధైరవుని కావ్యమంగటను వూచిన
కొంగేడువలె భూరిగా గన్పించుచుం
డును.

పుష్పబాణుని రుచిరాకృతిని పురాణ
పురుషుడగు జాంబవంతుడు దప్ప మరె

వ్వరు చూడలే దట! మన కవు లెవ్వరు
నాతడెట్లుండునో చూచిన పాపమున
బోలేదు. చివరకు కుమారసంభవ కర్త
కాలిదాసుగూడా చూచినట్లు లేదుగాని
యీకవి సాంగుడైన మదనదేవునిమూర్తి
విభవముకు దర్శించి శేత్రపర్యముగామన
కన్నుల ముందుంచినాడు గమనించండి.
కప్పారు నెఱిగెండ్రుకల కొప్పుకొప్పుగా
బారిజాతంపుఁ బూబంతి మెఱయ
రతిపదాంత్రకాంక్షితమైన నొసలిపై
నిలువుగన్దురి బొట్టు చెలువుమిగుల
గేయూరముద్రలు గీల్కొన్న గళమున
మాక్తికంబుల కంఠమాల యమరఁ
జెదరు గండపుబూత జెన్నొందునురము

బద్మరాగంబుల పదక మొలయ
సరస సంభోగ శృంగార సహజమహిమ
లలిత యావన లావణ్య లక్ష్మీఁబెనుప
ననుపమాన జగన్మోహనైకమూర్తి
దర్పకుడువచ్చె నింద్రు నానాస్థానమునకు
(2-52)

విశేషార్థములకు స్ఫురింప జేయునట్లు
పద్యములందు పదముల సాచిత్యవంత
ముగా ప్రయోగించుటలో కవియొక్క
విజ్ఞతపాడగట్టు చుండును. ఇట్లేవని
తపోభంగము జేయకాలక బృందారక
సుందరీ బృందము పడినపాట్లను తిలకిం
చండి.

ఉ - మేనకవిన్నవై నిలిచె,

మెల్లన మో వరవాంచె రంభ, లో
నూలిన వింత నివ్వెఱుగు

నొంచె దిలోత్తమ, గర్వహీనయై

దీంతనొంచె నూర్వశి, మ

దింజలియించె ఘృతాచి యన్య కాం
తానిచయాబులెల్ల దవు

దవ్వులనుండె భయంబు పెంపునన్
(2-77)

రంభ మెల్లన మోనురవాంచినదట. రంభ
కదలివృక్షవాచకము అరటి గెల చెట్టు
గొమ్మల మధ్యను దలమెత్తినట్లు వలెఁ
గాక దల ప్రదిక వాల్చిన ట్టొప్పియుం

డుట సహజమేకదా! ఆపురూపలావణ్య
వతి తిలోత్తమగో నూనినవిత నివ్వెఱుగు
నొంచె నిట! చక్కనిదాన నంచు నెల
జవ్వనినంచు జగంబులోన బేరెక్కిన
దాననంచు నిక్కుచు విట్టివీగుచు బరులఁ
గజింపని కాంతలు తమ యుండచంద
ములు వారి నాకర్షించి గిరిగింతలవెట్టు
నప్పుడు నివ్వెఱుగు అనగా భ్రాంతి,
యాశ్చర్యము, నిశ్శేష్టత నొందుట సహ
జమే గదా! (లోనూనిన వింత నివ్వెఱుగు
నొంచెననుటలో కవి తైలవాచక శబ్ద
మయిన నూ నెను ప్రయోగించినట్లుగూడా
కన్పించుచున్నది)

ఊర్వశి గర్వహీనతయై దీంత నొంది
దట! ఊర్వశి శబ్దమున కర్థము మిక్కిలి
ప్రకాశించునది (ఉరుఅధికం వట్టిప్రకా
శత ఇతి ఊర్వశి - గురుబాలప్రబోధిక)
లేజన్వీనుల మని మిట్టి మీనై కడువారు
పరులముందు పరాభవముపాలై జల్గు
నయినపుడు గర్వహీనులై దీనత నొందుట
సక్యమేకదా! ఘృతాచి మదిం జరించిన
దట ఘృతాచి జలవాచకము. చరించ
టమే నీటియొక్కలక్షణముగదా ఈవిధ
ముగా నచ్చల భంగపాట్లను చను
త్కారపూర్వకముగా చెలుపుట లో
ధైరవికవి ప్రజ్ఞ వ్యక్తమగుచున్నది.

నన్ని కేకములను రసస్ఫూర్తి గలుగు
నట్లు రూపొందించటంలో కవిమనోసిక
బయల్పడుచుండును దీనిని పాకించండి.

చటులిదిక్కరి కర్ణపుటపాటవప్రాధి
నొదవు నిర్భరఘోష మద ముడుంగ,
పాశోధమండల పాణి ధనుములైన
కల్లోలవిరతుల క్రుశ్మదంగ
మకరవక్ర గ్రాహమక్యస్య కచ్చపకోటు
లారలు న నొండొ టి మున్ను కొదుగ
జక్రటిటిధ సారస క్రాంచముఖ జల
విహగజాలము గమి విచ్చి పజవ
నారసాతల నిమ్నంబులైన మడుపు

పట్టుపంకావలంబులై బయలుపడగ
శీలు గుల్లు నిసుము చిప్పలునుదక్క
(1-152)

ఈ కావేరి తోయమే గ్రహింతునని బాడ
ఒకమానకొప్పుడగు నుబోధుడు దత్తులి
లంబు సకలమును నాపోశనమునకై యర
చేతి లోనికి దీసుకొనగా జలధులు పిం
డలివండుగా గలగిన వట. భూచక్రంబు
గ్రుంగిన దట! దిశావలయంబుల నాడిన
దట! గోత్రశిఖిరాకంబు గంపించి దట
ఉల్కలరాల్సినవట! గగనంబు బిట్టదరిన
దట! అర్కస్ఫూర్తి మాసినదట వజ్ర
మడిం బెగ్గడిల్లినా డట. విరంచి కంఠం
వక్త్రపంకేజమును వంచినా డట
(1-154)

నుబోధుని కోపతీగ్రతను అప్పటి పరి
స్థితులను ఈ ఘట్టమువలన నత్యంత సహ
జముగా ప్రబంబింపజేసినాడు

ఆశ్చర్యార్థకములను, ధ్వన్యనుకరణ
ములను సూత్రమున గుదిగ్రుచ్చిన మణుల
వలె గ్రుచ్చి పద్యములను రమణీయ
ముగా నిర్మించుటలో కవియొక్క సేర్ప
ద్యోతికమవుచుండును. ఆశ్చర్యార్థకముల
నన్నింటిని పొదిగి శ్రీరంగ నాయకుని-
ఆపాదములక (4-224) కోభజమును
వర్ణించిన విధానమును పరిశీలించిన
మనము దాని విన్నాగమున
కక్కజపడి బాపురే యని యనకపోము!
చోశమండలమున ననావృప్తి పీడనము
వలన బ్రబలిత వేసవి కటకటలను ధ్వన్య
నుకరణముల ద్వారా వర్ణించుచు చివ
రిక కదలించిన పద్యమును చూడండి.

కడుచేర్చి మిటమిటగాయు కట్టెండచే
భువనముల్ పాటపార బొక్కిపడయె
చేడియై బిసబిస విసరు గాడ్చులరాణి
తత్తులెల్ల దటపట దాక దొణగె
నొండెడ భగభగ మండు కాన్పించుల
బెనుగురు పెటపెట వ్రేల జొచ్చె
బంకమె జన జన నింకు కాదంబుల
మలమలను కరాళి మాడిపోయె

నెండచొజ్జవండ గడుసేసి యిరులు
గొనుచు
వజలు కాంతార పంక్తులు వళ్ళుపోయె
నట్టనడు వేసపులను గాల్చడలుగాక
జరగు నేలులు నిర్జన స్థలములయ్యె
(3-176)

మిటమిటగాయు కట్టెండచే జగము
లన్నియు పొక్కుడు లయినవట! బిసబిస
విసరు వడిగాడ్చులట ప్రాణికోటి తట
తట కొట్టుకొనసాగినదట భగభగమండు
దావమువలన కొండలన్నియు పెటపెట
వ్రేలజొచ్చిన వట! పంకమై జన జన
నింకుకాదము మకరాళి మలమూడ
సాగినదట. కాంతార పంక్తులన్నియు
చెార వళ్ళు (కుష్మించి) పోయినవట
పొటిపొటి ధ్వన్యనుకరణములచేత వేసవి
తోటతోటలను మటమటలను గనగనలను
గిరిగిరిలను మనవజూపించినాడు ధ్వన్య
నుకరణముల ద్వారా పద్యమును చికిత్స
చేయుపద్ధతి శ్రీనాథునిది. శబరకాంతల
గొనబును గూర్చియతడు చెప్పినచాటువు
“గిటగిట నగు నెన్నడుములు పుట పుట
నగు గన్నగళ లని” ప్రసిద్ధము. భైరవుడు
శ్రీనాథుని పద్ధతినే యనుసరించి పద్య
మును పాసపాస బరచెత్తించినాడు)

భావస్ఫూర్తకము లగు దేశీయపదము
లను గూర్చి కలమును కదనతోక్తిం
చుట యందు కవిచాతుర్య మగుపించు
చుండును అతిత అతిత శబ్దములను గల
బోసిన యీగమనిక కనండి
పసిమిబాసి, ముదిరి, పసరికి, తరున్నె,
పజువు మిగిలి, తదలు పగిలి, తలకి,
పండి, తొడిమలెడల నెండచు గారావ
దులై దరల రవము పెల్లుగాగ. (2-40)

శిశువద వంభిసంరంధ సింహమూర్తి,
లీలనేతించిన వధుమాన కాలమందు
కాంతినిబాసి, ముదిరి, పచ్చదనముతోలిగి,
పలుగైతరులనుండి కారావలు ధ్వని
చేయుచురాలిన వని ఒకయెండిన యావ
యొక్క ‘వకావతారములను’ చక్కగా
తెలియజేసినాడు అల్పాక్షరముల అన
ల్పాగ్రహణ గావించుటయగా దె కవి వివే

కంబ యని పాలవర్కి సోమన వచించిన
దానికి యీపద్య మొకనిదర్శనము.

క్రియాపదముల ద్వారా నులభముగా
నూటిగా భావమును విశదీరించుట
యందు కవియొక్క నిష్ణాతత్వము దోబూ
చులాడు చుండును. ఒక కవియొక్క
రచనా సామర్థ్యమునకు పరిక్షాస్థానము
క్రియాపదప్రభూగమే యని అరిష్టాటిలు
నిర్వచనము పుంఖాను పుంఖములుగ
విశించిన ఘోరని శరపరంపర ఇత్యోక్తుని
తపస్సుగ్రాహ విఘ్న మొనరింపజాలక విచ్చి
పోయిన సంకర్షమును విలోకించండి.

ఆడగె మలమానిలుండు,
సాంపతె వసంతు
డలులు విభ్రాంతి నొండె,

గోయిలలు బెదరె
బెదరి మోములు వాంచె రాచిలుకపిండు
చిన్నవోయిరి దివిజరాశీవముఖులు (2-85)
మలయ పకను డడఁగినా డట. వసం
తుడు సాంపరినా డట! తుమ్మెదలు
విభ్రాంతి నొందిన వట! కోయిలలు బెద
రినవట రామచిలుకలదండు బెదరి
మోములు వాంచిన దట అచ్చరలు చిన్న
బోయినా డట చిట్టి చిట్టి క్రియాపద
ముల నుపయోగించుచు మలయాళి వసం
తులచురియు నచ్చరల సంభ్రమాశ్చర్య
చౌన్యములను తుమ్మెదలకోయిలల చిలు
కల భయాందోళన దైన్యములను నిపుణ
ముగా ప్రదర్శించినాడు. కవిబ్రహ్మ
తిక్కనగారియం దీపద్ధతి గనుపట్టును.
ద్రాపది కీచకుని యింటికి మద్యమునుదే
బోవు సంకర్షమున నామెకు గలిగిన
భయసందేహములలోని భావాంతరము
లను దర్శించడి.

తలకు పుట్టె గొంతు, కొలదికిమీరె వె
స్పాటుదోచె, ముట్టుపాటు దొవరె
వెలుగుపాటు దనికె, నెలనాడి శోవునె
వ్యగలునీనె, దిగులు వొదిలె ..
(విరాట 2-106)

తిక్కనగారు ద్రాక్షిణ యాత్రోపశే
భైరవు డను సరించినా డవచ్చును.
ఇది యోగిరెడిపక్షిని గొట్టు విలు కాని
నేర్పువంటిది

వర్ణనలవలెనే కావ్య సౌభాగ్యమును
రెట్టింపు జేయునవి యలంకారములు.
అవి పెక్కుభంగులు. అందొకటి ముద్రా
లంకారము వృత్తములేదా పద్యము
యొక్క పేరును ఆయా వృత్తములలో
నిమిషించు సంప్రదాయమే ముద్రాలం
కారము. భైరవుని రచనలో నివి యవట
చట తక్కువ మనుచుండును. నన్నె
చోడునివలె కందములందు ముద్రాలం
కారములను జీగేల్ మనిపించినాడు.

సిందూరపిండములూ మరుకందములూ
(కుమార 3-46) మాకందము కడునిది
రమ్యాకందము (శ్రీరంగ-4-78) భైరవుని
మృగొన్నిముద్రాలంకారములకు చూడుడు
శ్రీరంగాచార్యగారి పీఠిక పుటలు.

(XII - CXV)

సందిగ్ధోచితముగా పద్యముల నుప
యోగించుటలోను కవి జాణతనము గోచ
రించుచుండును. భైరవునిలో గనుపించు
నటువంటి కొన్ని పట్టులను పరికించండి.

నిర్మలచరితులు చతుర్ముఖ సమప్రతిభు
లగు సుబోధ సత్త్వలను మునులు చూచిన
గావేరితరంగిణిని 'సతతానేకముసింద్ర
బృందశృత వ్రాజావందనం (1-40) బని
యొక మత్తేభమున రచించినాడు. కావేరి
ప్రవాహగతి మత్తేభయానవలె నొప్పుచు
వారికి మోదము గలగ జేసిన దని దెలుపు
టకు మత్తేభము నుపయోగించినాడు.

భూమిసురేంద్రు డొకడు బ్రహ్మ
విద్య సంతోషముగ జెప్పి వెల్గినాడు.
అతడెవ రని ససత్కుమారుడు బ్రహ్మను
ప్రశ్నించిన సందర్భమున నుత్సాహవృ
త్తము గలడు. సంతోషమును పదము
ద్వారా ఇందుకృత్తము పేరును నూచిం
నాడు (3-43).

జయధరుడు కనుల క్రేష్టని జూచి
ఆనఘ ! సోమనంశ తిలకడైన తీర్థధరుని

నందనుడ జయధరుం డనగ దనరువాడ
నని (4-168) తననుపరిచయముగావించు
కొనుసందర్భమున నుత్సాహ వృత్తము
గలడు. లోకములో నెవరినైనా నూతన
వ్యక్తులను గలుసుకొని వారిలో మనపరి
చయము దెలుపుకొను సందర్భమున
రవంత యుత్సాహమును బ్రకటించు
చుండుట సహజమేకదా ! ఈవిధముగా
భైరవకవి యుత్సాహవృత్తములను రచిం
చుటయందు చక్కని యాచిత్యమును
బ్రదర్శించినాడు (అవి యాకావ్యమున
రెండు మాత్రమే కలవు)

ఆదిగురువులగు లక్ష్మీ విష్ణువుల జల
విహార సందర్భమున ఉరుతిరపద్యనాళ
ముల (4-97) నని చంపకమును రచించి
నాడు. నీటిలో వారు జలక్రీడలాడుచు
నొకరిపై నొకరు నీళ్ళు చిమ్ముకొనుట
పువ్వులు చిమ్ముకున్నట్లున్న దని దెలుపు
టకు చంపకము నుపయోగించినాడు.

తెలుగుకవులు స్తుతిసందర్భమున దండ
కము నుపయోగించు చుండురు. కాని
నన్నెచోడునివలెనే యితడును స్తుతి
సందర్భమున లయగ్రాహిని రచించెను.
ప్రభాకరు డనుమని నూర్పుని స్తుతించు
సందర్భమున జయజయ సకలదివిజవయ
మకుట (5-203) యని లయగ్రాహిని
రచించినాడు. సప్తాశ్వరథసమాహుడై
విశాలవియత్నమున సుతర మొకేరితిగా
జలించక లయనెరింగి గ్రహించి చరించు
చుండు వా డగుటవలన దివాకరుని
లయగ్రాహియం దభి నుతించినట్లు రచిం
చుట సమంజసముగా నున్నది.

చిత్రనేనుని పతనకారుల వధించుటకు
విరూపాక్షుడు నిజకింకర గణంబును
రణంబున కాజ్ఞాపించిన సందర్భమున
'బాహుకంపిత హేలిదీప్తులు (8-217)
కుమారస్వామి సంగ్రామక్రియాలోలతను
వెడలిన సందర్భమున చంచద్వాహనకేకి
పింఛరుములు (3-218) రణారంభోద్భృం
భితమైన వైష్ణవభటప్రాకంబుపైన జంభా

రాతి వజ్రమును వైచిన సందర్భమున
(3-238) శార్దూలములను రచించెను.
'కార్యస్తవే నృపాదీనాంశార్దూలక్రీడితం
మతమ్' అని క్షేమేంద్రుడు వచించిన
దానికిది యదాహరణములు. సింగం
బాకటిలో (విరాట 4-95) అను తిక్కన
గారి శార్దూలములోను, కవిరాజశిఖాగూ
ఢమారసంభవ శార్దూలములలోను నీ
కార్యస్తవమే కన్పించుచుండు నా విని
ర్భటలు పేర్కొనుచుండురు.

భైరవుని శ్రీరంగమహాత్మ్యము నంగు
కందము లధికములు (463 వాటిసంఖ్య)
శ్రీరంగ ... పీఠిక పుట (III) కంద
మనగా నాహ్లాదమును కలిగించున ద
భావము (కదిధాతువునండి పుట్టిన
కంద శబ్దము) ఈధాతు వాహ్లాదార్థము
(గురుబాల ప్రబోధిక) శ్రీరంగమనగా
సౌందర్యము రాశిగా గలచోటని సౌం
దర్యమునకు నిలయమైన ప్రాంతమని
వ్యుత్పత్తి. చెలువునకు నెలవైన ప్రదేశ
మాహ్లాదమును గలిగించునదే కదా! అ
వలననే యాహ్లాదకర మగు స్థలవాహ్లా
దమును వర్ణించుటకు కవి యాహ్లాదార్థము
లగు కందములు వివిధిగా నుపయోగించి
యుండవచ్చునని యూహింప వీలగు
చున్నది. తనపేరు భైరవుడైనను భై
రవము తన కవిత్వమందు గౌణ మని తన
కవిత్వ మాద్యంతము కందమే యని ఈ
హ్లాదకరమే యని చాటి చెప్పటకు
నూడా భైరవుడు కందములు బహుళ
ముగా రచించెనేమో! ఒక్కమాటలో
జెప్పరలెనన్న భైరవుని కందములు ఎడద
లోతు డిచ్చి యెదుటివారి నొకర్నించు
మధుమూర్తుల వంటివి.

1) చక్కటివచనమువలెసాగిన కందము
దివిసాగముకవికనీత...

నవసారసదళ విశాలనయనంబుల
(1-173)

2) నన్నెచోడ పోతన మహాకథలవలె
పిదపిదసాగి మిల మిలలాడిన కందము

తగుదగదని మనమున మును

(భూమర - 10-186)

అడిగెదనని కడువడి జను

(భాగవత (8-108)

పాడగని యడరెడు భయమున

(శ్రీరంగ 3-14)

3) నూత్నలను జొప్పించిన మధురఃంద
ములు

1) నాలుగుపురుషార్థములు (5-60)

2) వరపుత్రవంతులకు (5-60)

4) పెండరగల మృదంగ నాదమువలె
సాగిన శ్రవణ సుకర కందములు

1) శరదమల కమలలోచను (4-62)

దవనము ..వనలక్ష్మిని (44-80)

(భైరవుని ద్విప్రాస, త్రిప్రాస, అంత్య
ప్రాస, అను ప్రాస కం ద ము ల కు
చూడుడు శ్రీరంగమహాత్మ్య పీఠిక పుటలు
CXV - CXIV పరిష్కార శ్రీరంగా
చార్య)

ఈవిధముగా భైరవుని కందములు
సూకలాశ్లమువలెగాక కల్పేముబట్టి నడి
పించిన కర్తలాణమువలె టకటక సాగి
వేడుక గలిగించుచుండును

అక్షయమేధానిధి కావ్యలక్షణ కళా
దార్య (1-2) డని కేసుని స్తుతిచుచు
భైరవుడుపలికిన వాక్యము అతనికిఁగూడా
శిష్యునింపవచ్చును

ఈవాక్యసమున కుపకరించిన గ్రంథములు
వైరవకవి శ్రీరంగమహాత్మ్యము - పరి
ష్కార శ్రీరంగాచార్య సాహిత్య ఆకా
శమి ముద్రణ 1979

నన్నెచోడుని కవిత్యము -

అమరేశం రాజేశ్వరశర్మ.

సంద్ర సాహిత్య చరిత్ర -

శ్రీ పింగళి లక్ష్మీకాంతము

8. దీ పా వ లి

- శ్రీ రామదుగు వెంకటేశ్వరశర్మ, ఎం ఏ.

- 1) ఆనందోత్సవ కారణంబు, విజయ వ్యాహర రూపంబు, వి
జ్ఞాన శ్రీనిలయంబు, గాఢతిమిర చ్ఛాయా సముచ్ఛేదమున్,
నానా మానవశిలయాపిత మహానైపుణ్య గణ్యంబు, నెం
తేనిన్ విందుచు గూర్చినచ్చును గడే! దీపావళి పర్వమున్ ||
- 2) ప్రకృతిలక్ష్మికి శరత్పుష్పంబు జొసంగిన లసదమణీయ రత్నహారం బనంగ
అందాలకరులందుఁ బొందుగా గృహలక్ష్మి కీలించు మందామాల యన గ
పతిరాకకై నిశాసతి వేడ్కతోడ నేగవచ్చు స్వాగతపు తూతు లనంగ
పర్వలతాంగి శోభాసమల్లనితయై యునగూర్చు విజయతోరణ మనంగ
బాగులనుదీర్చి కాంతుల నారఁబోసి, రంగుమీఱంగఁ బ్రతిగృహ ప్రాంగణమున
వెలిగె దీపాళి కనులకు విందుగాగ, దివ్యదీపావళి పర్వదినమునందు ||
- 3) మనుజ సామాన్యజీవనపు సంక్రాంతిలో వర్ధిల్లు ప్రగతిమాసము అనంగ
కడంగండ్లచీకట్ల నడయాడు నిరుపేద కనులందు వెలుగొందు కా తు లనంగ
పయనించు మనుజుని బ్రతుకు తెఱచిలో శ్రీలుచించెను 'బయాసిస్సు' అనంగ
బడబావృతహృద్ర ప్రపంచపయోధి నొక్కటఁ దోచు నమృతశీకరము అనంగ
బాగులనుదీర్చి కాంతుల నారఁబోసి రంగుమీఱంగఁ బ్రతిగృహ ప్రాంగణమున
వెలిగె దీపాళి కనులకు విందుగాగ దివ్యదీపావళి పర్వదినమునందు ||
- 4) తాను కాళినను లోకాన వెల్తురును సదా నింపుమంచు 'మతాబు' తెలుప
తన జీవితపు వెలుంగున హెచ్చితగ్గులు వలదంచు 'పువ్వుత్తి' తెలియఁజేయ
తనవర్తనమున తొందరపాటు తగడన్న సరణి 'నీమటపాసు' చాటి చెప్ప
తనశక్తి యిటుసంఘమున మించవలెనంచు తెలిమి 'దారాజుర్వ'లెసక మెసగ
కష్టములయందె సుఖములు గలవటంచు దమమునందున దీపాళి తనగుచుండ
పుడమిజనులకు సంక్షేమాన్ని యగుచు వచ్చు దీపావళికి నిత్తు స్వాగతి బు

9. శివశంకరులు - కవిప్రియ

(గతసంచిక తరువాయి)

- శ్రీమతి కె. వి శ్రీరంగనాయకి, ఎం. ఏ

విదవరంగము

మదనభూపతి కాశ్మీరకవికి శూలారోపణశిక్ష విధించాడు అదియు కన్నుల యెదుటనే బిల్వణకవి ముఖంలో ఏమాత్రం విచారంలేదు మందహాసంతోనే చూస్తున్నాడు. 'అద్యాపి తద్వికసితాంబుజ' ఇత్యాదిగా తనప్రేయసీ ముఖాన్ని సూరిస్తాడు

ఇంతలో రాజగురువు వచ్చి రాజు కవికి విధించిన శూలారోపణశిక్ష ధర్మం కాదని తగిన హేతువులతో చెపుతాడు తరువాత ఆమాత్యుడు వస్తాడు. కవి యామిని చేష్టితాలను భగవచ్చేష్టితముల వలె సూరిస్తాడు 'అద్యాపి తాని మృదు' అని.

ఆమాత్యుడు బిల్వణకవికి శూలారోపణశిక్ష తగదని మనవిచేస్తాడు బ్రాహ్మణుడు శిక్షార్థుడు కాదని మంత్ర చెప్పగా 'ఓ బ్రాహ్మణామాత్య! మీరు జాత్యభిమానంచే చెపుతున్నారు కాని అంతఃపుర ద్రోహంచేసిన వారికి ఇంత కన్న తక్కువశిక్ష లేదు అనగా ఆ ఆమాత్యుడు తమసేవలో చేరిప్పుడే నా బ్రాహ్మణత్వం కొంతపోయింది నేను చెప్పకన్నను తరువాత మందారమాల మహారాజు స్వయంగా వస్తుంది అనెను

మందారమాల వచ్చి కవికి శూలారోపణశిక్ష తొలగింపవలసిందని - ప్రార్థించింది రాణి కూడా బ్రాహ్మణాభిమానం చూపించినందులకు రాజు కష్టపడ్డాడు వ్యాఘ్రకాబం వంటి బ్రాహ్మణకవికి శిక్ష వేయకుండు టెట్లు? అనిగా రాణి ఆ పురోపిల్లల ముందర దగ్గరకు తీసుకొన్న సేర మెవరిది? అదీకాక ఒక కన్యను ఒంటరిగా వదలినందులన ఇంత శప

ద్రవం పుట్టింది అన్నది ఒకే ఒకపిల్ల అని అల్లారుమొద్దుగా పెంచినందుకు నా కీ అపకీర్తివచ్చింది తలచుకొన్న నాశరీరం మండిపోతోంది నీవు కోరినట్లు ఈకనిని విడిచిపెట్టినప్పటికీ ఈఅపవాదు పోదు కదా! క్షిప్రియక్షమారుడు వచ్చి మరల నాబిడ్డను పెండ్లియాడడుకదా! అని రాజు కష్టపడుతుండగా, మందారమాల నిశ్చలంగా మద భూపతిని చూసి బిల్వణునికి శిక్ష తొలగించి అతనికి యామిని నిచ్చి పెండ్లిచేయటం ఉత్తమోత్తమంగా ఉంటుందని ఇచ్చట కులాభిమానాలు లేవనీ బిడ్డమీద తల్లిపడే వాత్సల్యమే అనీ బతిమాలుతుంది అప్పుడు రాజు భాగ్యహీనుడై విద్యచే బ్రతికేవానికి నే నెలా పిల్లనిస్తా నని సందేహించాడు. ఈ సందేహంలో నేటికాలంలోని 'బతకలేక బడిపంతు లనేమాట' ధ్వనితమాతోందేమో?

వెంటనే మందారమాల మీఅనుగ్రహంలో బిల్వణకవి చంద్రుడు కూడా చిన్నప్రభు వౌతాడని తన కోరిక చెప్పింది ఇంతలో బిల్వణకవి 'అయికి మనిశం బాతే' అని మరల యామిని సూరిస్తాడు.

మందారమాల బిల్వణుని సౌందర్యాదులు చెప్పి ఆస్మత్కమారీపాదయుగళం బద్ధమైకదలలేదనుచు చెప్పుచుండగా, యామినీదేవి విచారంతో వచ్చి తల్లిని కాగలించు కొంటుంది రాజు మెను కన్నెత్తి చూడలేదు అప్పుడు తల్లి ఆమ్మా! ఎంత చెప్పినను రాజుగారి మనస్సు కరుగలేదు నీవు ప్రార్థించిన ఏమైన ప్రయోజనం ఉంటుందేమో అని ఉపాయం చెప్పింది.

యామినితండ్రి పాదాలపై బడి, కవికి అభయం వేడింది రాజు మానం వహించాడు

అల్పక్షణాలలో కాశ్మీరకవివర్యుని ప్రాణాలు పోతున్నాయి ఆమరణదండన మాన్పించవలసిందిగా ప్రార్థించింది రాజు ససేమిరా అన్నాడు. మళ్ళీ ప్రార్థించింది బతిమాలింది అంతలో కోటి పాలుడు కవికి శూలారోపణ చేయటానికై చివరిసారిగా నీ యిష్టదేవాన్ని ధ్యానించుకోమన్నాడు కవియందహాసం చేస్తూంటే కోటిపాలుడు కింకారణం కవితరణ్య! దరస్మి తోఁసి? భీతిర్నకింత? అని అడుగుతాడు. అప్పుడు వెంటనే కవి

“భాగ్యుతి భీః కథం వా?

ఉత్సుల్లలోచన లసద్వదనారవిందా దేవీమదీయహృదయే నివస త్యజస్రమ్”

అని సమాధానం చెప్పాడు.

ఆమాటలను యామిని విన్నది. మరింత ఉద్వేగంతో దైన్యంతో తండ్రిని ప్రార్థించింది రాజు యామినిని చూచి ముఖం త్రిప్పుకొన్నాడు బిల్వణకవి యామినీదేవిని తన ప్రియురాలిని, హృదయేశ్వరిని మరొక్క సారి సూరించాడు మదనభూపతి తన అనుగుహతును బుజ్జించుచూ బిల్వణుడు కవికాబట్టి నిన్నుమాటలతో మోసంచేస్తున్నాడని అంటాడు అప్పుడు యామిని కవిప్రవరుడట్టివాడు కాదు విమలకర్తన డని స్పష్టపరుస్తుంది అపుడు మదనభూపతికి మనస్సు మారింది పుత్రికపై జాలి కలిగింది కానీ నీపై కవికింత ప్రేమకలదా! అని ప్రశ్నింపగా, యామిని నాకై ప్రాణాలుకూడా సంతోషంగా ఇస్తున్నాను అని చెపుతుంది యామిని ఇలా చెపుతుండగా కవి తన ఇష్టాన్ని బ్రహ్మల సంబోధించి పలుకుతాడు. పంచత్వంతను లేతు భూతనివహే

స్వాంశావలం తు ధ్రువమ్
హేధాత! ప్రణిపత్య సాదర మిమం
'యాచే నిబద్ధాంజలిః'

తదాపీష పయః, తదీయ మువరే
జ్యోతిః, తదీయాం గణే
వ్యోమస్యాచ్చ తదీయవర్త్యని ధరా
తత్తాలవృం తేఽనితః'

అని ప్రార్థించి శూలాన్ని గమిపించాడు.
రాజానకు కవిపై నమ్మకం కుదిరింది
మరణితును వారింది

'బాలార్క గృతిమక్కిరీడి ము కిలో
భాగ మ్యుమిదన్ మణి
ప్రాంతంబురమందు కాంతులెసగన్
భద్రేభయూధమ్మపై
నీలచ్చత్రముక్రింద బిల్వణ ని ని
ర్మిదోశ్వనశ్రీలతో
అలోకింపగ పారులెల్లకొని ర
మృ ! కోటిపాలాగ్రజీ'

అని ఆజ్ఞాపించాడు యామిని తండ్రికి
నమస్కరించింది రాజా యామినికొన్ని
మూర్కొన్నాడు ఇవి కవిప్రియా విశే
షాలు.

ఈకవిప్రియా నాటకం 5 రంగాలతో
కూడిఉంది శృంగారం రసతరంగితమై
కాశ్మీరకవి నాయక ఆలంకృతమైంది
ఈమధురకథా నాటకాన్ని 5 అంకా
లుగా చిత్రించటంలో ఒకవిశేషంఉంది
ఈనాటికలాని రంగాలకు అరవిందము,
ఆశోకము, చూతము, నవమల్లిక, నీతో
త్పలము అని శ్రీ శివశంకరులు నామకర
ణంచేసి యు టూరని పెద్ద అభిప్రాయం
కాబోలు శ్రీ శివశంకరుల కథావిభాగం
నుండి రంగ నిర్వహణంనండి ఈస్ఫూర్తి
కలుగతోంది ఇది సుస్కృతాంధ్ర
సాహితీ తత్వరలకు పంచబాణరసాయనం
వంటిది

బిల్వణచరిత్రలో శీలాన్ని శంకించి
రాజు వ్యాధుల్నికల్పించి కాండపటాన్ని
అభ్యంతరంగాచేశాడు కానీ ఆఅభ్యం
తరం నిలువలేదు లోకజ్ఞులైన సాహితీ
సమ్రాట్లు అభ్యంతరం పెట్టలేదు
అప్రమోజకమైన కల్పనలను ఉత్తమ

కావ్యాలలో ప్రాజ్ఞ అంగీకరింపరు
స్వాభావికమైన దానికి విరుద్ధంకూడా
కాబట్టి ఆకాండపటం(తెర) కవిప్రియాలో
చేరలేదు

కవిప్రియాలో మదనభూపతి యామినిని
విశ్వావిషయానికై సభను ఏర్పాటు
చేయుఘట్టం లేదు ఆఘట్టం బిల్వణకవి
చంద్రుని కీర్త్యుత్కర్షణ అవకాశ యగు
టచే

ప్రవేశంలోనే యామిని కాశ్మీర కవి
యం దమరక్తయై ఆతనిని గూర్చి
పర్యాల్లట తో కవిప్రియ ప్రారంభమా
తోంది కవితావ్యాసంగంతో నాటకాన్ని
ప్రారంభించటం అంటే నాటకీయతను
సమగ్రంగా పర్యాలోచనచేసి దానిరహ
స్యాలను తలస్పర్శిగా అవగాహన చేసు
కొని ఆ మార్గాసక్రభుత్వం సంపాదిస్తే
గాని ఇట్టి విధానం అలవడదు

ఈకవిప్రియ యందలి బిల్వణకవిని
జాగ్రత్తగా పరికించితిమేని శ్రీశివశంక
రుల లక్షణాలు కాశ్మీరకవినుండి పోల్చు
కొనవచ్చును ప్రవచనమువలెనే కొంత
కోపం అగక పైకుబికివచ్చుట గుగులతో
వాసంచేసిన వారికి అనుభవ సిద్ధమయిన
విషయం శ్రీ శివశంకరులు కోపమును
మాట లేక కొంతముగా నెట్టుందుకో
మనం బిల్వణపాత్రనుండిపోల్చుకోవచ్చు
నిత్య సంతోషం, సదాశ్రేయస్సుహనం
నూతనకవులను ఉత్సాహపరచటం వీరికి
వలెనే బిల్వణకవికిని నిత్యలక్షణాలుగా
చిత్రించారు

కవిప్రియాలో కవి యామినిని వర్ణిం
చగా యామిని యామినీకల్లభుని వర్ణిం
చింది ఈకల్పన కథాసామరస్యానికి
మేలి ఉదాహరణం

మహాజ పుత్రిక రాజపుత్రికగా
కాక కవిప్రియగా ప్రసిద్ధికెక్కవలె
ననియేకోరుట కవుల రసజ్ఞతకును,
యామిని సరసతకును, ఎంతయో అలం

కారం అందు మూలములో కొరవడిన
ఈయామిని కోరికను శ్రీ శివశంకరులు
వన్నెలుచిన్నెలు తీర్చిదిద్దిన కవిప్రియా
రమ్యగాథ కనకవర్ణ రంజితంబగు నని
ఉచ్చిక్కురింది ఈ చిత్రణ అచ్చమైన
కవి చేయవలసింది కాబట్టి కవిప్రియాలో
నిబద్ధమైంది.

కవి అనేక జన్మార్జితపుణ్యసంచయం
గల పురుషునికి నిజమనోహరిణి మహా
నిబిడ బాహు మధురబాధలో మరణ
సుఖా కస్తుండన్నాడు ఇది బిల్వణచరిత్ర
లోని ఆ శ్రమైనా అచ్చట కవికంలో
క్రిగా చెప్పలేదు ఇచ్చటఉంది ఉండ
వలసింది కానఉంది ఆమాటకు ఆతని
ఆచరణం అనుగుణమైంది

బిల్వణచరిత్రలో కవి యామినినే
ప్రేమించినట్లు చెప్పలేదు కవిప్రియాలో
యామిని స్వయంగా తండ్రిని బలిమా
లింది ఈకల్పన రసోచితం, స్వాభావి
కంగా ఉంది

కవిప్రియాలో యామిని ఎంతో త్వర
పడింది కవిమాత్రం ఎన్నోవిధాలైన
వెనుక ముంగులాలోచించాడు, ఎంతైనా
తనగంభీరముద్రను వదలేదు బిల్వణ
చరిత్రలో ఇరువురూ తమ స్థాయినుండి
కొంత దిగజారారు

బిల్వణీయంలో యామిని వృత్తాంతం
తెలిసికొని మదనాభిరామ భూపాలుడు
న్యాయస్థానంలో విచారణ పెట్టాడు.
అలాచేయడం రాజమర్యాదకీ అంతఃపుర
మర్యాదలకీ కొంత భంగకరం. కవిని
న్యాయస్థానానికి తీసుకొనిపోవటం, కవి
చేసిన వోషాన్ని ఊడ్చుటించడం అంతగా
రాచరికానికి తగవు

కవిప్రియాలో న్యాయస్థానం విచారణ
లేదు. అంతఃపురంలోనే రహస్యంగా
విచారణ జరిగింది ధర్మాన్ని రాజగురువు,
మహామాత్యుడు, మందారమాల, యామిని

వచ్చి చేపుతారు ఇది సమంజసంగా ఉంది కవికి కూలారోపణిత్తు ప్రాకారంలోపలే జరిగింది. ఇది సామాన్యంగా మహారాజు కుటుంబాలలో జరిగే ఆచారం. అందువల్ల అంతఃపుర రహస్యాలన్ని రహస్యంగానే కవిప్రియలో శ్రీశివశంకరులు చిత్రించారు ఇది సమచిత్రం కాబోదాను అగ్ని వర్షని అంత్యసంస్కారం కూడా ఉద్యానవనంలోనే మంత్రులచేత రహస్యంగా చేయించాడు

కాశ్మీరకవి కవిప్రియలో మనకు తొలి నుండి తుదివరకు ఒకేవిధమైన గంభీర ముద్రతో ప్రత్యక్షమౌతాడు. అతని హృదయం యామిని ప్రేమించినప్పుడెంత ఆనందంగా ఉందో కూలారోపణిత్తు విధించినప్పుడు కూడా అట్లాగే ఉంది. మందహాసం అతనికి సహజభూషణం. ఇటువంటి నాయకులు సాహిత్యానికి కొంతమంది మాత్రమే పరిచితులు.

మూలంలోని స్లోకాలకు శ్రీ శివశంకరులు తెలుగుపద్యాలు వ్రాసారుకానీ అవధ్యాల నిందు మేళనం చేయలేదు బిల్వణీయంలోని స్లోకాలనే ఉంచారు అలా స్లోకాలనే ఉంచటంవలన నాటకానికి అందంవచ్చింది. సన్నివేశానికి సహజత వచ్చింది.

సహజంగా శ్రీ శివశంకరులకు సంస్కృతమంటే అభిమానం ఎక్కువ ఆ అభిమానంతో ప్రసిద్ధులైన స్లోకాలను అట్లా కవిప్రియలో నిక్షేపించారు తమ గ్రంథాల్లో ఇతరకవుల రచనల్ని సమాదరించు ఆజాతశత్రుత, బౌద్ధార్య, శ్రీ శివశంకరుల ప్రత్యేకత

వారి నూచనల్లో ఆదేశకాలాల్లోని రాజగృహనిర్మాణాలు, వారి సంప్రదాయాలు, ఎలాఉండేవో వివరించారు ఆ నిర్మాణాలు వారి సంజ్ఞా వ్యవహారాలు మనం కవిప్రియనుండి తెలిసికోవచ్చు.

వీరు మందారమాల పాత్రచిత్రణలో స్త్రీకిగల వాత్సల్యాన్ని, కూతుళ్ళంగ పాటునకు తల్లిచెందు ఆవేదన, సమయ స్ఫూర్తిగా రాజాగారిలో మాట్లాడుట మున్నగు గుణాలన్నీ వీరు చక్కగా పరి పోషించారు

వీరి పద్యనాటికలయందలి నాయికా నాయకుల సంభాషణనుండి వశళమాల, హృదయేశ్వరి, మున్నగు పదాలు వినిపిస్తుంటాయి ఈ పేర్లుగల వీరి గ్రంథాలు మనకు సుపరిచితాలు కాబట్టి అట్టి గ్రంథాలను మనం సుపరిచితంగా ఊహింపవచ్చు

కాశ్మీరకవిని కూలారోపణికై కోటి పాలుమి వెంట బెట్టుకొని పోయినపుడు యామిని అర్ధసారీశ్వర చిత్రాన్ని చూసి చిత్తపమహాకవి విరచితమైన 'అచ్చిన్న మేఖల' మను స్లోకాన్ని స్తుతించేటంటే వీరి సమయస్ఫూర్తి ఇది ఎంతైనా మెచ్చుకోదగ్గ విషయం.

ఈచిత్తపమహాకవి ఆంధ్రు డనీ ప్రతీ హరభోజాని ఆస్వాదకవిగా ఉన్నవాడనీ ప్రతీతి ఉంది

ఆగ్రహాదగ్రుడైన మదనభూపతిని కాలింప చేయటానికి రాజగురువు, మహా మాత్యుడు, మందారమాల (రాణి) చివరకు యామిని వరుసగా బలియాలుట యామినియందలి అనురాగ వికేసాన్ని నూచించు కవి స్లోకాల్ని మహారాజా వివటం, ఈకవిప్రియలో కవినియంగా చిత్రించబడ్డాయి ఈసన్నివేశం స్వభావ సిద్ధమై రసానికి పరిపుష్టిని కల్గిస్తోంది సంభాషణలు కూడా స్వాభావికాలు, మధురాలునై విలసిల్లుతున్నాయి.

కథా సంవిధానం రంగనిర్వహణ విభాగాలు కథామాధుర్యానికి రామణీయకాన్ని కూర్చాయి రెండుపక్షాలలో జరిగిన ఈకథ చక్కగా కవిప్రియ చక్కగా తెనుగుదనాన్నివరుచుకుంటే సంస్కృతహృదయాలగు శ్రీ శివశంకరుల

తెలుగునాటిక ఆంధ్ర సామ్రాజ్యానికి కారదచంద్రికల్ని వెలయించింది

ప్రసిద్ధులైన సంస్కృత స్లోకాలను పొడగటంలో వారుచూపిన విశిష్టత అసాధారణమైంది ఈ కవిప్రియకోరికే సంస్కృతమున బిల్వణచరిత్రగా రూపొందిందా? అనిపిస్తుంది.

సాహిత్యంలో నాటికలకు విలక్షణ మైన గౌరవం ఉంది నాటకంలో సాహిత్యంలోపాటు సంగీతాభినయాలకు కూడ స్థానం ఉంది పద్య గద్యవయాలైన కావ్యాలలోకాని చంపువులలోకాని ఈ సంగీత సాహిత్యాభినయాల సమ్మేళన లేదు కావున మనపూర్వులు నాటకానికి ప్రత్యేకంగా గౌరవస్థానాన్ని ఇచ్చారు

అటువంటి నాటికా ప్రక్రియలోకూడ శ్రీ శివశంకరులు మరొక నూతన చైతన్యాన్ని వెలార్చారు.

పద్య గేయ నాటికారచనతో ఈఅభి సవమార్గం మొదలైంది.

గద్యంకంటె పద్యం ఉత్సాహజనకం. ఈ పద్యానికి సంగీతాభినయాలు భావానుగుణంగా ప్రతిస్థితంకావడంవల ఈ 'కవిప్రియ' రసజ్ఞులలోకానికే ప్రీయమైంది. శ్రీ శివశంకరుల హృదయం నిత్యనూతన మార్గాన్ని అన్వేషించేది కాబట్టి ఈ 'కవిప్రియ' తెలుగు సహృదయలోకానికందింది వారి హృదయంవలె, వారిసంభాషణంవలె, వారి నడకవలె, వారి రచనలు కూడ మృదువులు, మధురాలు, అమలినాలు.

ఈ కవిప్రియ సర్వకవిప్రియ. సహృదయ హృదయాది కవిప్రియ. శ్రీ శివశంకరుల సత్యశివ మందరాత్మకమైన కవితామాధురాలు హితాలై ప్రియాలైనాయి

10. 'అపరగౌతమ' గుమ్మలూరి సంగమేశ్వరశాస్త్రి-

తర్కసరస్వతి వరివస్య

- శ్రీ ఉపద్రష్ట వెంజ సర్వమంగళేశ్వరశాస్త్రి.

అది పదునెనిమిదవ శతాబ్దము. 'కావ్య శాస్త్ర' విశోదేన కాలా గచ్ఛతి ధీమ తామ్' అనునట్లుండ పండితులు తమ తమ పాండితి కౌండిర్యములను ప్రదర్శించిన కాలమది బాబ్బి, విజయనగరము మొదలగు సంస్థానములలో పండితగ్రంథ సింధురాయాధిముల శాస్త్రసంగ్రహములు ప్రభువుల సమక్షములో 'చాతుర్య క్రమై'లుగా వీక్షల విందులుగా జరిగిన రోజులవి అటువంటి మహోత్సవకాలములో నాటి శ్రీకావళి మండలమునకు సంబంధించిన బాబ్బి తాలూకాలోని గంగన్నపాడ నడి అగ్రహారమున వేంకమాంబా లక్ష్మీనాగాయణ పుణ్యదంపతుల నోములపంటగా పుట్టినవారే శ్రీ సంగమేశ్వరశాస్త్రిగారు. శ్రీ శ. 1304వ సం॥ము వీరి జననకాలము.

అభినవాంధ్ర కవితాపితామహులుగా విశ్రుతి కెక్కిన బ్రహ్మశ్రీ మండపాక పార్వతీశ్వర విద్యత, వీర్యుల యొద్ద సంగమేశ్వరశాస్త్రిగారు సంస్కృత కావ్యములనభ్యసించి తరువాత బాబ్బి నగరరాజాస్థాన పండితులైన సునర్ల సీతారామశాస్త్రి ప్రవరణయొద్ద తర్క ప్రకరణ పంచకము నభ్యయనముచేసిరి. తదనంతరము సంగమేశ్వర శాస్త్రిగారు కృష్ణగుండలాంతర్గత గుమ్మలూరి వాస్తవ్యులైన శ్రీపాదరామశాస్త్రి వర్యుల యొద్ద నవ్యన్యాయములలోని పంచవాద గ్రంథములను పఠించి తర్కశాస్త్రమున స్వయం నిష్ణాతు అయినప్పటికి ఆసంతృప్తులై విజయనగర మహారాజసంస్థానపండిత వరేణ్యులైన మహీనూరభీమాచార్య మహాదేవుల సన్నిధిలో గదాధర భట్టాచార్య కృతానుమాన ఖండగ్రంథ

ముల నభ్యయనము చేసిరి శ్రీపాదరామ శాస్త్రిగారి యొద్ద తర్కప్రకరణముల నభ్యసించు శ్రీసంగమేశ్వరశాస్త్రి గారికి సుప్రసిద్ధ మంత్రశాస్త్రద్రష్టలు, 'తర్క తీర్థ' విరుదాభివోధితులునైన ఆదిభట్ట రామమూర్తి శాస్త్రిగారు సహాధ్యాయులగుట సంభవించి శ్రీసంగమేశ్వరశాస్త్రి గారు భీమాచార్య గురువరేణ్యుల యనుజ్ఞను పొంది కాళికి పాదచార్యులై పనునించి యట జూడీషపంచానన భట్టాచార్యుల వారియొద్ద మధురానాథకృత తార్కిక సంప్రదాయములను తెలిసికొనిరి జూడీష పంచానన భట్టాచార్యుల వారిచికాలములోనే శాస్త్రిగారిశాస్త్ర పారంగతత్వమున కచ్చేరునంది యచ్చటి కాళిరాజ మహాసభలో పండిత పరివత్తు జరపించి తత్రత్వలైన పండితులతో శాస్త్రార్థచర్చ జరిపించిరి. అచ్చట సకల పంశిజనసమక్షములో చదలు మారు మ్రోసిన చూపకల కరతాశ్చర్యముల మధ్య కాళిరాజుగారు సంగమేశ్వర శాస్త్రి గారికి జనుప త్రికలను సమర్పించి దుక్కాలువకు కప్పి ఘనముగా సత్కరించిరి.

అచ్చటినుండి శ్రీ శాస్త్రిగారు నవ ద్వీపమునకు వెళ్లిరి ఈనవద్వీపముతర్క పండితులకు తరగని గని ఇచ్చటి విశ్వ కుంజరములతో కూడ శ్రీశాస్త్రిగారు వాదోపవాద వాగ్యర్థమునకు సింహుసభ్యులుగా తలపడిరి. వాదనయందు సంగమేశ్వర శాస్త్రిగారి కపారమైన నైపుణ్యము గలదు నవద్వీపమునందలి వంశీకులను నిర్దుగులనుచేసి యచ్చట కూడ ప్రశంసాపత్రాలు పొందిరి ఈవిధముగా శ్రీ సంగమేశ్వర శాస్త్రిగారు పాండిత్య

దండయాత్రలలో ద్వీజము పరంపరలను పొందుచు గద్యాల సామమునకు విచ్చేసి యచ్చటకూడ తిరుగులేని విజయమును పొందిరి.

శ్రీ సంగమేశ్వర శాస్త్రిగారు మహీనూరు భీమాచార్యులవారికి పుత్రకల్ప శిష్యులు. గురువుగా రసవత్తులగుటచే సంగమేశ్వరశాస్త్రిగా రాచార్యుల ఇంటి యొద్దనే సంసారము సాగించిరి అప్పటికే సంగమేశ్వర శాస్త్రిగారి నామము సువిశ్రుత మగుటచే పెక్కుమంది శిష్యులాయన చుట్టును చేరిరి. నాడు తర్క శాస్త్ర మధ్యసించినవారిలో నూటికి ఎనుబది మంది శ్రీశాస్త్రిగారికి శిష్యులే యనుట యత్యుక్తి కాజాలదు.

తరువాత శ్రీ శాస్త్రిగారు శిష్యుల ప్రోద్బలముపై పశ్చిమ గోదావరి మండలమునకు చెందిన కాకరపర్రు గ్రామమున కేగిరి గ్రామము యవత్తు ఆ పుంభావ సరస్వతిని సాదరముగా ఆహ్వానించి గౌరవించినది ఆ గ్రామస్థులందరు వీరి శిష్యబృందమునకు భోజనాది సకలసదుపాయములను కల్పించి తమ భక్తిప్రపత్తులను ప్రకటించుకొనిరి కాకరపర్రులో శ్రీ సంగమేశ్వర శాస్త్రిగారు శిష్యులకు శాస్త్ర మధ్యాపనము చేయుచు మూడున్నర సంవత్సరము లుండిరి.

ఇంతలో వీరి గురువుగా రయిన భీమాచార్యులవారికి చరమావస్థ సమీపించినదని తెలియగా విజయనగరము వెళ్లి అచ్చట స్థిరపడిపోయిరి. గురుభక్తి పరాయణులగు శ్రీశాస్త్రిగారు గురువుగారి అంత్యోక్తియలను జరిపి గురు ఋణమును తీర్చుకొనిరి తరువాత విజయనగర పభువులైన ఆనందగజపతిగారు శ్రీసంగమేశ్వర శాస్త్రిగారిని సంస్కృత కళాశాలలో ప్రధానాధ్యాపకులుగా నియమించిరి. శ్రీ శ. 1893 వ సం॥లో శాస్త్రిగారు సంస్కృత కళాశాలలో ప్రధానాధ్యాపక పదవి నలంకరించిరి. మహీనూరు భీమా

చార్యులవారి మరణానంతరము సంగమేశ్వరశాస్త్రిగారు ఆనంద గజపతి మహారాజుగారి ఆస్థాన పండిత పదవి నలంకరించిరి.

ఇట్లుండగా శ్రీ ౧౯౧౨ వ సం॥లో శ్రీ సత్యజ్ఞానానంద మధ్యస్థాముల వారు రాజమహేంద్ర వరములో అఖిలనైయామిక మహాసభను జరిపించిరి శ్రీసంగమేశ్వరశాస్త్రిగారు కిష్యకోటితో ద్విగుణీకృతోత్సాహముతో పెండ్లికి తరలివెళ్ళిన విధముగా ఆ నైయామిక మహాసభకు బయలుదేరిరి. ఆసభలో వీరి వాదనైపుణి నిరుపమానముగా నున్నందున స్వామి వారు ముదబి నోలలాడిరి శ్రీ మధ్యస్థాముల వారు శ్రీ సంగమేశ్వరశాస్త్రిగారి సోపపత్రిక వాదవైదగ్యమునకు సంతసించి, బహువిధముల సమ్మానించిరి. కడకు జీవితములోని చివరి సభలోకూడ పరాజయ మెరుగని పాండిత్యధను డాయన.

ఇక తర్కశాస్త్రమునకు సంగమేశ్వరశాస్త్రిగారు చేసిన సేవ ఆమూల్యమైనది వీరిపైరు తలచినంత సేపండితులకు సద్యఃస్ఫురించునది 'సంగమేశ్వర శ్రోడపత్రములు', తర్కశాస్త్రమునది సేవకలయవని కాభ్యంతరమున నుమరుగైవోవుటచే సంగ్రహ తర్కశాస్త్రచరిత్రను తెలిసికొనుట చాల ముఖ్యము తర్కమునగా నేమి? తర్క శాస్త్రచరిత్ర షెట్టిది? తర్కశాస్త్రమునకు సంగమేశ్వరశాస్త్రిగారు చేసిన సేవ యెట్టిది? అనెడి విషయములు విశదీకరణయోగ్యము లైనవి.

'తర్కశాస్త్ర ప్రతిపాద్యత ఇతితర్కః' అనగా ఊహించి తెలిసికొన దగిన దని తర్క మనుపదమునకు వ్యుత్పత్తి దీనికే న్యాయశాస్త్ర మునని నామాంతరము. ఈతర్క శాస్త్ర మంతయు అనుమాన ప్రమాణమునాధారముగ చేసికొని బయలుదేరినది. 'గౌతమమహర్షి' న్యాయశాస్త్రమునకు మూలపురుషుడు ఇతడు 'న్యాయ

సూత్రములు' అనెడి గ్రంథమును విరచించెను.

ఈ గౌతమమహర్షి న్యాయసూత్రములను లేదా గౌతమ తర్కమును ఆధారముగా చేసికొని మధురానాథుడు జగదీశుడు, గదాధరుడు నను మువ్వరున్యాయశాస్త్రమును పెంపొందించిరి శ్రీనాథుని గూర్చి బావమఱియైన దగ్గుపల్లిదుగ్గన శ్రీనాథుని గూర్చి తెలియ చేయు సందర్భమునందు

'అక్షపాద కణాదపక్షిలోగీరిత

న్యాయకళాకాశలాతిశయము -
అని పేర్కొనిన పద్యముపట్టి అక్షపాదుడు, కణాదుడు, పక్షిలుడు మొదలగు నైయామికల సంగతి తెలియుచు చున్నది దిశ్శాస్త్రముగా తర్కశాస్త్రచరిత్ర యిది. శ్రీ సంగమేశ్వరశాస్త్రిగారు మధురానాథ జగదీశ గదాధరుల మార్గములను సమ్యగవగాహనకు తెచ్చుకొని కర్మశమైన తర్కశాస్త్రమును కరతలామలకము గావించుకొనిరి. సంగమేశ్వర శాస్త్రిగారు తర్కశాస్త్రముమీద తమ కేర్పడిన ఒక విశాలావగాహనను పురస్కరించుకొని శ్రోడపత్రరచన కుపక్రమించిరి

'సాధ్యాభావపదవృత్తిశ్చమ్' అను పూర్వపక్షీయవ్యాప్తిపై గల పూర్వపక్ష సిద్ధాంతముల కనువుగా అనుగమములను సృజించి పూర్వాపరబంధ నుండరముగా అన్వయించి నిర్దుష్ట సమన్వేషములను ప్రతిపాదించుటయే వీరి 'మాధురీ పంచలక్షణీశ్రోడపత్రము' లో గల విషయము సంగమేశ్వరశాస్త్రిగారిచే విరచితమైన యీమాధురీపంచలక్షణీ శ్రోడపత్రమును మైనూరు ప్రభుత్వమువారు ప్రకటించిరి.

ఇక వీరు రచించిన రెండవ గ్రంథము జగదీశ సిద్ధాంతలక్షణముపై వ్రాసిన శ్రోడపత్రము 'హేతువ్యాపక సాధ్య సామావాధికరణ్యము' అను సిద్ధాంత వ్యాప్తి లక్షణమును పురస్కరించుకొని

జగదీశపండితుడు' సిద్ధాంత లక్షణము' అను విశాలగ్రంథమును విరచించెను. ఇది యాధారముగా వెలసిన విమర్శ గ్రంథమే 'సంగమేశ్వరశ్రోడము' అనునది. శ్రోడపత్రము లనగా శాస్త్రముమీద సంగ్రహవిమర్శ లని యర్థము ఏకోయొక విషయమును తుణ్ణముగా చర్చించి సారమును చూపుతీరును శ్రోడ మని యందురు.

'దీధితి' అనెడి గ్రంథమునకు భవానంద ప్రభృతులు వ్రాసిన వ్యాఖ్యానములు పూర్వము మిక్కిలి ప్రసిద్ధిచెంది యుండుట సకలజనవిదితమైన విషయము. అయినను జగదీశుడు, గదాధరుడు వ్రాసిన వ్యాఖ్యానములు మిగుల సారవంతములై పండితలోకమున శ్రతస్థిపించుటచే అవియే ప్రచుర ప్రచారములోనికి వచ్చి భవానందీయాది ప్రాచీన కృతులు నష్టప్రాయము లైనవి. జగదీశ పండితుని వ్యాఖ్యానమునకు వ్యుత్పాదకమనియు గదాధరుని వ్యాఖ్యానమునకు 'మోహక' మనియు పేర్లు ఇవి యుక్తమైనవే జగదీశ వ్యాఖ్యానమున విషయబాహుళ్యముచే వాని లక్షణములు కలు తెలుగుగ నుండుటచే ఆచార్యాంలేవాను లుభయులకు అల్పక్షరములచే ననల్పార్థభోధకలు గుట దుస్తరమగుటయే కాక నిర్దుష్ట పాండిత్య సంపాదనక్షమములు కాలేదు. గదాధర వ్యాఖ్యలో విషయము లధికముగాను వాని యర్థములు విస్తృత వ్యాసరూపమున నుండుటచేత ఉపాధ్యాయ విద్యార్థులుభయుల కధ్యాపనాధ్యయనముల క్షేతకరమగుటచే నిర్దుష్టవ్యుత్పత్తి జనకములు కాలేవు ఈ జగదీశ గ్రంథములకే పరనపారనాదులలో బహుశ ప్రచారముండెడిది. జగదీశగ్రంథముల కంతగా ప్రాధాన్య మొసగబడినదో అంతగా గదాధర గ్రంథముల కాదరము లభింపలేదు.

ఆందువలన జగదీశ గ్రంథములలో సోకటియగు 'సిద్ధాంతలతామణి' అనుదానికి వ్యాఖ్యానము పండిత ప్రకాండులైన శ్రీ గుమ్మలూరి సంగమేశ్వర శాస్త్రిగారు 'సంగమేశ్వరీయము' అనెడి పేరుతో రచించి దీనినే 'సంగమేశ్వర శ్రోడము' అను పేరుతో ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్తువారు 1933 సం॥లో ప్రచురించి ఈ గ్రంథమున సంగమేశ్వర శాస్త్రి గారపూర్వములైన విషయముల కెన్నిటిలో ఆ విష్కరించి సిద్ధాంతకరించుటచే వీరి శ్రోడపత్రము అన్నిటిలో 'సంగమేశ్వర శ్రోడము' ప్రథమస్థానమును సంపాదించినది

ఇదే గ్రంథముగా గదాధరీ యావయవ గ్రంథమునకు శ్రోడపత్రమున రచించుచుండగా శ్రీ శ. 1933 సం॥ము మే 14వ తేదీన శ్రీ సంగమేశ్వర శాస్త్రిగారు దివంగతులైరి ఆందువలన గంగాధరీయావయవ గ్రంథ మసంపూర్ణమై నిలిచిపోయెను ముదేశములో తర్కశాస్త్రము పూర్తియైన దనిపించుకొనదలచువారు సంగమేశ్వర శ్రోడపత్రముల నవశ్యము పరింతురు కరిపూర్ణ జ్ఞానప్రదాయకములు వీరి శ్రోడపత్రములు

తర్కశాస్త్రమునకు వీరు చేసిన ఆపారమైన సేవను పురిస్కరించుకొని సంగమేశ్వర శాస్త్రిగారికి 'అపరగౌరవము' అను బిరుదము లభించినది ఆ బిరుదు వీరిపట్ల సార్థకమైనది విద్యాధనమువలె వీరికి తరుగని శిష్యసంపద కలదు వారిలో కొందరు ప్రముఖులు

- 1) బ్రహ్మశ్రీ కాశీ కృష్ణాచార్యులు గారు
- 2) ,, మహామహాపాధ్యాయ తాతా సుబ్బారాయశాస్త్రిగారు
- 3) ,, దూలిపాళ నూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు
- 4) ,, మరువాడ కంభన్న శాస్త్రిగారు
- 5) ,, పేరి లక్ష్మీకారాయణ శాస్త్రిగారు
- 6) ,, గంటి నూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు.
- 7) ,, పప్పు అప్పయ్య పండితవర్మలు

- 8) ,, దెందులూరి పానకాలశాస్త్రిగారు.
- 9) ,, మరువాడ పురుషోత్తమ శాస్త్రిగారు
- 10) ,, కొల్లూరు సోమశేఖరశాస్త్రి ప్రవరులు
- 11) ,, కొల్లి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు
- 12) ,, కమ్మర గుంట్ల సీతానామా చార్యులుగారు

మట్టాస్త్ర పండితులని ప్రకటింపించిన మహామహాపాధ్యాయ తాతా సుబ్బారాయశాస్త్రిగారు సంగమేశ్వర శాస్త్రిగారి 'సంగమేశ్వర శ్రోడము' అనేది గ్రంథమునకు 'శ్రోడ' అనెడి పీరికను వ్రాసి ఈ పీరికలో 'ఏతత్పండిత ప్రవరస్య విజయనగర సమానాంతర మహామహి న్యాయశాస్త్రవిషయే తదీయ శిష్యకోటిం ప్రవశ్యస్థితోఽస్మి' అని వ్రాయుటవలన శ్రీ తాతాసుబ్బారాయశాస్త్రిగారు వీరి శిష్యులని విదితమగుచున్నది.

మహామహాపాధ్యాయ తాతా సుబ్బారాయశాస్త్రిగారు తామువ్రాసిన పీరికలో గురువరేమ్యులైన సంగమేశ్వర శాస్త్రిగారిని గరించి ఒక్కచక్కని అభి పాయమును ప్రకటించిరి 'వాద ప్రసంగే ఆయం చ పండితప్రవరః ప్రతిపత్తుభూతంవాక్పతిమపి మూకీకర్తుం ప్రథవ తీతి వచనః శ్వభావోక్తితా మాపద్యతే'

ఇది సంగమేశ్వర శాస్త్రిగారికి మహామహాపాధ్యాయు లిచ్చిన కితాబు. జాన్ సన్ అను జర్మనీపండితుడు శ్రీ సంగమేశ్వర శాస్త్రిగారియొద్ద శాస్త్రరహస్యములను గ్రహించెను జాన్ సన్ మొదలగు పాశ్చాత్య శిష్యులవలన సంగమేశ్వర శాస్త్రిగారు ఖండారతర పరివ్యాప్త యశోవిశాలులైనారు పాశ్చాత్య దేశములనుండి వీరికి గౌరవ 'డాక్టరు' బిరుదము వచ్చినది

ఎన్నియో కష్ట సప్తముల కోర్చుకొని

11. మిడిసి పడకు

- శ్రీ వెలుదండ నిత్యానందరావు

అందమా పెట్టెలోనుండు - గ్లిఫుల్ల!
శ్రమ మవటమ్ముగా నీదు గంధకమును
ఇంద్రధనుమ్ముగా నీదు ఇరుకుగిదిని
ఎడవ తలపోసి తలపోసి మిడిసిపడకు.
విజ్ఞానీగతు మిది గుర్తుపెట్టుకొనుము
నిజము తెలుసుకొనీయదు నీ దురాశ
ప్రృతికాంత చల్లనిఒడి పరవశముగ
అన్నియుతువులు మధురమా ఆమనిగను
బ్రతుకుమ్మ నీ దిగ్భజీవనము నంత
చెరచి, నీయాత్మక దెగటార్చి చెరబిగించి
రనుమి గుర్తుతెచ్చుకొనుమ యగ్ని, ల్లి
నీదు మవటభవనములు నీకు రక్ష
సల్పజాలవు వాటి ఘర్షణయై నిన్ను
పూని మండించి గావించు బూదిగాక.

(The Vulturous Matchwood' written by V C Chakravarthi క భావానుసరణము ఈ గీతిమాలిక)

తదేక దీక్షతో కర్మశతర్కశాస్త్రము
నభ్యసించి తచ్చాస్త్ర పచారమునే జీవి
తాశయముగా స్వీకరించిన ధన్యజీవి సం
గమేశ్వర శాస్త్రిగారు నిరంతర మంతే
వాసుల కధ్యాపనము చేయుటయే వ్రత
ముగా నాచరించిన మహానియు డతడు
జీవించినంతకాలము శాస్త్రిగారు తమ
యధరస్పందనలో కారదాపాద మండీర
మంజా శింజానములు వినిపించిరి. ఇంతటి
పాండిత్య సంపదకుతోడు వీరు నిరహం
కారులు నిరాడంబరులు నగట బంగారము
నకు తావి యల్పినట్లయ్యెను ఇటువంటి
శాస్త్రజ్ఞాన దీధితుల సేను కండితరత్నము
తెలుగుగడ్డపై ప్రభవించుట నిజముగా
మనకొక గర్వకారణము దిగ్గంతులైన
విబుధ సత్తములను సృజించిన యపర
వించను డాయన

12. కాలిదాసు - వర్ణనావైచిత్ర్య

- శ్రీ డి. అర్క సోమయాజి

‘సంస్కృతం నామదైవీవాక్’ అని పతంజలి మహాభాష్యవచనము వైగా ‘జ.ని సంస్కృతంబు సకలభాషలకును’ అని వినుకొండ వల్లభరాయని నడి ఇట్లు ఆంధ్రేశ్వర కవులందరిచేతనే కాక ఆంగ్లే తర ప్రాచ్యభాషా కవులచేగూడ మన్ననలనందినదియును, లోకమున వెలుగొందుచున్న ఐదువందల బాసలయందునూ ఆగ్రతాంబూలమును గ్రహించి దైవభాషయైనదియును, అయినట్టి భాష గీర్వాణ భాష శోకమేల్లోకమై ఆదికవి నోట నుద్భవించి రామాయా మహాకావ్యమున ఆర్యావృత్తములలో నర్తనములు సలుపుచూ క్రమేణ కవికుంగురువు - క్రమకవితావిరాసుడు, అయిన కాలిదాసుని చేతఁ బడి, రమణీయభావవిన్యాసములతో మందాగ్రాంతా వృత్తములలో మందమంద గమనములతో నేతత్సంస్కృత భాషామత్తల్లి భాసభవభూతి శ్రీమన్ బాణభాంవ్యాది కవిచంద్రుల కావ్యములయందు నోలలాడి యశోవైజయంతిక లాశతుహిమాచల పృథము నెగురగా నాటికి నేటికి తల్లిభాషగా రణకక్కినది. అట్టి సంస్కృత భాషా మహాంబుధికి కాలిదాసు కవిచంద్రుడు నిజముగా చంద్రుని వంటివాడే!

‘పురాకవీనాం గణనాప్రసంగే
కనిష్ఠికాధిష్ఠిత కాలిదాసా
అద్యాపి తత్త్వలక వేరభావాత్
అనామికా సార్వతీ బధూవ!’

అనికవుల గణనయందుగూడ అతని కగ్రతాంబూలమే! అట్టి ఈకవికలలలిలకుని యపూర్వ మృగుమధుర కవితారచనలు సంస్కృత భాషాయోషకు అలంకారము నకై గ్రుచ్చిన యాజీమతైపుసరులు ఈ

కవికావ్యప్రపంచమున ఒక మేలిమివజ్రము కమారసంభవము ఇయ్యది పేరునకు కమారసంభవమే కాని నిజమునకు జగతికి మాతా పితరులైన గౌరీశంకరుల ప్రణయవిలాసమే! అట్లు రాణకక్కిన ఏతల్కార్య సుముంబలి తేనెసోపల రుచుల మాధుర్యమునుఁ జవి జూచుచు, కవీంద్రుని ఊహాకాలిత్యమును, భావ సంపదలను, వర్ణనావైదగ్యమునుకొంచెము పరిశీలింతము

అస్తుత్తరస్యాం దిశిదేవతాత్యా
హిమాలయో నామ నగాధిరాజః

పూర్వా రౌ వారినిధి విగాహ్య
స్థితః పృథివ్యా ఇవ మానదట్టః॥

అని హిమాలయ వర్ణనముతో కావ్యచన నముపక్రమింపబడినది ఈశోకము హిమ వన్నగొన్నత్యమును రుచిఁజూపుటతో పాటుగా ‘ఆశీ ర్నమస్క్రియా వస్తు నిర్దేశో నాపి తన్మృఖస్’ అనుటచే వత్సయోగ ఆర్థమును గూడా భాసింపజేయుచున్నది ఆపై నగాధిరాజయొక్క నగ ఆధిరాజ్యమును సుమారు పదు నేడుల్లోకములలో విపులీకరించి కావ్యమునకు వన్నెలుచిన్నెలుఁ గూర్చు మొదలిడి నాడు మన కాలిదాసుఁ వీంద్రుడు. ఈ మొదటి వర్ణనముందే ఈ కవిభావనా కల్పము మన మనోముకురముల యందు ప్రతిబింబింపక మానదు ఏతద్వర్ణనా సందిర్భమున ఈతని రమణీయ భావవికాసమున కొక్క యుదాహరణమును గైకొని పరిశీలింతము

యచ్చాప్సరో విభ్రమ మండనానాం
సంపాదయత్రీం కిఖరై ర్భిభర్తి
వలాహకచ్ఛేద-భక్తరాగా
మకాలసంధ్యా మివ ధాతుమత్తామ్

(1 న 4 వ్రో)

ఈ హైమవనగము సీంధుర గైకొంది ధాతువులకు నిలయ మట! దీనినిఁ వీంద్రుడెట్లు చమత్కరించుచున్నాడో! రక్త వర్ణముతో నలరారుచూ గైకొంది ధాతువులు ఆకాల సంధ్యా సమయమును దలపింపజేయుచున్న కట! అదిమాచి యచ్చట సంచరించుచు నచ్చరలేమలు సంధ్యాభ్రములో మురిగి అలంకార రచనమునకై తత్తరపాటుతో బిత్తరపడుచుండిరట! ఎంతచక్కని ఊహాసంపదయొకదా! ఇట్టి కల్పన మొక్క కాలిదాసువకే చెల్లినది ఆభావన సామ్యతో దర్శనీయుము నిజమునకు మనకవి కూడా ఈశ్లోక రచనాసమయమునందు ఆయచ్చర లేమలవలె తానునూ భ్రాంతిమదలంకార రచనమునకై తత్తరపాటు పడినాడేమో!

అట్లే! హిమవన్నగ సమీపములందు నివసించెడు వనేచరుల కీ గైకొందుఁ, ఓషధులునూ, రత్నక్రీడాసమయములందు అతైలపూరములైన దీపము లగుచున్నవట! ఎంతచక్కని కల్పన? ఆ ఓషధుల యొక్క పరిణామమును, వానివలన హిమ వంతుని పరిణామమును వ్యక్తముజేయుటకు పరిణామాలంకారరచనము గావించి నాడేమో? ఒక ప్రక్క వస్తువర్ణనము, మరియొకప్రక్క ఆవర్ణనముద్వారా హిమ నగబొన్నత్యమును పౌరకుల మనంబులకు దృగ్గోచరము గావించిన ఈ కవిచక్రవర్తి మస్తేష్కపు ప్రయోగశాలయం చెన్ని పరిశోధనల జనితములో ఈ భావసంపదలు!

ఇక కావ్యమునందు హివత్పుత్రియైన హైమవతి వర్ణనము నొక్కసారి తడవి చూచెదము పార్వతీశ్లగనా విషయమున కాలిదా సుత శ్రద్ధకహించి యుండెనో ఎరుగ లేము ఇందు పార్వతీవర్ణనము అంగ ప్రశ్నంగవర్ణనముగానే నడచిననూ శ్రుతి మించలేదు పాదాంగుష్ఠ నఖప్రభలతోఁ బూరంభించి కేశాంతముతో గావించి బొచిక్క శోభితముఁ గావించినాడు.

దేవతల అంగప్రత్యంగ వర్ణనల విషయమునఁ బాదాదినండి శిరఃపర్వంతమును, మానవుల విషయమున శిరమునుండి పాదముల పర్వంతము వర్ణించుట ఔచిత్యమేకదా ! ఈవర్ణనము సుమారు పదిమీద ఏనుళ్లొకములలో రమణీ శుభావసంపదలు విరాజిల్లునట్లు గావించినాఁడు పార్వతి వలిత్రయము కామరి యారోహణార్థము రచింపఁబడిన సోపానపంక్తి యట ! ఎంత చక్కనిభావన ! ఆమె యావగ ప్రాగు రాభిర సోపానపంక్తిని మ-కశ్చిముంగు గ-సరచు చున్నాఁడు ఈపద్యమును (శ్లోకమును) దిలకింపుఁడు !

సర్వోపమాద్రవ్యసమచ్ఛయేన
యథాప్రదేశం వినివేశితేన

సా నిర్మితా విశ్వసృజా ప్రయత్నా
దేశస్థసౌందర్యదిదృక్ష యేవ (149శ్లో)

పార్వతీసౌందర్య విషయమున చంద్రారవిందాద్యుపమాన వస్తువుల సమచ్ఛయమునేకత్రసౌందర్య దిదృక్షతో నామె యం దిష్టమడింపఁ జేసి విరించి యామెను సృజియించెనట ! నిజమున కీసౌందర్య దిదృక్ష యాపార్వతినీ సృజించిన విరించిదిగాదు కావ్యమునకయైన పార్వతీ చిత్రణచునకై మన కవిఽహృత్ బుట్టినదేకాని వేరొందుగాదేమో యని నా భావన ! కాకున్న కొందరు తమభావము లెదుటివారిపైని వ్యక్తముఁ జేసెడురీతిని మెల్లగా విరించి పై నెట్టినాఁడు! గడసరి నాఁడే నుడి ! కేవలము పాత్రచిత్రణవిషయమునకే సరిపెట్టుకొనక మొత్తము కావ్యమునకన్వయించి చూచినచో నొక విధముగా నీకావ్యముగూడ సర్వోపమాద్రవ్య సమచ్ఛయముతో ఏకత్రినీతిలావణ్యావలోకనేచ్ఛనో నిర్మించినాఁడనుటలోఁగూడఁ దప్పలేదేమో !

రెండవసర్గయందు తార కాసుర బాధల నోర్వలేని ఇంద్రా ద్యష్ట దిక్పాలకులు ఆతని కెట్లు దాసులైనారో సుమారుఒక్కొక్కని కొక్కొక్క శ్లోకమును రచించి వారి శోక కుల్మమైన బాధలను వ్యక్తము

గా విం చినాఁడు. నిజమున కీ శ్లోకముల రచనా విషయమున నెంతో నేర్పును ప్రదర్శించి ఒక్కొక్క దేవతను కడు రమ్యముగాఁ జిత్రించినాఁడు దేవతల ముఖములన్నియు హిమశిష్టప్రకాశములైన వెన్నెములవలె నున్నవనినాఁడు ఇంట గూఢముగా తారకాసురుని ధ్వనింపఁ జేసి నాఁడేమో ? నక్షత్రములకు పర్యాయపదము తారకలుగాదా ఇంట దేవతలయొక్క వదనములు హిమ క్లష్టప్రకాశములైన తారకలు ఈతారకల కసురుఁడు తారకాసురుఁడే కదా ?

ఇంక వసంతవర్ణన విషయమున కాలిదాసుని ప్రతిభకు వట్టపగ్గములే లేవేమో ! 'ఋతూణాం వసుమాకరః' అని కదా ! గీతానాక్యము పైగా ఋతురాజుగూడా కాబట్టి ఈకావ్యమున మొదటఋతువర్ణన 'వసంతము'. ఈవర్ణన సుమారు పదిమీద నైదు శ్లోకములలో గావించి కుమార సంభవమునకై మారుని రంగమున దింపినాఁడు. ఋతువర్ణనా విషయమున ఆ యాముఋతువులకు ప్రాణప్రాయమైన విషయములను జిత్రించుటలో నితని పరిశీలనా కాశలము అయత్నస్ఫూర్తి కొట్టరచ్చినట్లు కనబడుచునేయుండును ఇతరవర్ణనములన్నియు నొకయొక్క ఋతువర్ణనమన్న నొకయొక్క గనబడును దీనికిఁ గారణ మెంతయైన ఋతుసంహార కావ్యముకదా ! ఆవాసన ప్రతికావ్య సుమముపైకి పోక మానదుకదా ! ఇట్టి తావులయందు తనయూహాకాలిత్యమును, భావనా పటుశ్చయః బ్రదర్శించుచునే యుండును ఇందలి వసంతవర్ణనారామణీయకతకు మూలద్రవ్యము నాదికవి రామాయణమునుండి వ్రాపుచేసి దానికి చిన్నెలు గూర్చుచూ తుది మెరుగులతో దిద్ది తీర్చినాఁడేమో ! ఒక్క శ్లోక ముదా వాణముగా స్వీకరించెదము గాక !

పర్యాప్తపుష్పక్షబంస్తనాభ్యః
స్ఫురత్ప్రవాళోషమనోహరాభ్యః

లతావధూభ్యః సురవోఽప్యనాపు
ర్విసమ్రుకాభాభుజబంధనాని (39 శ్లో)

పైశ్లోకమునందు లతలకనూ, తరువులకునూ సైతము మన్యశోభిష్టపరమును గల్పించినాఁడు మనకవీం ద్రుడనవచ్చును. ఏలనగా లతలకు నిండువూగుత్తులు పాలిండ్లు ! లేజివురావలే అధరోష్ణము అట ! అట్టి లతా వధువులవలన తరువులు ఆలింగనశుభ మనుభవించిన వట ! ఇందు తరులకును, అలిలకును మోసవత్త్వము నూహగావించి వర్ణించుటలో విశేషము లేక పోలేదు దానిదాను ఒక్కొక్కతరి ఒక్క భావము వలన రెండర్థములను ధ్వనింపఁ జేయుచుండు ననుకొంటిమి. ఇచ్చట కూడ నొకప్రక్కరసంత విజృంభణమున వర్ణించుచున్నాడు మరియొక్క ప్రక్క కథాభాగము వదలిపెట్టుట లేదు. ఇచ్చట కథను ధ్వనింపఁ జేయుచు భావికథను నూచించుచున్నాడు తరువులు స్థాబువులుగదా ! అట్లే శివుఁడు గూడా స్థాబువేకదా ! అట్టి శివుఁడు అతివంటి పార్వతి సౌందర్యమునకు దాసుఁడౌ నను విషయముఁ జెప్పట కీకల్పనము గావించెనేమో !

ఇట్టి కవి కవితారామణీయకత గ్రంథ మందంతటనూ సమద్రుమానందలితమూఽవ్యవస్తువులవలె (మాక్తికాయు) దొరుకుచునేయుండును వెదకికొనుటకు మన శోషిక కావలయునుగాని అదొక్కటే తక్కువ మనకు ఇట్లే గ్రంథమంతా పరిశీలించిన మన స్ఫుల్పజీవిత మొక్క కావ్యమునకే చాలదు. ఇతరములే ? ఇంకనూ ఈవర్ణనా ప్రతిభను వర్ణించుకొనుచూ పోయిన వ్యాసము బగు వవును కాన ఇతర రహస్యములను చెగువరులు కావ్యమును జూచి యందలి రమణీయ భావములను మాధుర్యములను చవిచూచెదరుగాక ! కాళిదాస కవీంద్రున కివేనా కైమోడ్పులు

13. ఆంధ్ర సాహిత్యము - హాస్య రసము

- శ్రీ వసంతరావు రామకృష్ణారావు, ఎం ఏ

ప్రతి సాహిత్యమును శబ్దరూపమును దాల్చియున్నది ప్రపంచములో, ఏ సాహిత్యమైనను, కొన్ని సమాన గుణ భర్తృములు కలిగియుండును దోష రహితములు గుణసహితములు, రసభరితములు అయిన శబ్దములు, అర్థములు కలిగి సాహిత్యము సాహిత్య లక్షణములను నిర్ణయించు సందర్భములందు ఆలంకారికల మధ్య అనేకములైన అభిప్రాయములు కలవు కాని, సాధు శబ్దార్థములతో కూడినది సాహిత్య మని వారందరూ అంగీకరించి యున్నారు.

ఆంధ్ర సాహిత్యమునందలి శబ్దావళి, అనూనమైన గాన మౌఢ్యముతోడను, రస స్ఫూర్తితోడను, నిండి యుండి, సజీవమై, మనోహర భావవిలసిల్లె సద్యః పరనిర్మూలిన కలిగించి, సాహిత్యము యొక్క పరమ ప్రయోజనమును సాధించుచున్నది - అది ఉదాత్త కల్పనములతో, ఉత్తమ శిల్ప లక్షణములతో, నిరత నిరవధికరసానంద సంధాయకమై సాహిత్యమునందు, సత్యమును, సౌందర్యమును సమగ్ర మగురీతిని స్ఫురింపజేయుచున్నది

ఆంధ్ర సాహిత్యము ఆనందరసోత్పాదక - సాధు శబ్దార్థ సహితము - కావుననే 'దేశభాషలందు లెస్స' అను ప్రశంసను పొందినది! పాశ్చాత్యులచే 'ఇటాలియన్ ఆఫ్ ది ఈస్ట్' అనియు కొని యాడబడుచున్నది - సంస్కృతములోని గాంధీర్యము, ద్రావిడ భాషలోని సరళత్వము, ఆంధ్రవాణిలో పాదుకొని

యున్నవి. గానమునకు రాగము ప్రధానమైనట్లు, సాహిత్యమునకు రసరామణీయ కములు ప్రధానములు అదికవి, నన్నయ నాటినండి నేటివరకు 'ఇంతింతై' తానింతై నభోపీడిపై నంతై' మధురముగా, మంగళకరముగా - ఆంధ్ర సాహితీ స్రవంతి, ప్రజాజీవనవాహినీతో, పెనవేసికొని, ప్రవహించినది ఒక్కమాటలో చెప్పవలసినదే, ఆంధ్ర సాహిత్యము, నీటుగానుండి, లేటలేల్లని పదజాలముతో నిండి, చదువరుల హృదయము అందు తీయని లేనియ లూరించి, తన్మయత్వమును కలిగించునట్టిది

మానవునకు సౌందర్యకృష్ట అధికము. అందు ముఖ్యముగా, కవులును, కళాకారులును, అనిర్వచనీయమైన సౌందర్యా రాధనమే, జీవనసాధన మను భావముతో, రసస్పృహని కావించుచున్నారు దానివలన మానవుల జీవనమునందు రస స్ఫూర్తి భాసించుచుండుట గమనింపదగిన విశేషము.

పూర్వము, కవిత్వము, ప్రధానముగా, రాజుల, పాలకుల, జీవనమునకు సంబంధించి యుండినది రాజులు కొందరు, కవిరాజులై, కవిత్వమును పోషించిరి - ఎందరోకవుల కావ్యసృష్టికి వారంత గనో దోహదముచేసిరి - కవులు గూడ ఆనందాస్పదమై, రసోత్పాదకమైన, మనోహరత్వమును మంజులత్వమును కొనసాగించిరి. అనాటికవుల జీవితములు భోగ భాగ్యములకు తావలములై ఉండినవి - అందువలననే, 'నిరుపహతి స్థలంబు - రమణీ ప్రయదూతిక తెచ్చి యిచ్చు కప్పురవిడము - అత్రికింపయిన భోజనము -

ఉయ్యెలమంచము' నుండిననే కాని కవిత్వము సాగిడికాదు! నిజమే మరి -

'చెప్పవలె గప్పురంబులు
కుప్పలుగా పోసినట్లు - కంఠము పైపై
గప్పిన క్రియ - విరిపాట్లము
విప్పినగతి ఘుమ్మనం గవిత్వము సభలన్'

అవిధముగా అలనాటి కవులు ప్రవహించిన కవిత్వము ఒక మధురమైన అమృతధార! అంతేకాదు -

'చెవులకు జవులై చల్లగ
కవులకు దవులై - సమస్తకావ్యకళా బంధువులై - రసనింధువులై -
అపురా యని కవిత అవని నలరగవలదా?

అపురా అనుట్లుగనే అనాటి కవిత్వము వెలసినది. పూర్వకవులు, సమకాలీన భావప్రతినిధులై, అనాటి సామాజిక, రాజకీయ జీవనపరిస్థితులను తమకావ్యములందు ప్రస్ఫుటముచేసిరి - ఆంధ్ర భాషా సరళికి, ఆలంకారములుగా, అమూల్యమైన, కావ్య రత్నములను సమర్పించిరి!

రాజుల జీవనమునకు సంబంధించిన కవిత్వమునకు క్రితరుపతి వేంకటకవులు స్వస్తిపఠికిరి తొలిసారిగా, వారు ప్రజలకు కవిత్వమును అందించినారు. ఒక వంక ఉత్తుంగ తరంగమువలె లేచిన భారత జాతీయ ఉద్యమము - వేరొక ప్రక్క భావసంచలనము కలిగించిన, సమాజమునకు నూతనలక్ష్యములను నిర్దేశించిన, రచనాఉద్యమము కొనసాగినవి ఆధునిక సారస్వత చరిత్రలో, కందుకూరి, గురజాడ, గిడుగువంటి భాషాసేవకుల పాత్ర అనన్యమైనది!

కవి ఒకనిరంతర స్రవ - నిత్యకావ్య నిర్మాత కవి మానసికస్థితి మృదులము కవుల భావ సంచలనము వ్యక్తి విశాసమునకు, సామాజిక సంస్కరణమునకు దారితీసినది

మన కావ్యములందు కవులు, సముచితమైనవీటిలో, నవరసములకు పోషించిరి కరుగ రస ప్రధానమైన కావ్యములు జన సుభావ్యములై విలసిల్లు చున్నవి అయినను హాస్యరసపోషణయు నందు, మన హాస్యకవులు అంతశ్రద్ధ చూపినట్లు కనుపించుచు వాస్తవమునకు, హాస్యమువలన సాహిత్యమునకు ప్రయోజనము చాలకలదు ఏకారణముచేతనో భార్యను, మనకవులు హాస్యమువలన సాహిత్య ప్రయోజనమును అంతగా గుర్తించలేదు. సున్నితమైన, నునిశితమైన, హాస్యరసమునే నారు తిమకావ్యములందు ప్రవేశ పెట్టిరి హాస్యము చదువరుల వినోదము అనునది వారి ఆశయమై ఉండవచ్చును. మరియొక కారణము ఆకావ్యములందు సృష్టింపబడిన హాస్యమునకు సంస్కృత నాటకములు, కావ్యములు మూలములై ఉండుట! సంస్కృత నాటకముల గోని, విదూషకపాత్ర కేవలము హాస్యరస ప్రధానమైనది దానివలన ప్రయోజనము సాధింపబడదు కొన్నివిదూషకపాత్రలు హాస్యమును అందించలేక పోవుటయు కదు మృచ్ఛకటికములోని శకూని పాత్ర సరసమైన హాస్య రస స్వరూపమున ధరించ లేకపోయినది

హాస్యము నవరసములలో ఒకటి - 'విభా వానుభావ వ్యభిచారి భావసంయోగా ద్రసనిష్పత్తి' అని భరతముని రసనిర్వచనము చేసెను హాసజనకమైన, అలౌకికానంద ప్రదమైన, చమత్కార కల్పము హాస్యము అనబడును - అనగా నవ్వును పుట్టించునది హాస్యము చిత్ర రచన, కల్పము సంగీతము మొదలైన కళలవలెనే, హాస్యమును ఒక చక్కని కళాకాళంపే! సాహిత్యముగా, అనంద మయమైన, మానసికస్థితి ఉన్నప్పుడే హాస్యము పుట్టును

అచారవ్యవహారములందు, కేవలభాష లందు, అలవాటుగా నున్న పద్ధతికి భిన్నముగా ఉన్న విషయము నవ్వు పుట్టించును. కాని మంద ప్రజలకు నవ్వు కలిగించునది హాస్యము అనిపించుకొనదు - సహృదయులకు ఆనందము కలిగించునది యే హాస్యము. రమణీయార్థ ప్రతిపాదకమైన ఒకమాటగాని, ఒక చేష్టగాని, హాస్యమును కలిగించుచుండును. అట్లని వ్వును పుట్టించునది అంతయు హాస్యమని అనుకొనరాదు.

జీవితమునందలి అనేకములగు విచిత్ర లీలలు కళాప్రేక్షి కారణమగుచుండును ఆసృష్టి హాసజనకమైనచో అది యే హాస్యము. కాబట్టి జీవితవిలాసములను, విచిత్రములను ప్రతిపాదించుటయే హాస్యముయొక్క ప్రయోజనము అని చెప్పవచ్చును. హాస్యశీలుడు, జీవితములోని నుఖదుఃఖములను, మంచి చెడులను, తన అనుభవములోనికి తెచ్చుకొని సత్యమును వెలయించి, అసత్యమును నిరసించును జనులను నవ్వించుట అనగా వారికి దేవత్వ మిచ్చుటయే. చమత్కారశీలు డొక్కడే ప్రజలకు ఆనందము నందించుచుండును. ఆతడే విరుద్ధ ధర్మములుగల యీవిచిత్ర ప్రపంచమును, విభిన్నతత్వములు గల అనేకులను, ఒకేదృష్టితో ఆనందముతో చూడగలడు.

ఆంగ్లరచయి అడిసన్ హాస్యమును నిర్వచించుటకన్ని, హాస్యము కానిదానిని నూచించుట నులభ మని చెప్పెను. హాస్య రసపుష్టికి, మృదువైన మానసికస్థితి అవసరము. కళామతును, రిపోర్టీషను కాగల వ్రాసెను హాస్యరచనకు కారణము కవి, గాయకుడు కళాకారుడు ముదలై వాడవలె హాస్యశీలుడు, కవి మును, సౌందర్యమును నమోనదృష్టితో సందర్శించును. కాబట్టి, హాస్యరచనము

ఒక సమాన్విత కళావిశేష మనదగి యున్నది

హాస్యము, శబ్దాశ్రయమనియు, అర్థాశ్రయమనియు రెండు విధములు. కేవలము, మాటల హద్దుచేతనే, హాస్యముత్పన్నమైనచో నది శబ్దాశ్రయము. 'సాక్షి'లో ఇట్టి కావ్యికమైన చమత్కారము విస్తారముగా కలదు. పాడుగంటి వారు తమకవన రచనలో, శబ్దవైచిత్ర్యతో ఒక శ్రోత్రదానిని త్రొక్కిరి సాక్షి ఉపన్యాసములలో, ప్రతిపదమును పరి హాసార్థితము, అక్షేప భరితము, నై ఉన్నవి అర్థాశ్రయమైన హాస్యములో వ్యంగ్యమార్పి ప్రధానముగా ఉండును, అర్థాశ్రయమైన హాస్యము, ఉక్తిమూలమనియు, శక్తిమూలమనియు మరల రెండు విధములు. ఛలోక్తి, సరసోక్తి, నర్మోక్తి మొదలగునవి ఉక్తిమూలమైన హాస్యవిభేదములు

హాస్యదృష్టి మానవునిచి త్తప్రకృతియై ఆధారపడియున్నది చమత్కారశీలునికి, జగమంతయును హాస్యమయముగా కనుపించుచుండును హాస్యము మానవజీవితమున కొన్ని ప్రయోజనములను సాధించుచున్నది. హాస్యరచనముద్వారా సామాజిక సంస్కరణమును సాధింపవచ్చును, ఆనంద విలాసములను ప్రతిపాదించుటకే కాక, అసత్యమును నిరసించుటకు హాస్యముపకరించును చమత్కారశీలత, లోకాతీతమైన ఒకదివ్యశక్తి హాస్యమునకు ప్రసాదగుణము ముఖ్యము. సహృదయత, వికాలదృక్పథము, అపసరము హాస్య ప్రయోజనము, కావ్య ప్రయోజనమును పోలిఉండును చమత్కారకల్పనము ఒక కమనీయకల్పన. అదివ్యాదయ వికాసము

నకు, సత్యసౌందర్యముల సందర్శనమునకు ఆనందోత్పాదనమునకు తోడుపడును

ఆనందరసము నుత్పాదించుటయే, లలితకళల లక్ష్యము. హాస్యమున, రామణీయకతివ ఒకవిలక్షణస్థాన మున్నది చమత్కారికలును, ఏదీ సత్యము, శివము, సుందరమో, దానినే సందర్శించి ఆరాకికమైన ఆనందమును అందరికిని పంచిపెట్టుచున్నాడు! కవిత్వ కల్పనా శక్తి అనన్యమైనది ఈ భూతిసృష్టి అంతయును, హృదయపరిణతిగల చమత్కారికలునకు ఆత్యంతము ఆనందదాయకమైనదే అయిపోతే ఆత్యక్తి లేదు సృష్టి అంతయును ఆనందమునండి పుట్టుచున్నది. ఆనందము నందే వృద్ధి చెందుచున్నది ఆనందము దిక్కునకే ప్రయాణ మగుచున్నది. తుదకు ఆనందమునందే స్థాయిని కదుర్చుకొనుచున్నది కావున ఆనందప్రదమైన, అనుభవైకవేద్యమైన హాస్యశీలత మానవజీవిత పరిణతిక కావణ మగుచున్నది.

చిత్తవిస్తారకారకమైనహాస్యరససృష్టి కాశ్వతమైన, నాశనములేని, సత్యము యొక్క స్వరూపమును వెల్లడిచేయును. ఒకమాటపెరుపు, సమయస్ఫూర్తిగల ఒక తీవ్రభావము హాస్యమునకు వస్తువును చమత్కారకల్పనము హాస్యకమయమైనది. అనన్యపరతంత్రమైనది. నఖరసరుచిరమైనది.

14. పరమానంద మునీంద్రులు

- అష్టావధాని శ్రీ కావూరి వూర్ణచంద్రరావు, ఎం.ఎ, బి.ఐ ఎల్.

* కొటి వచించినన్ గురురు
కొన్నది నాయెడఁ దత్త్వచింతనో
ద్వైతనస్తుర మృదియ
కావ్యముగాఁ బొనరించి నాజనుఁ
కొటి దురంత దుష్ట భయ
కొటి తొలఁచెద తామరావపై
నీటి కణంబులోని రమ
ఁజు భవానుభవావాప్తి జాటుచున్.

♦ జడముల కజడంబులను
పొడవడు చంద్రార్క పంచభూతంబు
కడలకు నుడువుల కేరుది [లకున్
తడవినమూలంబు దానితలఁ చెద నెపుడున్

♦ మొత్తంబు శబ్దంబు మౌద్దబంగారంబు,
సంగీత సాహిత్య సకలకావ్య
కాస్త్రసంచారులు చంచద్విభూషణి,
'అసలు' కంపెను వడ్డి పసలు జిమ్ము
నూత్నతత్త్వంబును శుద్ధసత్త్వంబును
కలిత్యరిజస్తమో గంధిలంబు
ఒక్కడే యయ్యును పెక్కురూపంబుల
నటియించునట్టి సనాతనంబు

♦ దానినర్థింతు, లోకు లిద్దాని జాతు
రే? ప్రశంసించురే? యనలేల? అమృత
మొల్లని జనులు నానంద ముల్లమునకు
క్రియమునేయని వారలు పృథివి గలరే?

♦ ఆమహితాత్మక క్తి బడి
యంతములేని ఖిలశముందు ని
స్థమహానీయునద్విధి న
సంఖ్య మలేఖ్య మనూహ్యమై ఉదూ
ద్దామ పరిభ్రమాధగమ
ధార్మ్య మొకఁడనిచూచువాని సం
ధామతి లోఁ గొనున్ హృదయ
తర్పణమై భగవద్విలాసమై

* లెక్కకిందని పరిమాణ రిక్షములు, గు
దూరమై, చిన్నవై, రుచి మీరుచుండ
లెక్కయేలేని చిన్నధరిత్ర పెద్ద
సంచ సువిత్తు చుట్టు పరిభ్రమించుచుండు,

♦ ఈ మట్టి యుండయంచున
భూమములొ నైదు ఖండములు, పారావా
రామిత జలములు నగములు
శ్రీమదరిశ్యాశిసృష్టి చెలగుచునుండున్.

* పొగడ కరళపై తేలియాడెడి
మిగడ తరగల మిగుము లనఁగ
స్వచ్ఛసాత్త్వరస ప్రపారంబుమిరి, ఘ
నీభవించిన హిమోనీధును లన,
విశ్వాంతరాళ సద్విజ్ఞాన మయరూప
జంగమవేద పుంజంబు అనఁగఁ
చేతి నైపుణ్యంబుచే బ్రహ్మపోసిన
అచ్చంపు టమృతంపు టచ్చులనఁగ
భూమి చరియించు స్వర్ణేవ పుంజ మనగ
నుందు రాదియుఘో భరతోర్వియందు
లోకకళ్యాణ భావనాలోలసతత
యజ్ఞ యాగక్రియా సమాప్తమగుచు

♦ నిరతశ్రుతిహితముస్వరయుక్తిజపాణి
తరుకాఖ వేదమంత్రతతి సదవ
సతతమానివ్రతాచార హరి హరులు
దరులందు నరగంటు తలనేయ
యజ్ఞహవి హృష్టి హృదయ వాహనదీప్తు
లనిశంబు కుట శిఖాగ్రాలఁ గ్రాల
హింసావిదూర రింసామనోవృత్తి
నరిజంతులెపు సోదరత నెరప
పరమ మునికృత మంత్ర శబ్ద ప్రభావ
పూత పులకిత తనువైన భూతధాత్రి
మనుజుకొటికి సకల సంపదల నిడగ
మెలయుంబుషివాటికలకొన్ని భరతధరణి

♦ అందొక యెడ నుందర వన
మందున పుణ్యా శ్రమంబునందున పరమా
నందాఖ్య నెసంగడు ముని
బృందారకడొకడు గలడు విశ్రుతకీర్తిన్

♦ ఆతకు శిష్యవత్సలుడు
యాగవిధాను పథానువర్తనం
దాతడు బ్రహ్మకల్పకుమ
హత్తర దివ్యవిభూతి సాధవం

దాతడు సర్వలోక విది

తాత్మ పరాపరభవ్య భావవం

దాతనిఁ జెప్పబూనినన

రాకృతిగాన్న పరాత్పరుం డిలన్

♦ ఆతడధ్యాత్మ దివ్య విద్యాధికతన
పృథివిలోపల చేయలేనిదియు లేదు
ఆత్మ సంతుష్టి కవధిగానైన కతన
పొదల మదిలోన వాంఛించునదియులేదు.

♦ తెల్లవాఱక, మునియు నదీమతల్లి
పావనులు నూ! పరస్పర స్పృశచేత!
తెల్లవాఱిన ఋషిపతి దినపతియును
జగతి వెలయింతు రాత్మ లేజంబుచేత !

♦ తొంబదిపాళ్ళు దైవముగ

తోచెడు వానిముఖంబు గాంచి ప
ట్నంబుల మానవుల్ చని వ
నంబులలో వసియింపగా నర

గ్యంబులై పట్టణంబులు జ

నస్థులై వన భూమాలౌచ మో
క్షం బరచేతిలో నమలకంబయి

లోకము సాగువేళలన్.

♦ ఎల్లవారికి బ్రహ్మంబు దెట్టులందు
నెప్పుడెట్లు కాంతు మటన్న యిచ్చగాని
నెట్లు భోజనం బీబ్రతు కెట్లటంచు
కీవితంబున అవమంత చింత లేదు!

♦ అమృతానీయు డా భువిరు

హంబులమధ్య కిలావితర్ది పై

నెమ్మి వసించి వేదగత

నిర్వచనంబులుచేయుచో, భా

సమ్ముల నాత్మభావ విధ

వంబుల కిష్టులు గొల్వనొప్పువో

సమ్ముగ మేఘమాలికల

మధ్యను చుక్కలలోన చంద్రుడై

అతడా మాదిరి నొక్కనాడట నుప

న్యాసామృతాసారి వ

త్త కాతూహల కిష్టుడై వెలయ న

ర్థిన్ వచ్చి వేవేగ నొ

గ్రిత డెవ్వడో! పదంబులంబడియొ

క్రం గల్లువారల్ సమా

నుతవిస్తేర ముఖంబులం గనగ

సాష్టాంగ ప్రణామంబుగన్

15. ప ద్యం విలువ

— శ్రీ ఆనంద

తూర్వం, చాలాపద్యాలుండి, అందులో
నాయకుని వృత్తాంతం అంతా వుండి
వర్ణనలుంటే దానిని మహాకావ్యం అనే
వాళ్ళు ఆతరువాత దాన్నే కవించి కొద్ది
మార్పులతో ఖండకావ్యం అన్నారు చివ
రికి నాయకుని వృత్తాంతా వగైరాలని
వదలి ప్రతిపద్యానికీ సాంబంధపాహిత్య
రాహిత్యాల్లో శతకాలని తయారుచే
కారు తరువాత మరింతలక్ష్యవసంఖ్యలో
ఖండికలు తయారుచేకారు చివరికి తమ
సంతాపసమ్మోదాల వ్యక్తీకరణకై పద్యా
లని ఉపయోగించారు కొందరు దిన
చర్యలు వగైరాలికికూడా పద్యాలని
వాడారు 'పద్యం' వైలుాపికలా బహు
భూమికలని ధరించింది పంచరత్నాలు,
నవరత్నాలు వగైరాలు తయారైనాయి.
ఎవరైనా వస్తేపద్యం పోలేపద్యం, ఉంటే
పద్యం ఉండకపోతే పద్యం, కలిస్తే
పద్యం కలవకపోతే పద్యం, యిలా
పద్యాన్ని బహుముఖం గా మనకవులు
వాడుకోవడం మొదలెట్టారు

పద్యాన్ని మందుల ప్రచారానికి వాడు
కున్నవాళ్ళువున్నారు ఇలా పద్యం
యిన్నిరకాలుగా నలిగినలిగి వకుళమాలిక
అయిందో మరోటిఅయిందో విచారించిన
వాళ్లెవరు ?

అసలు పద్యంయెందుకు అనే యీ
కోణాల్లో 'పద్యాన్ని' గుర్తించుకొని కనీ
సం 'రామలింగని గుఱ్ఱంలా' అయినా
గీసేవాళ్ళున్నారని సంతోషించక యెం
దుకీ పండితమాలిన విచారణ అనేవాళ్ళు
కొంతమంది పద్యం యేమయితే మనకెం
దుకు మనసంగతికాదుగదా అనేవాళ్ళు
మరికొందరు. ఈపద్యాన్నే సహకార
రంగలో వుంచిన మహానుభావులు మరి
కొందరు. ఈపద్యాన్ని గురించి యింద

రిన్నిరకాలైతే మాట్లాడకుండా వున్న
ప్రప్రథమ ప్రబద్ధవ్యక్తీ పద్యమే

పద్యవిన్యాసం రచయిత నేర్పుకీ దర్ప
ణం స్పందన పద్యానికి పరమావధి అను
కుంటే దాన్ని ఒక పద్యంలోనూ, చాలా
పద్యాలతోనూ, ప్రతీపద్యంలోనూ సాధిం
చినవారున్నారు ఉంటారు మనుషుల్లో
వున్నవిభాగాలు పద్యంలోనూవున్నాయి.
పద్యంమూలాన కలిగే స్పందన ముఖ్యం
అనేవాళ్ళున్నారు. పద్యానికి ముడి
పద్యాలైన శబ్దార్థాలలో దేనికి ప్రాధా
న్యం వున్నట్లు ? ఒకదానికేనా ? రెండిం
కీనా ? అనుభూతి లేక స్పందన కలగ
డానికి శబ్దార్థాలలో సహకారిత్వం దేనికి
లేక వేనికి ? అర్థమే దానికి మూలం అను
కుంటే మరి కల్పంస్థితి యేమిటి ? కాదు
శబ్దమేఅనుకుంటే అర్థంగతి యేమిటి ?
అలా కాదు శబ్దార్థాలు రెండూ సమ
పాళంలో ఆ అనుభూతికి లేక స్పందనకు
సహాయకారు లాతాయా ? పద్యాన్ని
విమృశించేప్పుడు ప్రాచీనులు చూసిన,
మార్గాల్ని, లాక్షణికుల నిర్ణయాల్ని,
పాటించాలా వద్దా ? ఎంతవరకు పాటిం
చాలి ? పద్యానికి తగిం దేది ? తగని
దేది ? 'కాదేదీ కవిత కనర్హం' అనేమాట
అనేకార్థాల నిస్తోంది' కాదు ఏదీ, కవి
తకు అనర్హం' అనీ, కాదు ఏదీ యీకవి
తకు అనర్హం అనీ, యీ కాకున్యూ
దుల్ని ఓట్టి, బహువిధాలుగావుంది వక్ర
వివక్ష, శ్రోతృవివక్ష, యివి రెండూ
గమ్యాధ్యాన్ని సులభతరం చేస్తాయి
పద్యవిన్యాసంలో అనుకరణ ఒకటి నాగ
రికతగా చలామణీ అవుతోంది. అభిమాన
కవి రచించిన వృత్తాన్ని యధాతథాను
ప్రాసలతో నిర్వహించి అభిమానులచే
'అభినవ అభిమానకవి' అని సహకార

రంగంలో ప్రగతిసాధించిన ప్రగతిజీలు రకు మనం మార్గదర్శకులం మన ఆంధ్ర త్వం యిట్టివాటిలో అగ్రగామిగావుంది.

పదవిన్యాసం, అర్థస్ఫూర్తి, వక్రవ్యాఢానికి, ఆరసానికి అనుగుణంగావుండడం ధర్మం, కాని దానిని చూచేనా రెవరు ? ఎవరైనా చూపితే దాన్ని సహృదయతగా భావించరు చూపించడం సహృదయత కా దంటారు. అనుకరణ ఆర్థికంగాను కార్మికంగాను తగినపని అనియెవరూ అనుకోరు. కద్యంలో 'అరువు' భాగాలన్నీ పోతే మనదంటూ మిగిలించేమిటి ? ఈ అనుకరణ వైదగ్ధ్యం అనుకొనే కాలంలో వుంది మనపద్యాల్లో మన దెంతో యితరుల దెంతో సరిచూచుకోవానికి, లేదా మరొకరు సరిచూడడానికి అంగీకరించని మనం యేవో కొన్ని పద్యాలు వ్రాసి మనకు మనమే మహాకవులమూ, విమర్శకులమూ అయి మరొకరిని పరిశీలించ నారంభిస్తాము. పరదోషేక్షణ దివ్యచతుక్షణ, యిత్యాదులు మనకే. అభిప్రాయాలచే గుర్తింపబడిన మనం గుర్తింపుదాల్లతో సమస్కంధులమూ, వున్న కులమూ అవుతాము.

ఇట్టి పద్యాలపై అభిప్రాయాలు మొదలైనవి చాలవరకు ప్రమాసనకమాలు దాదాపు ఇవీ సమాకార రంగంలోనికే వస్తున్నాయి మావూరికి మీవూరింత దూరమో మీవూరికి మావూరూ అంతే దూరం గదా !

పద్యంలో వక్రవ్యాఢానికి చారుత్వం రావా అని వక్ర్రోమలను ఆశ్రయించడం రివాజు. కాని ఆ ఆశ్రయంలో కొంతైనా బొచ్చిపోవుందా లేదా అనే ఆలోచనే రాకపోవడం మన అదృష్టమో దురదృష్టమో మరి ఉదాహరణకి ఎకరోమహానుభావులు గలించారు వారిపై తమకు గల గాఢమైన ధక్తి శ్రద్ధలని వ్యక్తం చేయాలనుకొండి. మనకు తోచిన భావాన్ని పద్యంలోనో గద్యంలోనో

యిమిడ్చి దానిని 'బట్వాడా' చేయజూస్తాము. దానికి చిరునామా కావాలిగదా! ఆశ్రుతర్పణము అని పేరు పెడదాము ఆశ్రువులతో తర్పణ మేమిటి ? తర్పణలు వదులుతుంటే ఆశ్రువులు వచ్చాయనా ? ఆశ్రువులతో తర్పణం అనా ? యత్తచ్చబ్ధి విన్యాసపాక్యము సంస్కృత మర్యాద అట్టి వాక్యానికి సంస్కృత నుండి తెలుగులోనికి తెస్తే యథాతథంగా అయితే ముక్కగ్య ముక్కార్థః అవుతోంది కదా! ప్రాచీనుడూ మన కష్టదూరకవి దాన నలా వాడాడు కాబట్టి మనమూ వాడాలి అయిన కాలం నాటి భాషావిన్యాసాలకి ఇప్పటికీ తేడావుందా? ఈరకమైన భావదాన్యం మనల్ని వదలినట్లగుపడదు ఒకాయన చాలా గొప్పవాడు నిజమే అయిన హిమాలయంలో సాధనచేసి వుండవచ్చు అంతమాత్రం చేత 'తత్తపశ్చగృహం దానలంబు హిమాలయము మహిమాలయంబై తనర్చు' అని అనడం బాగుంటుందా ? ఇంగులో తక్ శబ్దం, నాలుగుపాదాల తరువాత 'ఎవ్వడాతండు' ఇత్యాదిగా మరో వ్యక్తిని చెప్తుంది ఆవ్యక్తి యెంతగొప్పవాడైనా, అందులో సందేహంలేదనిముక్తకరంగా ఒప్పుకొన్నా అమహానుభావుని తపశ్చర్య చే హిమాలయంమహిమాలయమై తనర్చిం దనడం యెంత సంభావ్యం? హిమాలయ మహిమలు పూర్వకాలంలో కవులచే వర్ణితములు, ప్రస్తుతం మహిమ అన్నట్లు అనుకోవడం లేదుకదా ఇట్టి సితిలో ఆవ్యక్తి తపశ్చర్య చే హిమాలయం మహిమాలయమైందా ? ఇది యెంతసంబద్ధం? కరుణరసవ్యక్తిలో 'హిమాలయం మహిమాలయం' అని శబ్దాలంకారతాపత్రయం బాగుందా ? ఇలాగే 'తత్సహోన్యాస ధన్యవాగ్ధారి గాంచి వార్ధిభామిని విష్ణు పదము బట్టి' ఇక్కడ విష్ణుపదం ఆకాశ వాచకమా విష్ణుపాదవాచకమా? ఇలాగే 'తనహాభాగవతాధ్యాపనము నెంచి పట

పట కుకమాని పండ్లు కొలిక' ఇక్కడ ఆ మహానుభావుని భాగవతాధ్యాపనానికి కుకమహర్షి పండ్లుకొలికడ మెందుకు ? కుక మహర్షికి గల వైదాంతికజ్ఞానం ఆనుభవికమహత్త్వంమరెవంకైనావుందా? ఒక లాకివ్యక్తికి కుకాధిక్యమూ, అట్టి కుకనికొపమూ సముచితాలేనా ? నిజమైన వేదాంతి స్వలోధికుడైన తాత్త్వికుని జూచి శ్రోధం పొందుతాడా విద్యాస్ఫుర్ధియైన పండితునిలా. ఇందులో మరొకవిచిత్రం 'పటపటకుకమాని పండ్లు కొలిక' అనుకరణవాచక శబ్దానికి ప్రక్కనే వున్న కర్త పటపటలాడు తున్నాఁ డేమి ? పటపటలాడవలసింది పండ్లా కుకుడా ? ఇట్టి వచనములు సామాన్యకృతములు కాక విశిష్టస్థానాలకృతులైనవ, మిగిలిన మాబోంట్ల గలియేమి ? దీనిని వైయక్తికముగా గాక తత్త్వదృష్టితో జూడవలె నని మనవి నేటిరచనలు దాదాపిట్టున్నవి కదా ! ఏదో ఒకదాన్ని చూపాలి కాబట్టి 'ఆశ్రు తర్పణం' వదలడం జరిగింది.

నాకు నచ్చిన కవుల ద్దరే సంస్కృతాంధ్రములలో కలరు వంటి కవులనబడు నేటి కొందరి వాక్యములు పరిహాసజనకములా తత్త్వములా ? నచ్చిన కవుల గుణములు, వచ్చుకవుల గుణములు విభరింపవలెకదా ! అట్లుకాక కొనమాటలు వదులుటేమి ? ఆమాటలు నిశ్చప్రచములేనా ? ఖోదక్షమము లేనా ?

చివర కింతమందికి కీర్తిప్రతిష్ఠల్ని తెచ్చిపెట్టిన 'పద్యం' వారికొంపలుతీసింది. 'ఆంధ్రకవుల అనాచిత్యాలు' అనేవిమర్శకులు కుకానువాదాలు ప్రసారం చేస్తున్నారు అయ్యో ! 'పద్యమా'! నీలోని మొదటిఅక్షరం సేవర్గపంచమమైతేయెంత బాగుండును ? నీకు మాకూ బాధే లేదు కదా ! పద్యానికి గద్యానికి, మరొకానికి పద్ధతులు తెలియని మామధ్య నీకేది

16. నవసమాజ నిర్మాణంలో రచయితల బాధ్యత

— శ్రీ సోమసుందర్

పద్యం? పద్యం అంటే తెలుగుపద్యం, పద్యం అంటే సంస్కృతంలోని దని చెప్పేవాళ్ళు మేము ఈ విధంగా చెప్పడానికి 'పద్యం' కూడా రావడం చాలా వెదవపద్యం వుంది చావడంలేదు అనుకునే మేము కవులమా మహాకవులమా అభినవకవులమా? నేను చాలకష్టపడి వ్రాశానీ మహాకావ్యాన్ని అని చెప్పటంకంటే, పద్యానికి వచ్చే యాచిత్ర హింసకి అంతులేదా?

అనుకరణ కాదా చార్యం యింటే దైవా 'కవిని' నాశనం చేస్తాయి కాబట్టి నేటికవులూ, మహాకవులూ, సమృద్ధులూ, వగైరా మహానుభావులు, కేవలం పద్యంయొక్క శ్రేయోభిలాషులై దాన్ని గుంచి ఆలోచించి మాగ్గాన్ని కత్త వ్యాన్ని నిర్దేశిస్తే చాలా బాగుంటుందేమో? లేకపోతే పద్యం శిష్టకీర్తి, కీర్తికేషమూ, అపుతుందో భ్రష్టకీర్తి, కీర్తిభ్రష్టమూ అపుతుందో? శిష్టులైన వ్యక్తులు దీనివిషయమై ఆలోచించాలి. మనకెందుకులే బాగుండదు. 'పవనే కాదరిద్రతా' వగైరాలని వదలాలి. అలా కాకపోతే తిరుపతి కవుల కనుకటి కాల పునీతిలోనికి పద్యం పోవచ్చును. ఎప్పుడో పోయింది. యింకా యెందుకీ వృథాప్రయాస అంటారా? ఏమో... సింధునదీ గతి క్షింతనీయా... ఇది మా ఆలోచన. ఇట్టి విధానానికి శిష్టు లందరూ సహృదయులతో వాణివిలాసరింసువులై స్వాగతిస్తానని ఆశించడం దోషమూ, అపరాధమూ, కాదుగదా కారాదని మాయాశ ఇది ఆదియాసకాకుండుగాక సమృద్ధయా వర్ధంతామ్

రచయితలూ కవులూ సామాజిక జాగృతిక ప్రధానమాత్రం కవించాలి ఈ సత్యం కొత్తగా కనిపెట్టేదీకాదు, కొత్తగా ఉద్ఘాటించవలసిందీ కాదు దళదళాలుగా మౌనవజ్రావించి జడత్వం ఆక్రమిస్తూ వుంటుంది. విస్మృతి పైకొంటుంది. అప్పుడు మళ్ళీ పాఠసత్యాలనే తిరిగితిరిగి జ్ఞాపకం చేసుకోవలసి ఉంటుంది సామాజిక పరిణామం గాని, సామాజికాభివృద్ధి గాని, సాహిత్యం విస్మృతపథాల సంచరించే సమయాలలో కలగదు. జాతి సంచలనాన్ని చైతన్యాన్ని సాహిత్యం ప్రతిబింబిస్తూనే, సమాజహృదయంలో కొత్త కరటాలు పోతున్నాడానికి ప్రయత్నిస్తుంది ప్రస్తుతం పెట్టుబడిదారీనాగరికత ప్రేమేగి, సాహిత్యం అంగడిసరుకుగా మారివదళంలో ఇతరేతర వ్యాపారసరళి ఆకర్షణలన్నీ సాహిత్యానికి అగింపబడతాయి జనహృదయ చైతన్యంతోగాని, దీప్తితోగాని, జాగృతితోగాని నిమిత్తంలేని విస్మృతసాహిత్యం అపారంగా పెంపొందిపోతుంది సరిగా ఆ అంతర్దళలో తెలుగు సాహిత్యం జీవిస్తోంది కనకనే మళ్ళీ సాంఘిక ప్రయోజనాన్ని గురించి జ్ఞాపకం చేసుకోవలసి వస్తోంది

ఆధునిక సాహిత్యానికి ప్రధాన జీవలక్షణం - సామాజిక జాగృతిపట్ల నిర్విబద్ధమైన బాధ్యత! అంటే లైంగిక జాగృతి ఎంతమాత్రం కాదని స్పష్టమే, స్వాప్నిక సంచారం ఎంతమాత్రం కాదని వేరే చెప్పకోవచ్చు. రకేదు విస్పష్టమైన నిర్దేశాలపట్ల సామాజికత దృష్టిని లగ్నం చేయడాకే సాహిత్యం కృషిసల్పాలి ఆధునిక నాగరిక సమాజం కొత్తవీ పటిష్టమైనవీ అగు పునాదులపై పునర్నిర్మింపబడే మార్గాలను అన్వేషించాలి. అదికా

సామాజికత ఆలోచనాసరళిని సారింప చేయడానికి సాంస్కృతికంగా సాధించవలసిన కరిజామానికి సాహిత్యం ప్రధాన చోడకకత్తి కావాలి

ఇంతటి మహత్తర బాధ్యత తనమీద పెట్టుకోవలసిన సాహిత్యం ఎలా ఉండాలి? సాహిత్యకారులు, రచయితలూ, కవులూ శృణ్వతోత్సవాన్ని హేలగాకాక, పరమబాధ్యతగా పరిగణించాలి

అంటే రచయిత తన కలం ప్రసవించే ప్రతి పదమూ ఒక జీవచైతన్యంతో కడలాడే ప్రాణోత్సవంగా భావించాలి అది లోకస్థుల హృదయతలంలో ఎలాంటి నూతన స్పందనలు కలిగించవలసి ఉందో గుర్తరగాలి రచయిత సృష్టించే ప్రతి రసభావమూ, ప్రతి హాసభావవికేషమూ, వర్ణితమయ్యే ప్రతి అనుభవమూ, అత్యంత గాఢనైశిత్యంతో పరిక్షించబడాలి అలవోకగాగాని, బాధ్యతారహితంగాగాని, కేవలం ధనార్జనే ప్రధానధ్యేయ మనుకొని కాని రచన చేసేవాడు ఆకర్షణీయమైన సేకింగులలో విమగ్నలిక అందించే సమాజశత్రువే కాగలుగుతాడనేది సత్యమే!

పాశ్చాత్య దేశాల మహారచయితల దాకా మనం పోనక్కరలేదు భారతీయ పునరుజ్జీవనానికి తమ సర్వస్వాన్నీ ఒడ్డి తపస్సుచేసిన మహారచయితలను జ్ఞాపకం తెచ్చుకున్నా ప్రస్తుతం మనం ఎక్కడున్నామా తేలికగా అర్థంచేసుకోగలం లోకమాన్య బాలగంగాధర తిలక్కుగాని, విశ్వకవి రవీంద్రనాథ్ టాగూరుగాని, యుగకర్త కందుకూరి వీరేశలింగంగాని, గురజాడ అప్పారావుగాని ఉన్నవలక్ష్యీకారాయణగాని, సుబ్రహ్మణ్యభారతిగాని, శ్రీమంచంద్రగాని, జయశంకర్

ప్రసాద్ గాని, ఆధునిక కేరళ కవిశ్రయం గా కిర్లిం-చబడిన వల్లత్తోర్ నారాయణ మీనన్, ఉల్లూర్, ఆకన్లు గాని - ఇలా ఎందరో మహానుభావులు. అందరూ సామాజిక జాగృతికోసం తపించిపోయిన వారే! సోదర ప్రజానీకంకోసం తెలివిడి తలుపులు తెరిచినవారే! సామాజిక సమైక్యమును ఉద్బోధించినవారే!

అలాంటివారి సంప్రదాయంలో పుట్టిన మనం ప్రస్తుతం ఎక్కడున్నాం? ధార్మిక పాత నవలల పోటీ విపణిలో వారకాం కల్లా నిలిచే పుస్తకాలను సృష్టిస్తున్నాం. ఆడమృగాశ్వ పోసీకోలు కబుర్ల విస్తృత జీయ నవలా సాహిత్యపు మహాసంఘా పడి కుసారిల్లిపోతున్నాం. చౌతికోహం ఈషణ్ శ్రయంలో పడి కొట్టుమిట్టాడు తున్నాం. మన తీరని కోరికలను నవలా పాత్రలద్వారా తీర్చుకుంటున్నాం అంటే కదా!

లోకమాన్య బాంకంగాధర తిలక్ గారు రచయితలతో మాట్లాడుతూ ఇలా అన్నారుట, 'మన మెందుకింత కష్టపడి రాస్తున్నామంటే మనలో ప్రజ్వలిస్తున్న ఆత్మకత్తి మనపారకులలో ప్రవేశించాలనే! మనలో కలవర పెడుతున్న ఆలోచనలు మన పారకుల హృదయంలో చేరి కొత్తకెరటాలను ఉత్పన్నంచేయాలన్నదే మనతపస్సు! మనమానసిక ప్రేరణలు మన జాతి హృదయంలో చైతన్య కాంతులు విరజిమ్మాలనే! అదే మన ఆరాటం, ఆ కాంక్ష!' అంటూ ఉద్బోషించారు అలాంటి తీవ్రవాభివేక్షణం మనలో ఎంత మంది కుంది? సమాజం ఎలాపోలేనేం - మనరచనలు డబ్బు తెచ్చిపెట్టడంద్వారా-

'నాదిన్ని పొట్టకు త్రీరామరక్ష!' గా బ్రతికిపోతే చాలదా-అన్నదే మనధ్యేయంగా మారిపోయింది!

నేను నావిశ్వాసాలకనుగుణంగా జీవించవలచానంటే- కోపంతోనే ఈర్ష్యతో నే నేరచనా చేయకూడదనే భావిస్తాను. నాసోమరిగడియల కాంతిపొనికి కూడా నేను రాయడం లేదు. నా పారకులలో కామక్రోధాది దుష్ప్రేరణలను ప్రేరేపదానికి నే నసలే రాయను ప్రతివారం నేనీ పుటలలోరానే వ్యాసాంతు ఉపయోగించే భాష విషయంలో గాని, భావాల విషయంలోగాని ఎంత సంయమం వహిస్తూ ఉంటానో బహుశః నా పారకులకు తెలియక పోవచ్చు! ఈసంయమమే నాదృష్టికి నైశిత్యం అవచ్చుతుంది నా లోపలికి నేను గాఢంగా వీక్షించుకోగల శక్తిని తరిగిస్తుంది నాబలహీనతలను నేను కనుగొని ఆవిష్కరించుకోగల చిత్తశ్శయి ర్యాన్ని పెంపొందిస్తుంది. అప్పుడప్పుడు అడంబరంగా నాలో మందే కోపాన్ని బయటపెట్టాలన్న కోరిక కలుగుతూ ఉంటుంది కఠోరపదాలను వాడాలన్న ప్రేరణకలుగుతూ ఉంటుంది. అయినా సున్నితమైన పదజాలాన్ని ఎన్నుకోవడంకోసం చేసే నాకృషి చిరకి నాకానందం కలిగిస్తూ ఉంటుంది." అంటూ మహాత్మాగాంధీ తన యంగ్ ఇండియా పత్రికలో ఒకమారు రాశారు!

భారతజాతికి పితృసమానులైన ఈ మహనియుల వాక్యాలకు నేనిక్కడ ఎందు కుల్లేఖిస్తున్నానంటే - వర్తమాన సాహిత్య హృదయంలో పేరేగుతున్న బాధ్యతారాహిత్యాన్ని గుర్తుచేయడా-

నికే! విస్మరణీయ సాహిత్యాన్ని సృష్టిస్తూ- నేడు తరతరలాడుతున్న వారంతా తమతోపాటే తమ తరతర అన్నిటిని శృణాన భస్మంగా మార్చగలరే తప్ప కళ్యాణాంతులు వెలార్చలేరని తెల్పడానికి!

ప్రస్తుతం సాహిత్యరంగంలోనికి తల తెత్తుతున్న యువరచయితలు తమచుట్టూ తరతరమెరిసే ఈ కాకిబంగారు తళుకులకు మోజాపడకుండా, సాహిత్యానికిగల పరమప్రయోజనంపట్ల మనసులు లగ్నంచేసి, వారివైనా బాధ్యతాయుత సాహిత్య సృజనకు ఆయత్తంచేయాలనే! మేధాపరంగా బలహీనులైన సామాజికత బలహీనతల నాస్కారంగా గొని తమపట్నం గడుపుకో జాస్తున్న దుర్మార్గ బోధముల నుంచి యువసాహితీపరుల దృష్టిని మల్లించడం అవసర మనే!

ఈ ప్రయోజనం సాధించాలంటే రచయితలకే ఒక తాత్త్విక అవగాహన అందించాలి నిర్దిష్టలక్ష్యాలను బోధించాలి. కాకపోతే తేలికపాటి ఆకర్షణలకు సహజంగా యువహృదయం ఆకృష్టమై ప్రస్తుత తరం సృష్టిస్తున్న విషవాగురల తోనే గుడిసుక్కు పడుతుంది.

రెండు దశాబ్దాల లోపుగానే మనల నందరినీ ఇరవై ఒకటో శతాబ్దం ఆలింగనం చేసుకోజోతోంది. ఆనవయుగ పరీరంభానికి మనం త్రిశుద్ధిగా సంసిద్ధులమై ఉన్నామా? లేదా? అన్న విచిత్రప్రతి ఆలోచనాపరుడికి కలగవలసిన శుభతరణం అసమ్మతమై ఉంది మన ఆలోచనలు గమకాలికమైనవే అయినా, మన అవసరాలు వర్తమానానికి చెందినవే అయినా,

మన అవసరాలు వర్తమానానికి చెందినవే అయినా, మన గాఢానుబంధాలు మళ్ళీ తిరిగించి గతకతాబ్దాల చరిత్రలకు, సంప్రదాయాలకు, సిద్ధాంతాలకు, జీవనవిధానాలకు విడతీయరాని బ్రహ్మముడి పడివుంటే మనం ఆగామి శతాబ్దపు నూతనోత్సాహానికి అర్హులం కాగలమా? అని ప్రతి ఒక్కరూ ప్రశ్నించుకోవలసిన సమయం ఆసన్నమైంది ప్రశ్నించుకోవడమంటే అది భౌతికతలంలో సాగవలసిందేకాదు ఆంతర్యఖులమై మనలోలోతులను సంశోధించుకోవలసి ఉంది.

చరమదశాబ్దాలలో తొందరపడుతున్న ఈ శతాబ్దంలో కన్నులెత్తిన సాహితీపరుల బాధ్యత ఏమిటి? సామాజిక ప్రయోజనం నిర్దేశితగమ్యంగా స్వీకరిస్తూనే భావితరాలకోసం మార్గదర్శకమైన సాహిత్యాన్ని సృష్టించవలసిన బాధ్యత మనందరిపైనే ఉంది దీనినే మరింత స్పష్టంగా చెప్పుకోవాలంటే గుణసాంద్రమైన సాహిత్యాన్ని మనం సృజించుకోవలసి ఉంది తరతరాలుగా మౌనవజ్రాతి సాధించిన సకలకళామయ వారసత్వాలనూ మనం పెంపొందించేసి, ఆగామి తరాలకు అందించవలసి ఉంది. శద్ధ్వారానే మనం సాంప్రదాయక సనాతనధర్మాల విషముప్తులనుంచి సాహిత్య రామాన్ని రక్షించగలుగుతాం ఆగామికి స్వచ్ఛ శీతల జలసేచన ముందించగలుగుతాం అయితే గుణసాంద్రమూ, కళామయ వారసత్వ సంపన్నయమూ అగు సాహిత్యాన్ని యువతరం సృజించాలంటే మన ప్రాచీన సాహిత్యంలోగల జీవదేఖలను ఆకళింపు చేసుకోవాలి. అనూసంపదగా పెంపొందుతూ వచ్చిన నుడికారపు సాంఘతను స్వాధీనపరచుకోవాలి. తరతరాలుగా భారతీయమనీష సాధించిన విజయాలేవో, అపజయాలేవో

గుర్తించుకోవాలి. సంప్రదాయపట్ల మూఢవిశ్వాసం మన జాతి కింతవరకూ ఏమీ మేలుచేయలేదు. కనుకనే జాతి కాపాడుకుంటూవచ్చిన వారసత్వం ఏదో గుర్తించుకోవలసిన తరుణం ఆసన్నమైంది సంప్రదాయమూ వారసత్వమూ పర్యాయపదాలుకావు సాహిత్యపరంగా అసలే కావు సంప్రదాయం అచారనిబద్ధమైనది అది నిన్నటివరకే దృష్టిని సారించగలదు తప్పు యుగయుగాలుగా అనున్యాయంగా పరిధవిల్లుతూన్న జీవప్రపంచం తిని పోల్చుకోలేదు వారసత్వం అలాంటిది కాదు దానికి భౌతిక అచారాలతోను, కట్టుబాట్లతోను నిబద్ధతఉండదు ఆంతరిక జీవనధాతువులను మాత్రమే పరిరక్షించుకుంటుంది. తల్లితండ్రులనుంచి స్వీకరించిన అణురూపమైన జీవశక్తిని రక్షనిష్ఠం చేసుకుని పెరిగిన ప్రతిజ్ఞమూ రుని వలెనూ వారసత్వం మన భావనామయలోకాన్ని పరిపుష్టం చేస్తుంది

దానిని గుర్తించినపుడే మన వారసత్వంగా నిలిచిన నాగరికత యేవో, కళాధర్మమేవో, ఆత్మపదార్థంగా విలసిల్లవలసిన చైతన్యమేవో, వర్తమాన సమాజం పట్ల రచయితకుగల బాధ్యత ఎట్టిదో నిర్దిష్టంగా మన హృదయాలలో ఆవిష్కరించగలుగుతుంది ఆపరిపూర్ణ ఆవిష్కరణరూపమే మనం సృష్టించే సాహిత్యానికి జీవత్కరణను సంతరింపజేస్తుంది రాజకీయ, ఆర్థిక, సామాజిక, మేధావరంగాలలో మార్పు పొందవలసిన విలువలేమిటో గుర్తించగలుగుతుంది వర్తమాన సామాజికుని సకలక్రియానిధులకూ మన సాహిత్యం రసధాతువు లందించి తరింపజేయగలుగుతుంది

17. బ్రాహ్మీనవరత్నమాల - శ్రీ శనగన నరసింహస్వామి

- * అమృత! భారతి! నీ చరణాబ్జరజము నెన్నిజన్మల తలపై ధరించినానో మెచ్చి ఈభవముడు నా కిచ్చినావు కాల్యమునయందె కవితా విపంచి నీవు
- * మేదుర దయానుధారస స్వాదుదృష్టి నీవు నాచేత నిద్రన మాణిక్యవీణ శక్తికొలదిని పలికింప సాధనంబు నలుపగా బూని ముప్పది నమలు చెల్లె.
- * అపుడపుడు నీవువత్స! నాయంతికమున గాన మొనరింపు మనుచు నాహ్వనరేఖ పంపిలిపిగాని శ్రుతి అపత్రప్త మగుకొలయ లగింపదో యనుచు తల్లడముపడితి.
- * నారదాది మునీంద్రుల నశ్వ దివ్య గాన వీయూష అహరల స్నానమాడు తావకీన సభావాటి తగుదు నంచు సిగ్గు విడనాడి యెటు ప్రవేశింతు దేవి !
- * వ్యాస వత్సకభవ కాళిదాస భాస శబ్దకాసన కుండలీబ శంభుదాస పెద్దనాది కవీశులు బిరుదు కెక్కు నీ కొలువునందు నే నెట్లు నిలువజేర్తు
- * ఈడువారసు శోడువా రింతో అంతో మెచ్చగా కావ్యవీణకు మీటుకొందు ఎట్లా నా నేర్పినట్లు రేయింబకళ్ళు తల్లి! వాడేవి! పరియు ముత్తానూవృష్టి
- * పూర్వ కవిచంద్రములశబ్దపుష్పి కొంత నశ్వ కవిసత్తముల భావనంబు సుంత నాడునాటికి జిహ్వపై వాటజేసి క్రొత్తపాటలు పాడించుకొనుము జనని !
- * కచ్చపీ వల్లకి తంత్రికలను దాటి తేలివచ్చిన స్వచ్ఛగీతి రవాలు కొన్ని నారత్న వీణలో కొలువునేసి పలుకుగాక! తుప్తకపాణి! బ్రహ్మరాణి!
- * సౌధమున గోర కొక కర్ణకాల చాటు గోమలనొల్ల నుదరసంపూర్తి చాలు పతి నిమేషము నీ పాద పద్మపూజ ాలు చదువులసాని! పట్పురణవేణి! *

18. ఆ శా స న ము

నిద్వాన్ శ్రీ బులుసు వేంకటేశ్వరులు,
ఎం. ఏ.

* నూచన లెన్నా చేయుచును
నుండర సత్కవితా విమర్శ సు
జోచును లేని పద్ధతిని
గొప్ప విశేషములన్ వచించుచున్
వాచవిమిల సత్కృతుల
భవ్యనిమర్శ కతంబునన్ సమా
జోచన నిత్యనూతనత
లోకమునం దలరారుఁ గాపుతన్!
మూఁడు సంవత్సరంబులు ముద్దులొలుకఁ
గడపి పుట్టినదినమునఁ గని మహాశి
షములఁ బెద్దలవలనను నిమిషనిమిష
మును సమాలోచన యతఃస్మృగనునుగాక!

* నవరసాలంకార కవితా మహాకవి
నిలయమ్మ వగుమమ్మ! నిష్ఠులముగ
ఏదోషమును లేని హితమిత మృగు సద్వి
మర్శకు గృహమవై మనఁగదమ్మ!
నిరుపమ సత్కథా నిచయంబునకు మంచి
వ్యాసంబులకుఁ బేరువడయు మమ్మ!
నిష్పక్షపాత వినిర్మల సమభావ
బహుళతవన్ భ్యాతిఁ బడయుమమ్మ!
భారతీసేన గావించి బహువిధముల
గను మితోధిక విఖ్యాతి త్తణము త్తణము
ఘన 'సమాలోచనా' పత్రికావమారి!
నలులు దీర్ఘాయురాశోగ్య భాగ్యవికృతి.

* నియమధన సంపదభివృద్ధి నీతి రీతి
పాపనోదాత్త భావ సంవ్యాప్తి యభిమ
తాప్తి కల్లంగ నిఁక నిఁక నలరుమమ్మ!
ఘన 'సమాలోచనా' పత్రికా వమారి!

* సమ్యక్సమాలోచనంబున సమాచిక్షగతి
సర్వసమభావ దివ్యలోచనములఁ గని
సార్థకము నామధేయమ్మ సకలగతులఁ
గా సమాలోచనా! మనఁగాఁ గదమ్మ!

19. ఈ పక్షంలో

(1) అష్టావధానం

భాగ్యవనగరంలో దేవీశరన్నవరాత్రి
తనకు నందర్భముగా శ్రీ విద్యా సమితి
ప్రోత్సాహంతో ఎదిగింది అగ్గవైశేషన్
వారి ఆధ్వర్యవంతో 'తిరుపతి వేంకట
కవుల స్మారక అష్టావధాన సభ' ఏర్పా
దైంది మొదటి కార్యక్రమం చిక్క
పల్లిలోని సత్యనారాయణస్వామి ఆల
యంలో జరిగింది ప్రారంభోపన్యాసం
శ్రీ దివాకర్ల వేంకటాచధాని గారొసంగిరి
శ్రీ ఎమ్ వి. సుబ్బారావుగారు అధ్యక్షత
వహించిరి

అవధానము శ్రీ మూరం శ్రీనివాసులు
గారు, పొన్నూరువాస్తవ్యులు సభారంజ
కముగా నొనర్చిరి. వివరాలు పుచ్చకుల
నామధేయాలతో సహా క్రింద పొందు
పరుపఁబడినవి.

సమస్య రాముం డంగభవార్తిసాంబె
నకటా

రామాంతరాసక్తుడై శ్రీ రాజన్నకాస్త్రిః
కామత్రోధముదాది శత్రుగణ సు
క్రాంతాత్మ్యుడై దర్శకా
ద్దామ ప్రాభవమున్ సహింపక అడ
త త్వంబుగా వెంచుమన్
క్షేమంబైనను లెక్కనేయక దళ
గ్రీవుండు దీవ్యదృశ్యో
రాముం డంగ భవార్తిసాంబె నకటా
రామాంతరాసక్తుడై.

దత్తపదిః కొండ, రండ, దండ,
కండ - భారతార్థం - శ్రీ విశ్వనాథం
కొండల పిండిచేయుటకు
గూడ సమర్థత గల్గియుండి రా
రండని పిల్వగా ననికె
రా నని పల్కుట దేమిపాడి కొ

దండము చేతగొమ్ము సుర
తండము నీకయి చూచుచుండె నీ
కండబలమ్మ చూపగను
కాలము వాసవనందనా! సఖా

వ్యస్తాక్షరి దైవతం మాకుసాకారం
నమ స్మరు దనోకమాం - శ్రీ రాజమౌళి

వరస నేటి కిరసిన్ శారత గురించి
కాట్టాలం - శ్రీ తిరుమల రామచంద్ర
మంటల్ మండెడివేళలో బ్రతుకు సా
మాన్యంబుగా వెంచి ఆ
మంటల్ దీర్చగ పాడియంచు కిరసన్
మార్కెట్టులో నుంచమిన్
మంటల్ లేగ జనాళిలో కటకటా
మంచేమొ చెట్టేమొ ఏ
మంటన్ జెల్లడుకాల మొక్కటియె ర
శ్యాత్రమ్మ సాధింపగన్.

నిషిధాక్షరిః రమాసహితుడైన సత్య
నారాయణుని గూర్చికందం-క్రిడత్తుల
మనలో మదిలో నెన్నో
ధనకాంతల్ గల్గినేల? తద్భాయుగ
గొని మాకల్పనోదన్ [లివ్
జను నానృతసాత్తుగొల్వ జతురిమ
య్యండన్

అవధానంలో అప్రస్తుత ప్రశంస
హర్ష ధ్యానాలతో -

అవధానిగారి సమయస్ఫూర్తివంత
హృదయరంజకంగా శ్రీ నీలా జంగయ్య
గారి సహకారంతో - జరిగింది. ఉదా
హరణకు రెండుమూడు ప్రశ్నలు.

శ్రీనీలా. ఉప్పు ధర పెంచే ప్రభుత్వం
ఎప్పుడొస్తుంది?

అవధాని 'సమాద్రవలముకు తియ్యగా
మాచ్చే ప్రభుత్వం వచ్చినప్పుడు
శ్రీనీలా పప్పులో కాలు ఏరకంగా ఆను
కోవాలి?

అవధాని 'నేను పప్పు అనుకుంటే మీరు
కాలువేసినట్టు మీరే పప్పుతే మీవి
పప్పులో కాలు.

శ్రీనివా మీరు చెదవులుతడుపుకున్నార
పాదం అనుకుంటూ ఎన్ని పాదా
లున్నాయండి మినోట్లో?

అవధాని మీఅందరినీ చతుస్పత్తులను
చెయ్యవలసిన బాధ్యత నాకుంది
కనక, అందు కవసరమైనన్ని.

ఈవిధంగా మనోరంజకంగా సాగింది
ఆసాంతం, సభ్యులవార్ల ధ్యానాలు స్థిర,
దర, అట్టచోసాల నడుమ అప్రస్తుత
ప్రశంస

ఛందస్సంభావణ భారాన్ని వహిం
చిన ఆచార్యవరులు దివాకర్ల వేంకటాచ
ధానిగారిని సదస్యులను అవధానిగారు
సంతృప్తిపరచారను కోవటానికి ఉదాహ
రణముగా

శ్రీ దివాకర్ల దండలు మొదలలో వేయక
దండన తెట్టి ఇదేమిధర్మమొచ్చెట్టే
అవధాని దండను గొనజాలినవా
రుండినచో గొనుడు మొరు ఊహలి
శేలా? మరియు

దివా తిరుపతి వేంకటేశ
ధీవరుల పౌలిక మీరు మీసములు
పరువముతో పెంచిరి
భావము తెల్పెదరా కవివరా!
అత తిరముగ రెండు మీసలను దీర్చితి
కాని కవిత్వకక్తికా
వరమున కాదు మీసమత వచ్చుట
కన్య మటంచు నెక్కవీ!
పద్యాలను చెప్పవచ్చు. (ఆచార్య
లకు మీసములు శేపు)

అవధానం మొత్తం శ్రోతల చిత్రాల
నలిగించి దగటంలో అతిశయోక్తి తడు.
ఘంటానినాదాన్ని సముయన్నార్తితో
శ్రీ ఎస్ ఎస్ శుబ్రహ్మణ్యం గారందిం
చారు ఈవిధంగా వెలకోక్కపాతేనా
అవధానా తేర్చాటు చేయగలమని
శ్రీ పురుషోత్తంగాయ ఆకాంక్షని, ఆకా
భావాన్ని ప్రకటించారు.

- కె. ఎస్. ఆర్.

2) శ్రీ వేంకటేశ్వర సాహిత్య సభలు

అధ్యాత్మ రామాయణం, వాల్మీకి
రామాయణం మహాభారతం, దేవీభాగ
వతం, విష్ణుభాగవతం, శ్రీవేంకటేశ్వర
విజయం, మహర్షుల చరిత్రలు మొదలైన
కథాధికగ్రంథాల కృతికర్తలు, శ్రీఅన్న
వరం సత్యవతి దేవీస్తోత్ర ప్రభుత్వకళా
కాలలో అంగభాషాచార్యులు, ఆర్కవి
శిరోమణులు విద్వాన్ భులును వేంకటేశ
వ్యరులు ఎం.ఎ.సి.ఆర్.జ్యోతిశ్శాస్త్రసాహిత్య
సభలు అక్టోబరులో ఇటీవల కాకినాడ
దిగ్విజ్ఞానసమాజం (గౌరవలాడ్డి) లో
వైభవోపేతంగా జరిగినవి

తొలిరోజు సభ వేదపండితుల స్వస్తి
వాచనములతో, మహాశిర్యచనములతో
ప్రారంభమైనది. ఆనాటిసభకు శ్రీ బి
రంగయ్యరెడ్డి (P A to the Dis
trict Collector Addl. Dist.
Magistrate) అధ్యక్షత వహిం
చారు తమ అధ్యక్షోపన్యాసంలో శ్రీ
రెడ్డి శ్రీవేంకటేశ్వర సాహిత్యసమాఖ్య
చేస్తూ ఈసాహిత్యమంతా జనదత్తమైం
దని, సామాన్యమానవులకి సాధ్యంకాని
దని, అంతాకుడ అర్థంసంప్రదాయ
యుక్తం అధ్యాత్మికం అవడం చాలా
వార్లదాముక మనీ శ్లాఘించారు శ్రీ
వెలమకన్నె శుబ్రహ్మణ్యశర్మ (ప్రముఖ
వ్యాయవాది) శ్రీవేంకటేశ్వరసాహిత్యం
సుప్రసన్నం, సుందరం, సుంభవ్యతకం
అని శ్రీ వేంకటేశ్వరుల ప్రవర్తనవలనే
కవిత్యంకూడా విద్యావినయశోచసంపన్న
మనీ ప్రశంసించారు శ్రీ శుమ్మలూరి సత్య
నారాయణ శ్రీ వేంకటేశ్వరులను అభి
నందిస్తూ వారు నూటపదాఱు గ్రంథా
లతోపాటుగా నూటపదాఱెట్లు జీవించి
ఇంకా లోకోపకార మహాగ్రంథాలు
వ్రాయాలని ఆకాంక్షించారు శ్రీమతి

బి. సావిత్రి మాట్లాడుతూ 'మహాభారతం
వ్రాయడానికి కవిత్వయానికి కొన్ని శతా
బ్దాలు పట్టడం, అయగురు పూనుకుని
భారీవాల్మీకంకాని భాస్కర రామా
యణం కొన్ని దశాబ్దాలకు మన కందివ్వ
డం జరిగింది' అన్నారు 'మహాభాగవతం
వ్రాసిన గారివారతకం బాగుండి అయనకి
పేరు తెచ్చిందే కాని, భాగవతం రాసిన
అయగురిలో అయన ఒకరనీ, మూలభిన్నా
రెన్నో అందులో ఉన్నా' యనీ అనిరి.
అలా కాక ఒక్కచేలిమిదుగా ఒకటి,
ఒకటిన్నర దశాబ్దాల్లో అపై మూడు
మహాగ్రంథాలకాక శతాధిక గ్రంథాల్ని
మనకు సమర్పించిన మహాకవి శ్రీవేంకటేశ
వ్యరులని శ్రీ వేంకటేశ్వర సాహిత్యమును
శతధా శ్లాఘించారు. భారతీయవిద్యా
భవనం స్థానిక కార్యదర్శి శ్రీ నేమాని
వేంకటరావు వ్యక్తిగా కవిగా భక్తు
డుగా శ్రీవేంకటేశ్వరులతో పరిచయాల్ని
తన అనుభవాల్ని విశదీకరించారు

శ్రీ వేంకటేశ్వరులు తగినరీతిని కృత
జ్ఞత చెప్పి శ్రీదేవీపూజ, భువనేశ్వరీశతకం
కవితాగానం చేశారు.

రెండోరోజు సాహిత్యసభకు శ్రీరాయ
ప్రొలు ఆంజనేయశర్మ I.R.S. In
come Tax Officer అధ్యక్షత
వహించి శ్రీ వేంకటేశ్వర సాహిత్య
ప్రశంస చేశారు డా॥ నందుల గోపాల
కృష్ణమూర్తి ఎం.ఏ, పి.హెచ్.డి 'కవి
త్వ భారతం శ్రీవేంకటేశ్వరభారతం'
గూర్చి మాట్లాడుతూ తులనాత్మక పరిశీ
లనచేసి శ్రీ వేంకటేశ్వర మహాభారతం
చిరస్థాయి కాగల దన్నారు సులభశైలి,
నూటిపలుకులు, సుందరభావాలు వీరి
గ్రంథాలలోని శుశుణాలని విశదీకరిం
చారు శ్రీ రాళ్ళబండి సత్యనారాయణ
కాస్త్రి మాట్లాడుతూ శ్రీ వేంకటేశ్వర
విరచిత రామాయణ భారతభాగవతాలు,
శ్రీ వేంకటేశ్వరవిజయం నిత్యం శ్రీప్రిపుర

సుంకరిగుళ్ళో పురాణప్రవచన చేకాసనీ అటు చదివేవారికి ఇటు విసేవారికి ఉభయాలకీ శ్రావ్యంగా, శుభంగా శుభకార్యద్యోతకంగా అవి ఉన్నాయని ప్రశంసించారు.

శ్రీ వేంకటేశ్వరులు స్వీయ దేవీభాగవత ఘట్టాల్ని కావ్యగానంచేసి సభ్యులకు తృప్తికల్పించారు.

మాడోనాడు జరిగిన సాహిత్యసభకు చా॥ కె. రామచంద్రరావు శ్రీ వేంకటేశ్వర విజయంలో 'శ్రీ వేంకటేశ్వరుల అక్షరరమ్యత' అనే విషయాన్ని గూర్చి సోదాహరణంగా ప్రసంగించారు.

తరువాత శ్రీ పరవస్తు గోవిందాచార్యులు 'వ్యాస భాగవతం - వేంకటేశ్వర భాగవతం' అనే విషయంపై మాటాడుతూ మూలభాగవతం మహాప్రౌఢ క్లిష్ట జ్ఞానవిషయాలకి నిలయ మనీ అది అర్థం చేసుకోగలడమే చాలాకష్టం అనీ గరిగా అర్థం చేసుకుని ఇతరులకు శుభభంగా చెప్పడం ముఖ్యమనీ, ఈ మహాకార్యంలో శ్రీ వేంకటేశ్వరులు చాలామట్టుకి కృతకృత్యులయ్యారనీ సోదాహరణంగా ప్రసంగించారు.

కుమారి యమ్. గారి, కుమారి బి. సత్యజ్ఞానేశ్వరి (పెద్దాపురం మహారాణి కళాశాలలో ఉపన్యాసకురాలిండు) తమ గురువరుల కవితా మాహాత్మ్యానికి నీరాజనం పట్టారు శ్రీవత్సవాలు అంబేషవర్మ (మహారాణి కళాశాలలో ఆంధ్రోపన్యాసకులు) కూడ శ్రీ వేంకటేశ్వరులు తమ గురువు అనీ తత్కవితా విశేషాన్ని ప్రస్తుతించారు.

గుంటూరు ఏ. సి. కళాశాలలో ఆంధ్రోపన్యాసకులు శ్రీ టి. భాస్కరావు (నూర్పిశ్రీ) ప్రసంగిస్తూ 'శ్రీ వేంకటేశ్వరుల

శ్వరులెంత రమణీయంగా పద్యం నడపగలరో అంతరమణీయంగా గద్యం కూడా నడపగల సమర్థులనీ వారి 'మహర్షుల చరిత్రలు' మున్నగువచన గ్రంథాలు అందుకు నిదర్శనాలనిర్ణయితపరమమహా పురాణాలు నిర్వచనంగా ఆంధ్రీకరించి అద్భుతప్రజ్ఞ చూపేరు గనుక ఇక కొన్ని మహాగ్రంథాలు వచనంలో వ్రాయాలని ఆర్థించారు.

సభ్యుల ప్రార్థనపై శ్రీ వేంకటేశ్వరులు శ్రీ వాల్మీకి రామాయణానువాదమైన స్వీయ సుందరకాండను గురించి మాట్లాడుతూ సుందరకాండ నామాచిత్యం సరిగా ఎవరూ తృప్తికాగా చెప్పలేదని ఇలా వివరించారు. 'కథ సుందరం, కవిత్వం సుందరం కనుక సుందరకాండ అని పేరు వచ్చిందన్నవాదం తృప్తిగా లేదు ఈ విషయం అన్నికాండలకీ వర్తిస్తుంది కనుక దీని కొక్కదానికే అందువలన ఈ పేరు వచ్చిందనడం బాగాలేదు

హనుమంతుడికి సుందరుడనీ పేరుంది కనుక ఈకాండకి సుందరకాండ అని పేరు వచ్చిందన్నారు కొందరు అనీ బాగాలేదు హనుమంతుడికి సుందరుడన్న పేరు ప్రసిద్ధంగా ఎక్కడా లేదు ఒక వేళ హనుమంతుడి పేరు సుందరుడైనా అతనికోకాండ చెప్పినవాల్మీకి అతనికంటే ఎక్కువైన సీతకు, లక్ష్మణునికి, భరతుడికి కాండలు కేటాయించలేదే ?'

ఈవిధంగా సుందరకాండ నామాచిత్యానికి పూర్వులు చెప్పినయొక్క లన్నీ ఖండించి సుందర మనగా లంకాపట్టణమనీ మూడులోకాలు జయించి రావణుడు తెచ్చిన రత్నమాణిక్యాలతోటి వజ్రదూర్యాలతోటి కండి బంగారాల

తోటి లంకని మహాసుందరనగరం చేకాడని, సుందరమంటే లంక అని వైజయంతీ నిఘంటువు పేర్కొందనీ, అదీ కాక, రామాయణంలో ముఖ్య పట్టణాలు మూడనీ, అవి అయోధ్య, కిష్కింధ, లంక అనీ, మొదటి రెండింటికి రెండుకాండలు కేటాయించిన వాల్మీకి మూడవదైన లంకకే ఈకాండ ఏర్పాటుచేశాడని యుక్తియుక్తంగా సుందరకాండ అంటే లంకాకాండ అని నిరూపించేరు. తులసీదాసు కూడా లంకాకాండ అన్నాడేకాని సుందరకాండ అనలేదనీ, ఇప్పటికీ లంకను శ్రీలంక అంటారనీ అంటే సుందరలంక అని అర్థమనీ, లంక విశ్వకర్మ నిర్మితమనీ, దాని భౌగోళికస్థితికూడా చాల సుందరమనీ, వివరించారు. సభ్యులేకగ్రీవంగా సంతోషించి అంగీకరించారు.

శ్రీ వక్కలంక రామలింగస్వామి, చా॥ కె. రామచంద్రరావు గార్లు మూడవ వస్త్రయ్యగళాలతో శ్రీ వేంకటేశ్వరులును సత్కరించారు శ్రీమతి కస్తూరి స్వరాజ్యలక్ష్మి, శ్రీ బి. సోమయాజులు శ్రీ సి. రంగనాయకులు తలొక నూటపదార్లు ఇచ్చి శ్రీ వేంకటేశ్వరులును సమర్పించారు.

మూడులోకాల సాహిత్యసభలలోనూ ప్రార్థనచేసిన మనోజ్ఞ గాయని కుమారి సాలగ్రామ బాలాత్రిపురసుందరి బి.పి. నికృతజ్ఞ తావందనాలు తెలిపిన శ్రీవేంకటరావుని అందరూ ప్రశంసించారు.

20. శ్రీ నా థు థు

- శ్రీ ఎ. రామనార్యనారాయణ.

* చిలుత ప్రాయము నాడె సర్వకవితా
సింహాసనామాధుడై

పరులన్ రాజసభాప్రదేశముల స్వ
ప్రజ్ఞా విశేషంబునన్
కళమాశ్చర్యముగా జయించి బహు స
త్కార్యంబులన్ వ్రాసి సు
స్థిరకీర్తిన్ గొను మారయాత్మకాని భ
క్తిన్ నే ప్రశంసించెదన్.

* తనపూర్వలో విరచించినట్టివగు స
త్కార్యంబు లెల్లన్ పతిం
చిన తర్వాత విశిష్టరీతిని రచిం
చెన్ నైపుదంబంత సిం
గన మంత్రీశ్వరు ప్రార్థనంబున కనత్
గంభీర వాగ్దంఘన
ధ్వని శయ్యారభటి సమాస ఘటనా
ధారా సమేతంబుగన్.

* అల చిలుకొండ నంబికథ
యందు కిరీటి తపస్సుచేయు గా
థల తన ఈశ్వరార్చన వి
ధంబు సమస్తము ప్రస్తుటంబుగా
తెలియ రచించె మార్గ గ
తి స్థితనూక్తి విశేష భావనా
లలిత ప్రబంధమా హరవి
లాస కృతిన్ సరసోచితంబుగన్.

* శ్రీవిశ్వేశు కృపన్, మహత్వమును, కా
శీఖండ కావ్యంబునన్
ప్రావీణ్యంబున తెల్పుచున్ వివిధ కా
వ్య గ్రంథ సందర్భముతో
భావంబుల్ రసముల్ సమాస ఘటనల్
వాక్పిత్రణల్ వర్ణనల్
గావించెన్ ప్రతిభావిశేష కలనన్
కావ్యచిత ప్రక్రియన్.

21.

శ్రీరామరాజ్యము

1) శ్రీ రా మ రా జ్య ము

[కవి శ్రీ చెఱుకపల్లి జమదగ్నిశర్మగారు వెల 10 రూ. ప్రాప్తిస్థానము
శ్రీ చెఱుకపల్లి జమదగ్నిశర్మగారు. శ్రీరామనగరం కావసి, పానగల్లు, శ్రీకాళహస్తి.
చిత్తూరు జిల్లా]

శ్రీ మద్రామకథా దివ్యత్వము నందిం
చిన తపశ్శిలుడగు వాల్మీకి భగీరథునివంటి
వాడు. ఆ దివ్య తరంగిణిలో మునుకలాడి
తృప్తినందక భావనావైకళ్యముతో నన్య
ధాత్వ మూహించిన భవభూతి ప్రభృ
తులు వల్మాక ర్తలు. అట్టి పారవశ్యమును
గలిగించుకొని రామాయణమునకు సహ
జము. కావ్యప్రయోజనము అన్నిటిని
నిందింపఁజేయు రామాయణ మహాశిలా
శకలము భవభూతివంటి మహాశిల్పిలచేత
బడి మనోహరరూపమున చిరస్థాయిత్వ
నంది వాఙ్మయ మహాకాళమున ద్రువ
నక్షత్ర మైనది. అట్టి రామాయణ వియ
ద్గంగను కల్పవృక్షముగ భావించినవా
రనేవలు. ఈ త్రరకాండను వాల్మీకి రచిం
పలే దనికొందరు, అతడే రచించెనని
పారాయణాదులయందు నిషిద్ధ మవి మరి
కొందరు తలతురు శ్రీరామపట్టాభిషేకా
నంతర వృత్త మందు వర్ణితము. కరుణారస
ప్రాధాన్యము ముస్పష్ట మగుట వలన
దైవములుగా మానితులగు పీతారాముల
విషాదాంతము పాఠశతకపాఠకలిగించుట
సహజము. భావుకమహత్తరు డగు భవ
భూతి మహాకవి దీనిని తనయనల్పకల్పనా
విభూతిచే నుత్తరరామచరితముగ వీర్వి
నుఖాంతము గావించెను.

అట్టి యుత్తరరామచరితము మనమున
నుసంభావితము గావించి శ్రీ చెఱుకపల్లి
జమదగ్నిశర్మగారు మఱికొన్ని మార్పు
లతో శ్రీరామ రాజ్యమును రచించిరి.

ఇందు ప్రతిజ్ఞాసమజ్ఞాప్రతిస్థా ప్రత్యభిజ్ఞా
ప్రత్యానయనము లనుఖండము లైదు
కలవు వీనికే వరుసగా సద్యోజాత,
వామదేవ, అహార, తత్పురుష, ఈశా
నము అను నామాంతరములను సాభి
ప్రాయముగా నుంచిరి ఈ యైదును
శివుని పంచముఖముల పేర్లు. ఇట్లు వీని
నొకచో జేర్చుటపలన శివాద్వైతము
స్థిరీకృతము కావలె నని వీరి యభిప్రాయము.
అనగా దీనిని రామాయణమున
(రామ+అయనము లేదా రామ+
అయనము) శివాద్వైతము (శివ+అద్వై
తము, శివా+అద్వైతము) సాధించి
యప్రతిహతముగ నిలిపి చాటవలె నను
వీరిద్వైపై ముస్పష్ట మగును. ఈకావ్యము
లోని ఖండపరాచకమున కవిస్తుతి కథా
భాగము మున్నగునవన్నియు గలిసి 1841
పద్యములు కలవు వీనిలోని యంకెలను
పరస్పరము కూడినచో వచ్చు మొత్తము 9.
సంఖ్యాకాస్త్రమున నవసంఖ్యకు గల
పారమ్యము వీరి కిచ్చ మని పారకులు గమ
నింపవలసిన విషయము. శ్రీ శత్రుగారిపద్య
నిర్వహణ, కథాకథనము పాత్రపాద
శిల్పము మున్నగునవి మనోహరము అనుట
స్వభావోక్తియేకాని యతిశయోక్తిగాని
యర్థవాదముకాని కాదు. దకాబ్దులు
తరబడిగా నాయున వాఙ్మయావనితో
కవితాసస్యమును బహుప్రసాగ నిబ్బడి
ముబ్బడిగా దిగుబడి గావించిన హాళి
త్తముడు. శ్రీ జ్ఞానప్రసూనాంబికా కాళ
హస్తీశ్వరుల యంతేవాసిత్వము విశ్వవాధ

కవిత్వాభివృద్ధికి సంపన్నత యొక్కదాని నొకటి మించి వీరి కవిత్వానుమతః ప్రాధిమ్య కారణములైన వనిపించును ఇంత పెద్దగ్రంథము నింతచక్కగా ముద్రించు నట్టి యవకాశము శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామి దయచే కలుగుటయు ప్రశంసనీయము ముద్రారాక్షసములు విరళ విరళములు కావ్యము తనబహిర తస్సందర్శములచే పండితపామరుల కానందము సధికముగా కలిగించుటలో సందేహములేదు.

ఈకావ్యమునందలి ఖండాంత. ఖండాది ఋషద్యములు శివపరములుగా నుండుట వలన నీది పరమేశ్వరునకు శ్రీకాళహస్తీశ్వరస్వామికి అంతమనిభావింపవచ్చును గ్రంథాదిలో దేవతాస్తుతి, వాల్మీకివ్యాస శంకరులస్తుతి, గురుస్తుతి, కాళిదాసాది కవిస్తుతి, పిమ్మట కవిత్వగురు విశ్వనాథ స్తుతి మనోహరములు విశ్వనాథవారు తమ రామాయణ కల్పవృక్షమును సోత్తరముగ వ్రాయుదు మని పట్టాభిషేకము వరకు వ్రాసి, యుత్తరకాండను వ్రాయలేమని యడిగిన శ్రీ శర్మగారిలో 'నేనే వ్రాయుట యేల? నాశిష్యులచే వ్రాయించును నాకు గల నల్లను శిష్యులలో నీ వొకడ వని రట దానిని శ్రీ శర్మగారు భక్తితోనాజ్ఞగా గొని శ్రీకాళహస్తీశ్వర స్వామి కృపారేళమున నీ మహాకావ్య రూపమున నిర్మించి దానిని తమగురువులకు జూపి వారి యశీకరామోదముల నందిరట. ఇది సామాన్యమైన విషయము కాదు ఇంతయైన పిమ్మట భక్తభూతిని, తిక్కనను, పాపరాజును స్తుతించుట సామాన్య పారకులకు ప్రక్రమభంగ మనిపించును గాని పరిశీలించుచో శ్రీశర్మగారు తమ కావ్య వస్తువిర్వహణమున నీ మువ్వనను వారి సంపత్తిని యథోచితముగ నుపయోగించికానిరని స్పష్టమై ఉచితమే అనిపించును. తమ యధ్యాపన సమయమున వింతప్రశ్నలను వైచిత్ర్యము జ్ఞానమును పెంపొందించిన శిష్యులను గూడ శ్రీ శర్మ

గారు గరువులుగా భావించి చిన్నవారకు వారి కాశిస్సు లిచ్చుట వారిలోకజ్ఞతను చాటును

ప్రతిజ్ఞాఖండము - శ్రీరాముడు పట్టాభిషిక్తుడయ్యెను. మహాత్మ్యములు రోజుల తరబడి జరగినవి జనకుడు తనరాజ్యము నకు ప్రయాణమైనను వెడలలేక నిలిచి యుండెను అరుంధతీవశిష్టులు, కాసల్యా సుమిత్రాకైకేయులు, ఋశ్యశృంగుడు చేయు పండ్లండ్లెండ్ల యజ్ఞమును జూడ నేరి జనకుడు అగియాగి తనరాజ్యమున కేగెను గృహభరాలను యగు సీత బంధునియోగమును సహింపలేక విచారింపుచుండ శ్రీరాము డామె నోదార్పుచుండగా నప్తానక్ర డటకు వచ్చి వశిష్టాదుల సందేశమును వివరించెను సీతామహావిదనోదనముగై శ్రీరామచరితమును చిత్రపటరూపమున నిర్మింపించిన దానిని జూచి సీత మరల సరణ్యప్రాంతములను దర్శింపగోరెను. శ్రీరాము డంగీకరించెను. అలసిన సీత రామునికడ నిద్రించుచుండగా చారుడగు భద్రుడు (దుర్యోధుడు) వచ్చి జనవ్యాప్తముగు సీతావవాదమును చెప్పగా రాముడు సీత నడవుల విడుపు మని అత్యుణు నాజ్ఞాపించి సీతాలత్యుణుల నడవులకు బంపును. ఈ ప్రతిజ్ఞాఖండమునకు సద్యోజాత మును పేరు నుంచుట కథాగమనమునకు తగినట్లే యున్నది.

సమజ్ఞాఖండము - మును కేగు సీతాలత్యుణుల మనోవిభ్రమములు వారిసంభాషణలు, కవి కథానిర్వహణకైని వెల్లండించును. అత్యుణుడు చెప్పినమాటలకు సీత దుఃఖితయగుచుండగా అత్యుణు డామెను వీడివెళ్ళుట దుఃఖవివశయగు సీతను గంగావనంధరా వాల్మీకులు, కాపాడి యోదార్పుట కుశలవులజన్మము-వీనితో నీఖ డము వామదేవమును నాయాంతరము గల్గియున్నది

ప్రతిసాఖాండము - సీతాపరిత్యాగమున వశిష్టాదులు దుఃఖితులై ఋశ్యశృంగునికడ నుండుట జనకుడు నచటనే యుండుట, రాముని రాజ్యపాలనము, బ్రాహ్మణ శిశుమరణము, శంబూకవధకై శ్రీరాముడు పుచ్చకమునెక్కి పం-నటి ప్రాంతమున కరుగట, శంబూకవధ, బ్రాహ్మణశిశు పునరుద్ధవ ము, సీతాతమసు అదృశ్యరూపమున నట తిరుగు 11 పూస్యస్మృతిచే మార్చా తుడగు రాముని నేడ దీర్చుట, రామునివిలాపము, అగస్త్యుని సందేశము, దర్శనము, అనునవి ప్రతిసాఖండమున నఘోరమును నాయాంతరముతో నొప్పియున్నవి.

ప్రత్యభిజ్ఞాఖండము - ణోపామద్రాగస్త్యులు శ్రీరమునకు వేదవతీ వృత్తాంతమును జెప్పి యోదార్పుట అశ్వమేధమున జేయుచునుట రాము డయోధ్యకు మరలివచ్చి వశిష్టాదులయచుతి 12 గా సన్యాసము గావించుట, విభిషణాదుల రాకడ, వాల్మీకి శన యిద్దరు శిష్యులతో వచ్చుట, వారి రామాయణ గానము, వాల్మీకి నివేదనము తత్పురుష మను నాయాంతరముతో నిర్వహింపబడినది.

ప్రత్యానయన ఖండము - యజ్ఞానంతరము శ్రీరాముడు వాల్మీకి విజ్ఞప్తి ననుసరించి అతని యాశ్రమమున కేగుట ప్రజలందరును పాని ననుడించి యటకేగుట, కుశలవులు స్వగృహముండి వచ్చుట, శ్రీరాముడు వారిని తనగడమునై వెక్కిరియకొని సీతకడకేగి గుర్తించుట, సీతారాములపారవశ్యము, మును సీతాపుత్రులతోగలసి సుససల్లాపములతో నయోధ్య కుట ప్రజలు సీతను గౌరవించుట రాముని రాజ్యపాలనము ఖండాంతమున కవి చెప్పిన దేశకాలపరిస్థితులను వివరించు పద్యము-తో నీకాన మనుపేరుతో నీ ప్రత్యానయనఖండ మొప్పినది.

కథానిగ్నహమున చాలవరకు భవభూతిని శర్మగారు ఒకవడిగా జెట్టుకొన్నట్లుగా భావింపవచ్చును. చిత్రపట వృత్తాంతమును దాదాపు యధాతథముగ నిర్వహించి దానిభూతములను మాత్రము యధాతథముగ నుపయోగించు కొనలేక పోయిరి ఇందు స్వగతములు తత్త్వవివరణములు మిక్కిటములై యున్నవి వాల్మీకి సీతకును, శ్రీశర్మగారి సీతకును అంతరము చాలకనిపించును వాల్మీకి కావ్యవృద్ధిప్రేరేపకావకారమునకై ప్రసాదించిన గాయా యణ పాత్రలు భారతాదులయందు వలె తమదివ్యత్వమును పడేపడే గుండ్లరించుట విస్మయావహము. వాల్మీకి నివేదనము నారదాది ప్రాథితుడై గాయాయణ రచనకు వారకున్న వాల్మీకికి దగినట్లుగా లేదనిపించును వాల్మీకి రాములసమావేశము (వాల్మీకములో) సముదాత్తముగా నున్నది. శ్రీశర్మగారు రామవాల్మీకి సమావేశమును వరప్రదాతయై ప్రత్యక్షమైన దైవము యొక్కయు, వరాకాంక్షి యగు భక్తునియొక్కయు, సమావేశము వలె చిత్రించినా రనిపించును. చిత్రపట వృత్తాంతమున గాయాను గృహీతములగు జృంభకాక్షిప్తములు కుశలపుల ననుగ్రహించినవి చిత్రపట వృత్తాంతమున సిగ్గించిన యీశ్వరయోగమును భవభూతి లగచంద్ర కేతులయధమున నుపయోగి మకొనగా, శ్రీశర్మగారు ఇట్టిదివ్యాస్త్రలాభము నాజ్యముగా నందిన కుశలపులు అపరస్త్రిత రక్షిణులై స్వర్గమునకేగినట్లు చెప్పి యుపయోగించిరి. దివ్యాస్త్రలాభ మిట్టి కార్యము చే నూచితమాయని యరిపించును

అట్లే సీతా పంత్యాగ సమయమున నయోధ్యలో లేని వసిస్థాదులు సీతాపరి

త్యాగమును విని దుఃఖితులై సీత లేని యయోధ్యను ప్రవేశింప నొల్లక ఋశ్యశృంగుని కడనుండి, యటనుండి వాల్మీకి యాశ్రమమున కేతెంచిరి పుత్రీపరిత్యాగ దుఃఖితుడగు జనకమహారాజు తానను అటవశోయి యాదృచ్ఛికముగా వారిని గడసెను శ్రీశర్మగారు జనకడు పుత్రీపరిత్యాగమునువిని యుండబట్టలేక ఋశ్యశృంగుని యాశ్రమమునకే పోయి ట్లున, శ్రీరాముని యశ్వమేధమునకు జనకాదులు అరుంధతీ వశిష్ఠులు వచి నట్లును జెప్పి మరీ కాశ్యపాదులు వారినోపచ్చి శ్రీరాముడు యజ్ఞముననుచిన సీతాస్వర్ణ ప్రతిమలను జూచి చేకోమోదమంది రట అప్పుడు శ్రీశర్మగారి విశిష్టాచలదృష్టిలోను, భవభూతి ఎర్హనాణలోని వశిష్ఠాదుల దృష్టిలోను సీతకుగల పాత్రాచిత్యమేమి? జనకాదులకు గల యనురాగ మదెట్టిది ఆదిమధ్యములలో నున్న జనకుడంతయునఁ గూడ సాక్షాత్కరించిన మరింత బాగుండెడిది కదా!

వాల్మీకి సీతాప్రతిజ్ఞ, రసాతల ప్రవేశము మున్నగువానిని నిర్వహించి, సీతా పాత్రకు గల యుదాత్తతనపోషింపగా, భవభూతి దాని యందలి సారమును విడజాలక యంతర్నాటకమున దానిని సంగ్రహించి తన విధానములో కథను ముఖాంతముగావించెను శ్రీశర్మగారు సీతను యోగినీయాతగా, పరమస్త్రిగగా మనస్వితాపరిహారగాజిత్రించిరి భవభూతియేకాక శిక్షాగాలును కుండమాలాదులలో సీతా రాములయందోఁడతముగనో యధాశక్తిగనో భావించి వాతాత్ములై చారితార్థము నందిరి అట్లే శ్రీశర్మగారును శ్రీవిద్యానిఘలగటచే రామకథలో శివాద్వైచరిమును భావించి యధావకాశముగ జిత్రించిరి శ్రీరామ రాజ్యమునట వారి స్వగతిముగ, తత్త్వవివరణ

లకు తగినట్లున్నను, అప్పుడప్పుడు వ్రాసిన వాని నిందులో సామ్యుచేసికొని రని పారకులకు కొంతవైముఖ్యమును గలిగించును. ఇందలి ప్రతి పద్యమును దేనికదే మనోహరము. కాని యట్టివి బహుశము లగుట వలని యిబ్బందియే యిది. అట్లే సీతా రాముల సమాగమమును జెప్పి పౌరులస్వగతములకు వివరించి వీన్ముట సీతారాముల సంభాషణను గూర్చుట జరగినది. చిరకాలమునకు ప్రవాదభిన్నులై కలసిన నాయికా నాయకుల పరస్పరహృదయ వివశ్యాక మగు సంవాదము జనుల శాస్త్రీకి విచారణలచే ప్రశంసలచే నంత రితముగుట బాధాకరము

శ్రీరామకథన వాల్మీకి కావ్యముగనే రచించెను కాని విమర్శక బహుశమైన మన సహృదయ ప్రపంచ మివేలభావనచే యధాశక్తిగ యధోచితముగ భావించుటయే యిట్టివానికి మూలము. నామకరణములోనే శ్రీశర్మగారి కాశలము, లోకజ్ఞత నూచితములగుచున్నవి ఉత్తరకాండకిథను సంపూర్ణముగ వివరింపక సుఖాంతము గావించుటకై శ్రీశర్మగారు చూపిన నేర్పు ప్రశంశనీయము ఇందు వాతశక్తి, అనుభవము, నిరంతర వాఙ్మయాను శీలనము, భావుకత, కథానిర్వహణ మున్నగునవి యడుగడుగున నున్నట్లు ములై కొట్టవచ్చిన ట్లగపడును

శ్రీశర్మగారు భవభూతి స్తోత్రములననువాదప్రాముఖ్యముగా గొన్నిటి - నుకరించిరి 'స్వాపహేతు రనుపాశ్చితోన్యయా రామ బాహురుపధానమేష తే' దీనికి 'పత్యహమున్ సీతక స్వాపహేతు వగు చన్యా సంగభావంబై దుస్సహమా రాముని బాహులే తలగడొ స్వాపంబు నందంగదే' రాముడు సీతతో అన్యానుపాత్రమగు సీరామబాహువు సీత తలగడ యగు నది పలికిన యీ మూలమున కీ యుపసరణ

గమనింపదగినది. అన్యాయం భావము దుస్సహమైన యీ బా పా వు నీతరస్యాపహేతువుకావలె ననుట మూలాతిక్రాంతమై మరి తగా భావించినచో నీతర గల్గినరావణస్వర్ణము నూచించుచు అన్యాయం భావమే దుస్సహమైన(నీతర లోగడ రావణుని స్వర్ణ దుస్సహమైనను తప్పలేదు. అట్లే గామునకును తప్పలేదా?) బాహువనుడ కపరీతార్థ మనిచ్చుచుండ మగపడుచు దుస్సహమా-తలగడే యిందలి బేకారద్యయము అర్థమునకు పుష్టికరమైనను శ్రవణసుఖకరము కాదనిపించును. మూలమును చూడనిచో నివి చాల బాగున్నవనుట నిశ్చయము. ఇట్టివి కొంత విశ్రాంతిని గలిగించును.

110వే - 106 - ఉర్విగతాభిల, 111 లో 174 - భూమ్యాశ్రయన్, 113 లో 185 - శేనున్నాను మోహంధుడై 118 లో 218 లో - గగన వాల్మధానకం భూములు, 183లో 67- ప్రాకారాపాస్తీ, 154 లో 200, సుస్వేచ్ఛన్ 162 లో 249 - బంధురధీశులు - 45లో 243 మదీ వసింపు, 107లో 189 - తోపలేదుడ పాపాత్ముడతిండు, 173లో 81౨. హిరణ్య సహస్రశతల, 178 లో 849 - వైష్ణి పాపఘనయా 180 లో 868, రామజాన కీనందనులు 187 లో 40౪ - ఆత్మనిమున్ది 210 లో 126- కవరాలల నప్పగించిరిన్. ఇట్టివానికి సవరణలను గాని వివరణలను గాని యిచ్చిన బాగుం డెడిది.

ఇట్టి గ్రంథములు ప్రతి గ్రంథాలయమున నుండదగినవి. ప్రతి విశ్వవిద్యాలయ విద్యార్థియు (సంస్కృతాంధములవారైనను) తప్పక చదువవలెను ప్రజల రాజైన యీకాలమున వీరిని ప్రజలు ప్రజాప్రభుత్వము అదరించి గౌరవింపవలసియున్నది. వీరి గ్రంథమును పాత్యగ్రంథముగా నిర్ణయించుట సముచితము. శ్రీజ్ఞాన ప్రసాదానాంబికాకాళహస్తీశ్వరుల కృపారేశము

నందిన వీరిని, వీరి కవితను శ్రీవేంకటేశ్వరస్వామియు దయకాచి వీరికి వీరికావ్యములకు సముచిత ప్రతిపత్తిని కలిగింపగలడని మనము కోరవలెను. వీరి యముదిత గ్రంథములు ముదితములై ముదితములు పుర్యుదితములై, ప్రజలచే, ప్రజాప్రభుత్వముచే, సహృదయులచే, బహుధా ఆదరింపబడవలె నని కోరుట సహృదయుల ధర్మము. శ్రీ శర్మగారుకు తమ నిరంతర కవితా సుస్యసంపత్తిని కాళహస్తీశ్వరస్వామికడ, జ్ఞాన ప్రసాదానాంబికడ దాచక సర్వతోముఖప్రసారితము గావింపయత్నింపగలరని మన మోంపవచ్చును

—...—

2) హంస దూతము

[అనువాదకర్త: శ్రీనాదేశ్వర వేంకటరావుగారు. ప్రాప్తిస్థానము : శ్రీరామానందగౌడీయ మతము. కొవ్వూరు. వెల : 75 పైకలు.]

కాలిదాసుని మేఘసందేశము పెక్కు సందేశకావ్యములకు మార్గదర్శకమైనది. అట్లు వచ్చినవానిలో శృంగార ప్రధాన మురేకాక భక్తివైరాగ్యాది ప్రధానములును కలవు. చైతన్య సంప్రదాయమును ప్రముఖుడగు శ్రీరూపగోస్వామి సంస్కృతమున హంసదూతమును వ్రాచెను. ప్రౌఢ రీతిలో రచించి వారి హంసమతమును శ్రీనాదేశ్వర వేంకటరావు గారు గుఱచింపగా దానిని శ్రీరామానందగౌడీయ మతము వారు ముద్రించిరి. అనువాదముతోపాటు మూలమునుగూడ ముద్రించుటచే నీ గ్రంథ గౌరవము హెచ్చింది. వెలయు స్వల్ప మగుట మరియొక విశేషము.

శ్రీకృష్ణుడ కూసునితోఁ గలిసిమధురా నగరమున కేగి నందగోపకుల మందలి

ఘోషయువతీ బృందమును, తనకిష్టుగా అగు రాధను మరచెను. రాధవిగహమును జూడజాలక యామె చెలిలలిత లోటలో నగపడిన హంసకు - మధురానగరయ్యగారు, రాధావిగహమునువర్ణించి-యామె దీనావస్థను కృష్ణున కరిగింపు మని కోరుటయే యిందు ప్రధానము. రాధను మాయాగ్రస్తుడగు జీవునిగా వర్ణించి పరమాత్మగను భావించి వారు వియోగమును వీడి సంయోగముండుట తాత్త్వికముగా ముఖ్య మని భావింపవచ్చును. అతమున శ్రీకృష్ణు డానందేశమును విని రాధానుగ్రహము గావించినట్లు చెప్పినది, నూచించినను, బాగుం డెడిది. ఈ వియోగమే జీవసమాజ మని భావించి రేమా తెలియదు.

శ్రీనాదేశ్వరవారు భాషాసంపదపుష్కలముగా గలవారు. వీరిధారాశుద్ధి మొదలగునవి ప్రతిపద్యము నందును సాక్షాత్కరించును. ముద్రారాక్షసములు చాల గలవు. తప్పాపూలపట్టిక వ్రాచిన బాగుం డెడిది.

3వ పద్యములో హరిన్ భావించి భావంబునన్. అనుచో అనుప్రాసకై యత్నముమాని చిత్తంబునన్ అనిన బాగుం డెడిది. 5వ ప. లలితాకన్యస్తగావి. చుచున్, (అన్వశుమూహ్యము) 11వ పద్యములో 'మోడివై సదయవైవేగంబుగా హంసమా. (సదయ-స్త్రీ, లింగము - హంసము - పుంలింగము - విశేషము విశేష్య భావము భిన్నలింగక మైనది) 19 లో మారాధ జీవింపగున్. 53లో నెంతో గర్వమో హంసమా - (గర్వమునుపవ మిట యుక్తము కాదు) 57లో బృందము నేత (ను- ఉపగర్వ మెందులకు?); 63లో పురనారీ పురువిద్రును (నారీ+పురు-సంధి రావలెను. పురు అనుపద మేమి?) అందే సౌధ మాధుర్య (సౌధమునుట ఇట కృపావాచకము కాదు. అమృత సంబం

ధము అనిన చాలును. కాని అది అన్వయ దూరము) అంటే (తక్రంబు వక్రాత్మ్యై' (విశేషణ విశేష్యభావముదాత్తముకాదు) 67లో అదిన్, 68లో గ తాగోవలక ధా అనుదానికి విధి నేమన దగున్ - (సరియైన అనువాదము కాదు) 72 లో 'శ్యామ స్వాములకిద్ది దుచ్చురిహరస్వాభావికంబే కదా - (ఈయనువాదము మూలమునకు దగినదికాదు 84 లో 'ప్రభాతరసాన్ లభియించి (ఇటు నీవిశేషణ మేల) ఇట్టి నెరసులు కొన్నికలవు. ఏమైనను శ్రీ కవి గారి అనువాదసరి ప్రశంసనీయుము వీరు మరింత కృషిచేసి స్వతంత్ర కావ్యముల నితోధిక సుందరముగా రచింపగల రని మన మాశంపచున్న

3) శ్రీమద్రామాయణము

(అయోధ్యాకాండము - పూర్వభాగము)
తాత్పర్య సహితము

[తాత్పర్యకర్త - శ్రీ శ్రీమాన్ సి వి. శేషచార్యులుగారు. ప్రతులకు శ్రీ జయ లక్ష్మీః బ్లికేషన్సు, కేశవనగర్. శ్రీనగర్ కాలనీ P O హైదరాబాదు సాదా ప్రతివెల 20 రూ పుటలు - 579]

గంగాహియాలయములవలె పవిత్రో న్నతులైన వాల్మీకి శ్రీరాములు సర్వజన సంసేవ్యులు పరిపూర్ణప్రకాశకులు, శబ్దార్థములవలె సుధయులు సద్యస్ఫూర్తికల వారు వాల్మీకి యాదికవియైనచో శ్రీరా ముని ఆదినాయకు డని చెప్పుట ధర్మము.

కవినాయకలక్షణము లాయురుపురి యం దును ఘనీభవించి 'యావత్ స్థాస్యంతి గిరయః తావద్రామాయణ కథాలోకే' స్థిత్ ప్రచలిష్ఠ్యతి' యని దివాగ్రాసీస్థులను వరముగా నంది నిలచినవి ఆంకారికులు నిర్వచించు కావ్యప్రయోజము లిట్లు ముబ్బడిగా రామాయణమున నేర్పించు ననుట యుభయైకవేద్యము శ్రీరాముని స్మరింపని (ఏదోయొక విధముగా తమ కావ్యములయందు) కవి సంస్కృతాంధముల లేరనుట దాదాపుగ నిశ్చయమైన దని చెప్పవచ్చు. భవభూతిప్రభృతులును ఆరామకథను భావించి, సంభావించి, చారిత్రాధ్యమునంది రసవచ్చును

అట్టిప్రశస్తి నందిన వాల్మీకిరామాయణము మనభారతీయసంస్కృతికి ధర్మము నకు వేయేల మనయుచ్చాస నిశ్వాస ప్రాయముగు సమస్తజీవన పరివాహమునకు తీరమై నిలిచియున్నది. అట్టి రామాయణము సంస్కృతములో నుండినచే దాని యందు గౌరవాభిమానము లున్న ను సంస్కృతభాషా ప్రవేశము లేకపోవుట వలన చాలమంది అనువాదములపై సాధారణమైన రామాయణామృతమును యథా సంభవముగ గ్రహింప యత్నించుచున్న వారు, అట్టి వారి సౌకర్యమునకై శ్రీజయ లక్ష్మీ పబ్లికేషన్సువారు పండితులు, శిశుకాలోపన్యాసకులు, వగు శ్రీమాన్ సి వి శేషచార్యులువారిచే రామాయణమును ఆంధ్ర తాత్పర్యముతో, ప్రసిద్ధములగు వ్యాఖ్యాచతుష్టయ విశేషములతో సరళముగ ఆంధ్రభాషలో వ్రాయించి ఆంధ్ర లిపిలో సంస్కృతములముతో ముద్రించుచున్నారు ప్రకటించుచున్నారు. బాలకాండ వచ్చి సంవత్సరము కాకండగనే

అయోధ్యాకాండ పూర్వభాగమును ఏబది యొక్క పర్వలతో ప్రకటించిరి. ఇందలి భాష, ముద్రణము, మూల శ్లోకములు, ఉపయోక్తమగు కాగితము ఒకదాని శాకటిమించి బహుళసుందరములై యున్నవి. అయాసంప్రదాయములవారికి దగినట్లు పారాయణోపక్రమ, ఉపసంహార సంబద్ధములగు శ్లోకములతో గాయత్రీ రామాయణముతో నిది ఒప్పియున్నది శ్రీమాన్ శ్రీభాష్యం అప్పలాచార్యులవారి యార్ద్రాగుణ సభిందనముతో మనోహరమై యున్నది ముమారు నలుబియేండ్ల క్రిందట శ్రీ వావిళ్ళవారు సంపూర్ణ రామాయణమును తాత్పర్యముతో ప్రకటించిరి. ఇప్పుడది దుర్లభము శ్రీ ఆచార్యులవారి తాత్పర్యము ముద్రణావిధానము మున్నగు నవన్నియు వావిళ్ళవారి వానికంటె చక్కగా సతిశయించు స్థితిలోనున్న వని విజ్ఞులు గుర్తింపకమానరు

శ్రీ ఆచార్యులవారు సంపూర్ణవిరాళము మున్నగు సగుపాయముల నేర్పాటుచేసి ఆస్తికమహాశయులకు రామాయణము నందింప పలుమార్గముల నేర్పాటు గావించి ఇట్టిగ్రంథమునకు గ్రంథాలయములు ఆస్తికులు, ధావంతులు ప్రభుత్వము, ధర్మసంస్థలు, దేవాలయములు చేయూత నిచ్చి ఆర్థికాధిపతీయము నిచ్చి, పరిచితులకు దీనినిగూర్చి వివరించి కొనిపించి, యధాశక్తి పలువిధములసాహపడి శ్రీరాముని స్మరించి యుత్తేజస్సులై దాని నితరుల కందించి శ్రీ ఆచార్యుల వారి ప్రయత్నమును సార్థకము చేయుట ముఖ్యకర్తవ్యము రామాయణము సుందర కాండను మాత్రమే ప్రకటించునా రనేకులు కాని మొదటి నుండియు సమూలముగ తాత్పర్యముతో వ్యాఖ్యాచతుష్టయ విశేషములను విడువకుండ నిట్లు చక్కని ముద్రణాదులతో నిట్లు ముందుకు గొని వచ్చి సాహసముచూపి ప్రశంసనియలగు శ్రీ ఆచార్యులవారి పయతమును పోషి

హించి వారి కిచ్చిన ప్రశంసలకు సార్థకము గావించుట సహృదయత, ఆస్తికత, ధార్మికత, కవి మనవారి కర్తవ్యము అప్పు తప్పులెంత వెదకినను కనిపించకపోవుట ముఖ్యవిశేషము. శ్రీరామకటాక్షముచే శ్రీ ఆచార్యులవారు త్వరలో మిగిలిన శాండలనుగూడ తాత్పర్యముతో ప్రకటింపగలరని యాశించడగును.

— శ్రీ ప్రసన్న.

—*—

4) అవగాహన

ప్రగతిశీల సాహిత్యోద్యమం ప్రధాన అత్యంత విజయనగరంలో స్థాపించబడిన బుక్స్ ఆండ్ బుక్స్ అనే సంస్థ ప్రచురణగా వెలువడుతున్న అవగాహన-1, 2, 3, 4 సంపుటలు మా కార్యాచరణము చేసినవి.

శ్రీశ్రీ ముఖచిత్రముగా వేయబడిన 'అవగాహన 1' లో ఆచార్య రోణికి అప్పలస్వామి, కొడవగంటి పుటుంబ రావుగార్ల వ్యాసాలు, చాగంటి సోమయాజులగారికథ, ఏ. పి. రెడ్డికాస్త్రిగారి పెద్దకథ, నగ్నముని కవిత వగైరాలతోపాటు పుస్తక సమీక్షలు కూడా వున్నవి.

శ్రీరంగం నారాయణబాబు ముఖచిత్రముతో వెలువడిన అవగాహన-2లో ఆచార్య రోణికి, కొడవగంటి, సోమసుందర్ గార్ల వ్యాసాలు, జల్లు-నారాయణమూర్తి రాజు, శ్రీరంగం రాజేశ్వరరావు, ఆర్. చంపారాణి గార్ల కథలు, చాసో కవిత మొదలైన రచనలున్నాయి. శ్రీరంగం నారాయణబాబు జీవితము సాహిత్య వ్యక్తిత్వముపై మానేపల్లి సత్యనారాయణగారి సుదీర్ఘ వ్యాసము ఈసంచికలో అతిముఖ్యమైన రచన.

కొడవగంటివారి ముఖచిత్రంతో వెలువడిన అవగాహన-3 లో సాహిత్య ప్రయోజనం లేని రచన గొప్పదిగా ఉండగలదా? అని చర్చిస్తూ కొడవగంటివారు వ్రాసిన వ్యాసం, కృష్ణకాస్త్రిపై ఇంద్రగంటి హనుమత్ కాస్త్రిగారి వ్యాసం, కృష్ణకాస్త్రి అముద్రిత వ్యాసం, శ్రీశీ గురించి ఆచార్య రోణికి వారి అభిప్రాయాలు, మరికొన్ని కవితలు సమస్యలతోపాటు - ఇటీవల శ్రీశ్రీపై వెలచేసిన వాద ప్రతివాదాల్ని సమగ్రంగా చర్చిస్తూ 'శ్రీశ్రీ మహాకవిత్వం ఒక పరీక్ష' అనే మానేపల్లి సత్యనారాయణగారి వ్యాసం ఉన్నవి.

పై మూడు సంపుటల సంకలనకర్త శ్రీ మానేపల్లి సత్యనారాయణ 1/4 డెమీటైజులో 32-40 పేజీలతో వెలువడిన పై సంపుటలు ఒక్కొక్కటి 2 రూ॥ లు. వ్యాపారదృష్టికి అతీతంగా స్వచ్ఛందంగా సాహితీపరమ అవగాహనను పెంపొందించాలనే జరుగుతున్న కృషికి ఈ వెల తక్కువే. మాడు కలిపి కావలసినవారు ఈదిగువ చిరుసామాను గిరూ॥లు పంపిస్తే (తప్పాలూ ఖర్చులు ఉచితం) తిరుగుటపాలో పంపబడతాయి.

ఎమ్. నళినీదేవి, బుక్స్ ఆండ్ బుక్స్, బాండాడబ్లి, విజయనగరం-531 201.

+ +

5) కృష్ణ వేణీ నదీ

మాహాత్మ్య సంగ్రహము

[రచయిత శ్రీచెరువుపల్లి రామేశ్వర, శర్మ. పల్లివరపు లహరి ఎంటర్ ప్రైజెస్ విజయవాడ-2. పేజీలు 24 మూల్యము రు 1-50 లు]

గత కృష్ణానదీపుష్కర సందర్భమున ప్రచురింపబడిన యీ చిన్నగ్రంథమున కృష్ణానది జననము, తీరస్థలములయిన అనేక క్షేత్రముల ఉత్పత్తి మహిమ విశేషములు అతి సరళమైన భాషలో వివరింపబడినవి. పుష్కరమహిమ తత్సమయ కర్తవ్యవిధులు, ఫలితము, తెలుపబడినవి. పుష్కరకాలముననే కాక ఎల్లపుడు తెలిసికొనదగిన అనేక తీర్థక్షేత్ర విశేషము లిందున్నవి. అప్పు తప్పులచటచట కానవచ్చుచున్న, ముద్రణము రమణీయముగా నున్నది. ఆస్తిక తెలుగు అవశ్యము పరిపదగిన గ్రంథము.

— —

6) పుష్కరగౌతమి

కవితా సంకలనం

గత గౌతమీ పుష్కర సమయంలో రాజమండ్రి పట్టణమున జరిగిన కవి సమ్మేళనంలో పాల్గొన్న 12 గురు ప్రముఖ కవుల కవితాంశము లిందుగలవు. ప్రాచీన మూఢాచారవిముఖుడూ, ప్రసిద్ధ సంస్కృత విన శ్రీకందుకూరి వీరేశలింగముగారి పురమందిరమునవీరేశ్వరస్థధర్మకర్తృత్వసమితి దీనిని నిర్వహించుట విశేషము. గౌతమీ చిత్రము నన్నయ శ్రీనాథుల చిత్రములు, వీరేశలింగంగారి యొక్కయు పురమందిరము యొక్కయు చిత్రములు నిందుగలవు. ముద్రణస్థానిత్యాదులు విరళములు. ముద్రణము సుందరము.

16 పుటలుగల యీ చిన్నిపాత్రము వెల రు 1-00. వీరేశలింగపురమందిరధర్మకర్తృత్వసమితి - రాజమండ్రి.

22. 'స మా లో చ న' తృ తీ య సం వృ త ర చ న ల ప ట్టి క

రచన, రచయిత	సంచికల సంఖ్య	రచన, రచయిత	సంచికల సంఖ్య
1. అండపిండ బ్రహ్మాండములు శ్రీ కపిలనాయి లింగమూర్తి	3, 4	20. ఆధునిక తెలుగునవల - పరిణామం శ్రీ చక్రవర్తుల రామానుజాచార్యులు, ఎం. ఏ.	10
2. అఖిలపక్ష ఎన్నికల మహాసభ. రిపోర్టు	5	21. ఆధునికాంధ్ర సాహిత్యము - బాలవర్ణన శ్రీ పి. వి. ఎల్. నుబ్బారావు, ఎం. ఏ	16
3. అడ్డపల్లి ఋతులీలాసము డా. శ్రీ జి బి ఎన్ ఆచార్య, ఎం.ఏ, పి హెచ్ డి	24	22. ఆముక్తము - ఋతువర్ణన సౌందర్యము ఆరుద్ర చిత్రించిన మధ్యతరగతి జీవితం శ్రీ సుంకిరెడ్డి నారాయణరెడ్డి	20 1
4. అధ్యాత్మ రామాయణము గ్రం వి	10	23. ఆకాలోచనాలు పద్య శ్రీ కె. మోహనరావు, ఎం. ఏ	1
5. అనాథ కావ్యం - జాభువా మానవతావాదం శ్రీ బి శివ	23	24. ఈనాటి నవలలు ఎలా వుండాలి ? భూమి వి. దాక్షయణి, ఎం.ఏ, బి యిడి.	17
6. అనుభూతి పద్య. శ్రీ రామదుగు వేంకటేశ్వరశర్మ, ఎం. ఏ.	3	25. ఈశ్వరస్తుతి. పద్య. శ్రీ వి కామేశ్వరరావు, ఎం. ఏ, బి యిడి.	1
7. అన్నమయ్య సంకీర్తనలు - శృంగార రసపోషణము శ్రీ ఎ క్రేప్టపు, ఎం.ఎస్.సి, బి యిడి.	24	26. ఉగాది - పునాది వచన కవిత శ్రీ పి. వి. ఎల్. నుబ్బారావు, ఎం. ఏ.	10
8. అమ్మ అనురాగం గేయం శ్రీ మల్లాది కామేశ్వరరావు	21	27. ఉత్తర గోగ్రహణము - వర్ణన వైచిత్రీ శ్రీ కె. అప్పలస్వామి	2, 8
9. అరవలాయ సౌందర్యసభూతి పద్య. శ్రీ వంశరావు రామకృష్ణారావు, ఎం. ఏ.	1	28. ఉత్పలము. పద్య. శ్రీ పరిమి సాంబయ్య, ఎం. ఏ.	7
10. ఆశ్రుతర్పణము గేయం. కవికోకల శ్రీ మామిండ్ల రామగౌడు	21	29. ఉదశోపాఖ్యానము పద్య శ్రీమతి కమలాదేవి, ఎం. ఏ.	7
11. అహింస వచన కవిత. శ్రీ ఉపాధ్యాయుల రామారావు, ఎం. ఏ	4, 5	30. ఉపాధ్యాయుల ప్రామాణిక గ్రంథమేనా ? శ్రీ చిత్రగుప్తుడు	14 19
12. ఆంధ్రకవులు - అనుసరణములు శ్రీమతి కె. వి రంగనాయకి, ఎం. ఏ.	21	31. ఉత్పదాలు - వైశిష్ట్యం శ్రీ ఎం. సి కనకయ్య	20
13. ఆంధ్రంలో అష్టాదశ వర్ణనల నిర్ణయము శ్రీమతి వి నాగరాజ్యలక్ష్మి, ఎం. ఏ.	20	32. ఉపాసందరితో సూక్తులు పద్య శ్రీమతి కమలాదేవి, ఎం. ఏ.	10
14. ఆంధ్ర పురాణ ప్రశంస పద్య శ్రీ రామదుగు వేంకటేశ్వరశర్మ, ఎం. ఏ.	11	33. ఋతుభూష - ఒక పరిశీలన శ్రీ పి. వి. యస్. ఆర్. కె. శర్మ	20
15. ఆంధ్రపురాణం రజతోత్సవం రిపోర్టు ఆంధ్రసాహిత్యంలో మిన్నంటిన కంకంటి శ్రీమతి కె. వి రంగనాయకి, ఎం. ఏ	8	34. ఋషి కవి అవుతాడా ? భారతీప్రియ శ్రీ మ. సత్యనాయకులమూర్తి	18-19
16. ఆంధ్రసాహిత్య ప్రాంగణంలో స్త్రీలు సంత రించిన రంగవల్లికలు శ్రీ సోమసుందర్	18-19	35. ఎందుకు ఓటు వేయరాదు ? సంపాదకీయం ఎచటికే నీ పయనం ? గేయం శ్రీ మల్లాది కామేశ్వరరావు	4 5
17. ఆచార్య నాగార్జునగౌడు గ్రం వి.	6		
18. ఆశ్చర్యరణం పద్య శ్రీ వంశరావు వెంకటరావు, ఎమ్. ఎస్.సి.			

రచన, రచయిత	సంచికల సంఖ్య
88. ఎన్నికలు - దౌర్జన్యాలు. సంపాదకీయం	2
89. ఎవరికి ఎందుకు ఓటు వేయాలి? సంపాదకీయం	5
40. ఏకవీర - ఇతివృత్త పరిశీలన శ్రీమతి కొరారి వాణీచలపతిరావు	7
41. ఏకవీర - దాని వైశిష్ట్యం శ్రీ పి వి యస్. ఆర్. కె. శర్మ	8
42. ఏటికొళ్ళు - కవితా సమీక్ష శ్రీ మల్లాప్రగడ శ్రీమన్నారాయణమూర్తి, ఎం. ఏ.	7
43. ఏనుకృష్టియము గ్రం. వి.	22
44. కనకదుర్గా డేత్రము శ్రీ మల్లాది కామేశ్వరరావు	17
45. కనిపించదు తెలుగుదనము. గేయ. కవికోకిల శ్రీ మామిండ్ల రామగౌడు	1
46. కన్యకా సౌందర్యము శ్రీ వెలుదండ సత్యనారాయణ, ఎం. ఏ.	11
47. కబీరు సూక్తులు పద్య శ్రీ సామంతపూడి దశరథరామరాజు	10
48. కరుణశ్రీ మానవతావాదం శ్రీ సి హెచ్. అప్పారావు	4
49. కలియుగ భీముడు కోడి రామమూర్తి నాయుడు శ్రీ ఇ టి లోకనాథరావు, ఎం. ఏ.	1
50. కళాపూర్ణోదయం - కల్పన వైచిత్రీ డా. వేదల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి, ఎం.ఏ, పిహెచ్ డి	14-15
51. కవికర్ణరసాయనం - పరిశీలనావశ్యకత శ్రీ జూలూరి వెంకటేశ్వరరావు, ఎం. ఏ.	22
52. కవితా భారతి గ్రం. వి. సుగుణారాధక	14-15
53. కవితాసాధన తపస్సాధన వంటిది శ్రీ సోమసుందర్	4, 5, 6
54. కవిత్వం ఎవరికోసం శ్రీ ఇ టి లోకనాథరావు, ఎం. ఏ	5 6
55. కవిరాక్షసీయం శ్రీ పరిమి సాంబయ్య, ఎం. ఏ.	1
56. కాంతికోసం అన్వేషించిన కవి బైరాగి శ్రీ మట్టి విజయరావు, ఎం. ఏ	1
57. కాంతి వెల్లువ గేయం శ్రీ క కవరపు వెంకటరామయ్య, ఎం. ఏ.	20

రచన, రచయిత	సంచికల సంఖ్య
58. కామజిజ్ఞాస శ్రీ పరిమి సాంబయ్య, ఎం. ఏ.	16
59. కాలం సత్యం. గేయం. శ్రీ శివకుమార్	1
60. కాశీ విశ్వేశ్వర స్తవం, గ్రం. వి.	1
61. కీర్తితోరణము. గ్రం. వి.	18
62. కలపాలికా ప్రణయ కవితా రసధురి శ్రీ నాయని శ్రీ ధూర్జటి వెంకటబాలాజీ	1
63. కృష్ణపక్షము - ఒక సమీక్ష శ్రీ శ్రాద్ధిడి రామం, బి.ఏ., బి ఇడి., బి ఎల్.	9
64. కృష్ణమంజరి తరిగొండ వెంగళమాంబ శ్రీ	28
65. కృష్ణశాస్త్రి - భావనా శిల్పము శ్రీ ధూళిపాళ ఆర్కాసోమయాజి, బి ఏ	24
66. 'కెలా' పద్య శ్రీమతి కమలాదేవి, ఎం. ఏ.	5
67. కోలాచలం శ్రీనివాసరావుగారి నాటకాల్లోని సామాజికత డా. శ్రీ ఎస్. గంగప్ప, ఎం.ఏ., పి హెచ్.డి.	4
68. గాంధారి పతివ్రత - కుంతి మహాపతివ్రత శ్రీ ఎం. కృష్ణస్వామి, ఎం. ఏ.	6
69. గాయత్రీ జపసంపత్తి గ్రం.వి శ్రీ గౌరమ	9
70. గోదావరి పుష్కరాంతు - తల్లి గోదావరి శ్రీ వై యస్. నరసింహారావు, బి ఏ.	22
71. గౌరవి ఋతుంధర. పద్య. శ్రీ గాడేపల్లి కుక్కటేశ్వరరావు, ఎం. ఏ.	2
72. చక్రతీర్థ మహాత్మ్యము. గ్రం. వి శ్రీ సుగుణారాధక	2
73. చరిత్రలో పారిశీక సాహిత్యం-ఉమర్ ఖయాం శ్రీమతి కొలచలమ కారడ	14,15,16
74. చాణక్య నీతిదర్పణము కుమారి పి. కుసుమ, ఎం. ఏ.	24
75. చిట్టిచీమ. గేయం. డా శ్రీ ఎస్. గంగప్ప, ఎం.ఏ, పిహెచ్.డి.	6
76. చిత్రకావ్యము - చిత్రకవిత్వము శ్రీ జి. ధర్మేశ్వరరావు, ఎం. ఏ.	11

రచన, రచయిత	సంచికల నంబరు
77 చిలుకూరి నారాయణరావు గారి ఆంధ్రభాషాసేవ డా జె యస్ మోహన్ ఎం ఏ పిహెచ్ డి	13
78 చిలుకూరి నారాయణరావు గారి ముసలమృతపదం డా జె యస్ మోహన్ ఎం ఏ, పిహెచ్ డి	
79 చెట్టు. వచన కవిత సాహిత్యరత్న, పి వి. ఎల్. న బృహద్రావు ఎం.ఏ, ఎమ్ ఎస్ సి, బి.ఇడి.	1
80 చేమకూర సారంగధర చరిత్ర శ్రీ కందనెల్లి భద్రన్న. ఎం ఏ	14-15
81 జంటకివుల ప్రబోధ చంద్రోదయము - సమీక్ష శ్రీ కందనెల్లి భద్రన్న ఎం ఏ	20
82 జాతిమ స్త్రీష్కంలో లేబోరేటరీ దాళరథి శ్రీ సోమచందర్.	7
83. జానపద సాహిత్యం-చంద్రమృ పాటలు డా ఎస్ గంగప్ప ఎం ఏ, పిహెచ్.డి.	8
84 జానపదుల ప్రణయం శ్రీ కె.వి రమారావు ఎం ఏ	22,23
85 జాలిగుండె పద్య. శ్రీ జయంతి వెంకటేశ్వర్తి	3
86 జాషువా ఎలెజీ బావూజీ శ్రీ శివరెంక ప్రకాశరావు, ఎం ఏ.	22
87 జాషువా కవిత్యంలో ప్రకృతిత్వ త్వం డా జి బి యన్. ఆచార్య ఎం.ఏ పిహెచ్ డి	1,2
88 జాషువా చారిత్రకనవల - చిన్ననాయకుడు డా జి బి యన్ ఆచార్య ఎం ఏ, పిహెచ్ డి	12
89 జాషువా చారిత్రకరూపకం వీరాబాయి డా జి బి యన్. ఆచార్య ఎం ఏ, పిహెచ్ డి	10
90 జాషువా ముసాఫిర్లు - భావగాంభీర్యము శ్రీ బి శివ	5
91 జిజ్ఞాసుల పద్య శ్రీ సామంతపూడి దశరథరామరాజు	4
92 జ్యోతికృష్ణాస్రజ్ఞులసభ తీర్మానపాఠము శ్రీ పి సూర్యప్రకాశంగారు.	8
93 జ్యోతికృష్ణాస్ర సభలు-పిడపర్తి సోదరుల ఆక్షేపము శ్రీ పి సూర్యప్రకాశంగారు	16

రచన, రచయిత	సంచికల నంబరు
94 దాదాయిస్తు కవిగా పరాభి. శ్రీ క రెవరపు వెంకటరామయ్య, ఎం. ఏ	10,11
95 తాంబూలము శ్రీ యస్ యస్. ఆర్. మోహనశర్మ	22
96. తిక్కన సకలబ్రహ్మ ప్రార్థన శ్రీ కపిలవాయి లింగమూర్తి	14-15
97. తిరుగులేని కథ పద్య. శ్రీమతి ఓ రేటి ఇందుసురీదేవి	5
98 తెలుగువారు - ఉరుమా భాషాసేవ శ్రీ వెలుదండ నిత్యానందరావు	23
99 తెలుగువారు - తమిళ భాషాసేవ శ్రీ వెలుదండ నిత్యానందరావు.	12
100 తెలుగువారు - ప్రాకృత భాషాసేవ శ్రీ వెలుదండ నిత్యానందరావు	8,9
101. తెలుగువారు - హిందీభాషాసేవ శ్రీ వెలుదండ నిత్యానందరావు	10
102 తెలుగుకొలుగు. పద్య శ్రీ ఎస్ ఎస్. ఆర్ మోహనశర్మ	24
103 త్యాగరాజ నారాయణదాస సేవాసమితి వార్షికోత్సవ సభలు. రిపోర్టు.	8
104 త్రిదశులు. వచనకవిత డా తంగిరాల వెంకటసుబ్బారావు ఎం ఏ, పిహెచ్ డి	21
105. దక్షారామము - కవిత్వా వైశిష్ట్యము శ్రీ ధూర్జటి వెంకటబాలాజీ.	16
106. దుర్గాసప్తశతి. గ్రం వి శ్రీ ప్రసన్న	6
107 దేవయాని. నాటిక శ్రీ పాఠకోడేటి జగన్నాథరావు ఎం ఏ.	23
108 దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి - ఊర్వశిసృష్టి శ్రీ పి అర్జునరావు బి.ఓ ఎల్	16
109 దేశీయరచనలో నన్నెచోడుని ఆశయం శ్రీ ఎ క్రిష్ణప్ప, ఎం ఏ., బి యస్ సి	20
110 ద్రాక్షపళ్లగుత్తులు గ్రం. వి. శ్రీ ఎస్ రాజశేఖర్ (రత్నశ్రీ)	9
111 ద్వంద్వ పద్య ఉమిటి విమలశంకరావు	21

రచన, రచయిత	సంచికల సంఖ్య	రచన, రచయిత	సంచికల సంఖ్య
112. ధ్రువం పద్య శ్రీ భారతీ ప్రియ	20	183. పంచాంగ రచనలో వైరుధ్యాలు శ్రీ మధుర కృష్ణమూర్తికాశ్రీ	18-19
118. నందూరివారి ఎంకిపాటలు శ్రీ కర్రా కార్తికేయశర్మ	5	184. పంప-నన్నయ-భారతరచనాప్రణాళిక శ్రీ పరిమి సాంబయ్య, ఎం. ఏ.	9
114. నగ్నముని కొయ్యగుఱ్ఱం శ్రీ సోమసుందర్	11	185. పయలొసమే గేయం. డా. యస్. గంగప్ప, ఎం. ఏ., పి.హెచ్. డి.	5
115. నదీ సుందరులు శ్రీ పి. వి. ఎస్. ఆర్. శర్మ	5	186. పలుకే బంగారం. పద్య శ్రీ రామదుగుల వేంకటేశ్వరశర్మ, ఎం. ఏ	12
116. నన్నయ - కాదన కిటిపాటి శ్రీ పరిమి సాంబయ్య, ఎం. ఏ	1	187. సారిజాతాపహరణ కావ్య సారభము శ్రీ ఎ. కృష్ణప్ప, ఎం. ఏ., బి.ఎస్.సి.	17
117. నన్నయ తరళము శ్రీ పరిమి సాంబయ్య, ఎం. ఏ.	13	188. వీరదాసి-గుణాధ్యుడు తులనాత్మక సమీక్ష శ్రీ రామదుగుల వేంకటేశ్వరశర్మ, ఎం. ఏ.	10
118. నన్నయ ప్రసన్నక థావివిధార్థముక్తి శ్రీ పరిమి సాంబయ్య, ఎం. ఏ	5,6	189. పురుషార్థసుధానిధి అనువాదము. శ్రీ సీతారామకాశ్రీ	4,11,12,13
119. నన్నయభట్టారక జయంతి రిపోర్టు 120. నన్నయ భారతంలోని శైశవలీలలు శ్రీ రామదుగుల వేంకటేశ్వరశర్మ, ఎం.ఏ.	2 17	140. పుష్పప్రమాదము - ప్రయోజనాత్మకత డా. జి. బి. యన్ ఆచార్య, ఎం. ఏ.	14,15
121. నమూనా మునిసిపలు కాన్సిలు సమావేశం రిపోర్టు	14-15	41. ప్రతీక్ష పద్య. శ్రీ ఎస్. వి. రాఘవేంద్రరావు, ఎం. ఏ., బి.యి.డి.	10
122. నవ్య పద్య శ్రీ రామదుగుల వేంకటేశ్వరశర్మ, ఎం. ఏ.	9	142. ప్రబంధశృంగారములో శిల్ప చమత్కృతులు శ్రీ కందనెల్లి భద్రన్న, ఎం.ఏ	23
123. నాట నచ్చినకావ్యం - ఖడ్గనారాయణం శ్రీ శివలెంక ప్రకాశరావు, ఎం.ఏ	11 12	143. ప్రస్థానగీతి పద్య శ్రీ శనగన నసింహస్వామి, ఎం. ఏ	20
124. నా చెల్లి గేయం శ్రీ మల్లాది కామేశ్వరరావు	10	144. ప్రేమచంద్ గోదాన్ శ్రీ నమమాస స్వామి, ఎం. ఏ.	24
125. నాదయోగి పద్య. శ్రీ శనగన నరసింహస్వామి	1	145. ప్రేమ విచిత్ర శ్రీమతి కమలాదేవి, ఎం. ఏ	21
126. నా దేశము. పద్య శ్రీ వసంతరావు రామకృష్ణారావు, ఎం. ఏ.	10	146. ఫలితం [ఎన్నికల] సంపాదకీయం 147. బలికేపల్లివారి సత్యహరిశ్చంద్ర నాటకం శ్రీ రామదుగుల వేంకటేశ్వరశర్మ, ఎం. ఏ.	6 18
127. నానాదుచిరార్థనూక్తినిధి నన్నయ శ్రీ పరిమి సాంబయ్య, ఎం. ఏ	11	148. బసవరాజువారి గీత పారిజాతపరిమళాలు డా. జి. బి. యన్ ఆచార్య, ఎం. ఏ., పి.హెచ్. డి.	6
128. నాకుటలు పద్య కవిశోకిత శ్రీ మామిండ్ల రామగౌడు	9	149. బాపురెడ్డి గద్యకావ్యాలు శ్రీ కర్రా కార్తికేయశర్మ	13
129. నిత్యవ్యవహారంలో కొన్ని వింతప్రయోగాలు శ్రీ బి. యస్. ఆర్. ఆంజనేయులు	1	150. బాపురెడ్డి గేయాలు శ్రీ కర్రా కార్తికేయశర్మ	22
130. నేటి కథానికా సాహిత్యపు తీరులెన్నులు శ్రీమతి వాణీచలపతిరావు	11	151. బాపిరాజుగారి అసంపూర్ణవల మధురవాణి శ్రీమతి ధనిరెడ్డి విజయలక్ష్మిదేవి	1
131. నేటి కలలో రేపటిమనిషి గ్రం. వి. శ్రీ సోమసుందర్	13	152. బాలసాహిత్య సంక్షిప్త వివరణము శ్రీ ఎస్. రాజశేఖర్, బి. ఏ (రత్నశ్రీ)	6
132. నేనుకాక మఱోనలుగురు వచన శ్రీ కర్రా కార్తికేయశర్మ	1	153. బి.పి.బి.కె. సత్యనారాయణరావుగారి పరిచయం	16

శ్రవణ, రచయిత	సంచికల సంఖ్య	శ్రవణ, రచయిత	సంచికల సంఖ్య
154. బీజధ్వని వచన కవిత.	6	176 మునిసిపల్ కమిషనరుగారి సన్మానం. రిపోర్టు.	12
శ్రీ క రెవరెండు వెంకటరామయ్య, ఎం. ఏ.		177 మృత్యుంజయ శతకం. గ్రం. వి.	1
155 బాబ్బిలియంధ్ర కథలో బుస్సీ పాత్ర	8	178. మేలుకొలుపులు	17,18...
156 బాబ్బిలియంధ్ర కథలో రంగారాయప్రాత్ర	6	శ్రీమమారి ఎస్. తక్కినరసమ్మ, ఎం. ఏ.	
157. బాబ్బిలియంధ్ర కథలో విజయరామరాజు	7	179. రాజకీయ కల్లోలం సంపాదకీయం.	11
శ్రీ మొందుప జగన్నాథనాయుడు, ఎం. ఏ.		180 రాజకీయ సంచలనం. సంపాదకీయం	1
158 ప్రదుకు పడవ పద్య	22	181 రాజమండ్రి హరిజన అభ్యర్థి రిపోర్టు.	4
శ్రీ రానడుగు కేంకలేశ్వరశర్మ, ఎం. ఏ.		182 రాజమహేంద్రవరము, గ్రం. వి	22
159 భావవిలాసము పద్య	4	183. రాధికారాధనము పద్య.	5,7
డా. టి. అయ్యంవారు		శ్రీ వెలుదండ సత్యన్నారాయణ, ఎం. ఏ	
160 భావ విహారీ పద్య	1	184 రామకృష్ణుని కితా వైభవము	21
శ్రీమతి కమలాదేవి, ఎం. ఏ.		శ్రీ క కిశోరుబాబు	
161 భావాభ్యుదయ కవితల సంకలనం	8	185 రామప్రభాకరకము గ్రం. వి.	1
అమృతం కలిగినరాత్రి		186. రామాయణానికి ఊపిరి ఊర్మిశ	18,19
శ్రీ చక్రవర్తుల రామానుజాచార్యులు, ఎం. ఏ		శ్రీ క కారదాప్రసాద్	
162. భారతీయ జీవన ప్రయోగికి విశేషానందు ధండించిన	9	187 రాయప్రోలు - గుడిపాటి	1
యోచనామృతం		శ్రీ నాశేశ్వరం శంకర్	
శ్రీ సోమసుందర్		188 రాష్ట్రపతి అంతఃకరణకుర్చి. సంపాదకీయం.	8
163 భారతీయ సమాజవాదసాహిత్యానికి అద్యుడు	10	189 లీలాగోపాలం పద్య	1
శ్రీ సోమసుందర్ [ముని ప్రేమ్చంద్		శ్రీ ఎం. హెచ్. వి. సుబ్బారావు	
164. భారతీయల దాంధత్యధర్మ పరిణామం	1	190 వటవృక్ష వర్ణనము - ధూర్జటి, రాయలు	1
శ్రీ ఎం. కృష్ణస్వామి, ఎం. ఏ		డా. ఎస్. గంగప్ప, ఎం. ఏ, పి. హెచ్. డి	
165 మత్తకోకిల పద్య	24	191 వామనచరిత్రలో మనచరిత్ర	6
శ్రీమతి జి. కమలారాఘవన్		శ్రీ కపిలవాయి లింగమూర్తి	
166 మద్దూరి శివరామకృష్ణయ్య 80వ జన్మదినోత్సవ	5	192 వాస్తవకథనం	20
అభినందనసభ రిపోర్టు		శ్రీ సిద్ధపర్తి సిద్ధాంతిపాదకలు	
167 మధునాపంతుల అభినందనసభ రిపోర్టు.	8	193 విజయదీపిక గేయం.	22
168 మన సాహిత్యంలో మనన	6	శ్రీ పరిపాటి వేణుగోపాలగుప్త, ఎం. ఏ.	
శ్రీ రామడుగు కేంకలేశ్వరశర్మ, ఎం. ఏ		194 విత్తేముడు పద్య.	22
169. మహాకవి నిఘోష రామాయణం	1	శ్రీ గాడేపల్లి కుక్కుళేశ్వరరావు, ఎం. ఏ.	
శ్రీ రంగారావు		195 పద్య గేయం	8
170 మాకీభర్తృశాస్త్ర గ్రం. వి	16	శ్రీ బట్లూరి రామచంద్రయ్య	
శ్రీ సోమసుందర్		196 వివిధ వివాహములు వ్యాస సమన్వయము	3
171 మాదిరెడ్డి వంశాంకురం పుత్రప్రాశస్త్యం	21	శ్రీ ఎ. కృష్ణస్వామి, ఎం. ఏ.	
శ్రీమతి ఎం. సావిత్రి, ఎం. ఏ, బి. యిడి		197 విశ్వనాథ కుమార విశ్వామిత్రము	22
172. మానవలీల పద్య	24	డా. చన్నాప్రగడ తిరుపతిరావు, ఎం. ఏ, పి. హెచ్. డి	
శ్రీ ఉమ్మటి విఘ్నేశ్వరరావు		198 విశ్వనాథ వర్ణన వైశిష్ట్యము	12
173 మాయ పద్య	6	శ్రీ పి. వి. ఎస్. ఆర్. క. శర్మ	
శ్రీ వెలుదండ రామేశ్వరరావు, ఎం. ఏ, బి. యిడి.		199 విశ్వనాథ హాహా హూహూ ఒక పరిశీలన	9
174. మాయ - తీర్పు. గేయ	24	శ్రీ ఎం. పీతారామయ్య, ఎం. ఏ.	
కవికోకిల శ్రీ మామిండ్ల రామగౌడు			
175. ముక్కుతిమ్మనార్య ముద్దుపలుకు	18,19		
శ్రీ వి. వి. శర్మ, ఎం. ఏ.			

రచన, రచయిత	సంచికల సంఖ్య
200. విహారశీల. పద్య క్రిమితి కమలాదేవి, ఎం. ఏ.	2
201. వేదయగమున భక్తి శ్రీ మల్లా ప్రగడ శ్రీమన్నారాయణమూర్తి, ఎం.ఏ	21
202. వ్యక్తికర్త. వచనకవిత సాహిత్యరత్న శ్రీ పి.వి.ఎల్. శుబ్బారావు, ఎం.ఏ బి.యస్.సి. బి.యిడి	3
203. కారదాధ్వజము భాషాప్రవీణ క్రిమితి వందిరాజు కల్యాణి, ఎం. ఏ.	21
204. శిల్పదర్శనం - ఒక విహంగావలోకనం శ్రీ కపిలనాయి లింగమూర్తి	17
205. శివశంకరల శివిప్రియ క్రిమితి క వి రంగనాయకి, ఎం. ఏ	28, 24
206. శివసాయజ్యము. పద్య శ్రీ జయంతి వేంకటశాస్త్రి	11
207. శిశిరవిలాసము పద్య క్రిమితి జి కమలారాఘవన్	12
208. కావగపూర్ణిమ పద్య. శ్రీ రామదాసు వేంకటేశ్వరలు, ఎం. ఏ.	21
209. శ్రీకృష్ణ విర్యాగము - ఒక ఎలబే శ్రీ ఎస్. వి. సత్యనారాయణ	7
210. శ్రీనాథుని భావ - అన్యదేశ్యములు డా. నేతి అనంతరామశాస్త్రి, ఎం.ఏ, పి.హెచ్.డి.	6, 7
211. శ్రీనాథుని భావ - పదకల్పములు డా. నేతి అనంతరామశాస్త్రి, ఎం. ఏ, పి.హెచ్.డి	9, 10
212. శ్రీనాథుని సుభాస సరిశీలనము డా. నేతి అనంతరామశాస్త్రి, ఎం. ఏ, పి.హెచ్.డి.	2, 8
213. శ్రీనివాస ప్రపత్తి పద్య శ్రీ పులేవు రాఘవేంద్రరావు.	4
214. శ్రీమద్రామాయణ కల్పవృక్షము క్రిమితి చెన్నా ప్రగడ విజయలక్ష్మి, ఎం. ఏ	112
215. శ్రీమద్రామాయణము - కల్పవృక్షము భారతీప్రియ	1
216. శ్రీమద్రామాయణ - బాలకాండము గ్రం. వి	2
217. శ్రీమద్రామాయణము - యోగ దర్శనము భారతీప్రియ	10, 11
218. శ్రీశ్రీ కవిత - అధివాస్తవకవిత శ్రీ క రవీంద్ర వేంకటరామయ్య, ఎం. ఏ	17, 18-19
219. సంత్రాంతి భోధ పద్య క్రిమితి కమలాదేవి, ఎం. ఏ.	6

రచన, రచయిత	సంచికల సంఖ్య
220. సంస్కృత మార్గదర్శి గ్రం. వి. శ్రీ ప్రసన్న	7
221. సుఖ్యుక్తము పద్య. శ్రీ ఎం. హెచ్. వి శుబ్బారావు	4
222. సభల - సమావేశములు. సంపాదకీయం.	11
223. సరస కవిత్య కాంతర్. పద్య. శ్రీ బులుసు వేంకటేశ్వరలు, ఎం. ఏ	1
224. సరసోత్సాహము పద్య. క్రిమితి కమలాదేవి, ఎం. ఏ	3
225. సరస్వతీ హిందీవిద్యాలయ రజతోత్సవము, రిపోర్టు	4
226. సర్వమంగళా! పద్య. శ్రీ వేంకటేంద్ర సత్యనారాయణ, ఎం. ఏ	14-15
227. పాక్షి పద్య శ్రీ శవగన నరిసింహస్వామి.	4
228. పారశ్రుతి సమితి వార్షికోత్సవం రిపోర్టు	3
229. సాహితీ వసంతోత్సవములు రిపోర్టు	9
230. సాహిత్య ప్రక్రియగా కథానిక. శ్రీ పి. శ్రీనివాసులు, ఎం.ఏ	1
231. సాహిత్య భవితవ్యము ఉపన్యాసం రిపోర్టు	18-19
232. సాహిత్యము - దాని ప్రభావము విద్యాన్ శ్రీకొమండూరి రామానుజాచార్యులు, ఎం. ఏ	8
233. సాహిత్యోపన్యాసం రిపోర్టు.	12
234. సోపలిష్ట వాస్తవికతను పిడిగా చేసికొన్న శ్రీ క మోహనరెడ్డి, ఎం. ఏ.	శత్రుయధం 20
235. సౌందర్యంపై సాహితీశీర్షం క్రిమితి క వి. రంగనాయకి, ఎం. ఏ.	7, 8
236. స్వయంవర కావ్యం జాషువాకథనం శ్రీ వి శివ	1
237. స్వవిషయం సంపాదకీయం.	1
238. హనుమన్నాటకము - అంగదుడు వమారి నారపరాజు శ్రీవల్లి, ఎం. ఏ.	7
239. హిలోపదేశం. పద్య శ్రీ కమలనాథ్	10
240. హనుమత్సత్త్వ వార్షికోత్సవం - ప్రపంచ బాలవల ఉత్సవదినం. రిపోర్టు	5
241. హేమంత క్రిమంతము. పద్య. క్రిమితి జి కమలారాఘవన్.	5

23. స్వ విషయం

పత్రికా ప్రచురణలో ముఖ్యముగా కేవల సాంస్కృతిక పత్రికా ప్రచురణమున ఎదురయ్యే అనేక క్లేశములను తప్పించుకొని సమాలోచన నాలుగవ సంవత్సరమున అడుగిడినది. లక్ష్యసిద్ధి కభిముఖముగానే తవటకు నడచుచున్నది! అను విషయమునకు సహృదయ పాఠకులే ప్రమాణము.

రచయితలు, పాఠకులు మా కొనగొనుచున్న హృదయపూర్వక సహకారము మిక్కిలి ఆనందకరముగా నున్నది. వారికి కృతజ్ఞతలు. ఆప్రోత్సాహమే యూతగా ఆర్థికాది ఇతర అసౌకర్యములనధిగమించి ప్రగతిపథమున సమాలోచన ముందడుగు వేయగలదని సవినయ విజ్ఞప్తి.

రాజమండ్రి నామవిచారము

కొలదికాలమునుండి ఈ నగరనామము విషయమున ప్రచారము జరుగుచున్నది. దీనిపురాతన నామము రాజమహేంద్రాచలని రాజమండ్రికాదని, విచారించుచున్నప్పుడు సాంకర్యముచే ఏర్పడిన అపరూపమే రాజమండ్రి యనీ దానిని విసర్జించి పురాతన నామమును పునరుద్ధరించవలెనని రాజమహేంద్రునిచే పాలితమైన దీనికి రాజమహేంద్ర నామకరణము సముచితమని, ఇది చరిత్ర సమృతమనీ ప్రకటనలు వెలువడుచున్నవి రాజమండ్రి సమాచార పత్రిక దీనిని ఏకపక్షముగా (ప్రభుత్వ పక్ష ప్రకటన లేకుండగనే) రాజమహేంద్రగా తలచువాడుచున్నది

రాజమహేంద్రవరము అనువాడుక కూడ ఈనగరమునకు గలదు రాజమండ్రి

రముఅనుచేరు సముచిత మని, రాజమండ్రి నామమునకు సన్నిహిత మని అదియే సంగ్రహాచ్చారణ ముందరమనీ ప్రముఖు లాకరు నూచించిరి. మందిర శబ్దమునకు గృహార్థస్ఫూర్తియేకాని నగరార్థస్ఫూర్తి లేదని అందుచే అదితగదని ప్రతిపాదన చేయుబడినది.

ప్రాచీన చరిత్ర ప్రసిద్ధ నగరాలన్నిటికీ ఇపుడా పేజీ ఉన్నవా? ప్రాచీన ప్రసిద్ధినిబట్టి ప్రస్తుత నగరానికి ప్రసిద్ధి లేకమా? తరువాత తరువాత వచ్చిన అనేకరంగాలలో ప్రసిద్ధులయిన వారి పేర ఆయా నగరాలపేర్లు మారడం సముచితం కాజాలదా? అలా చారిత్రక నామధేయ పునరుద్ధరణం రాజమండ్రి కొక్కదానికేనా కోభావహం? దేశంలోని యితర నగరాలన్నిటికీ అది వర్తిస్తుందా? ఈ విషయాలన్నీ పర్యాలించి సంగ్రహ స్వరూపంలో చాలకాలంనుండి వాడుకలో వస్తున్న రాజమండ్రి నామమే సముచిత మని చెప్పవచ్చును వర్ణవ్యత్యయాదుతో అనేక సంస్కృత శబ్దాలని తెలుగులో వాడుకోవడంలో అనాచిత్యం ఏమీ లేదని విజ్ఞా లంగీరింపకపోదు. 'ద్రీ' అన్నది కొంచెం పరుషంగా లోచిన, రాజమండ్రి రము అనుటలో విప్రతిపత్తి లేదు. మందిర శబ్దానికి నగరమనే అర్థం కలదు. సద్యస్సురణ నగరానికికాక భవనానికే అనుకున్నాడోపము లేదు. రాజభవనము అనగా రాజనిలయము, రాజధాని అని సమంచితార్థమునే చెప్పకొనవచ్చును రాజమహేంద్రవరములోని వరముశబ్దమునకు ప్రాకరణికార్థము కానబడదు చరిత్ర సంగతి అటుంచి ఆలోచించినచో రాజమహేంద్రలోని మహేంద్రపడమునకును సుసంగతార్థము కానరాదు రాజమండ్రి పడమును మార్చవలసిన అవశ్యకత లేదనీ, మార్పిటీరవలయునన్నచో 'రాజమందిరమే' సముచితతరమని సమాలోచన అభిప్రాయపడుచున్నది.

ధరలు

జనతా ప్రభుత్వపతనము, చరణ్ ప్రభుత్వ పతనము జరగి వి కాంగ్రెసు ప్రభుత్వము నెలకొన్న తర్వాత ధరలు తగ్గి కాంతిసాఖ్యలతో కలతూగవచ్చుననుకొన్న ప్రజాసీకం ఆక అడియాసలయినవి నూతనప్రభుత్వాగమనానంతరం రమారమి పదిమాసములలోను ద్విగుణంగానూ త్రిగుణంగానుకాకుండ ఆకాశమంటేలా ధరలు పెరిగి పోయినవి సామాన్య జనానికి నిత్యజీవితం ఇంచుమించు అసాధ్యమైపోయింది వస్తూన్న తగ్గుదలయే అన్నిటిధరలూ పెరిగడానికి కారణం అని నమ్మకకర్తలగా కుండావున్నది అనేక నిత్యజీవితావసర వస్తువులపరిమితంగా అండర్ గ్రౌండ్స్లో దాగి కృత్రిమమైన కొలతను సృష్టిస్తూన్న సంగతి సర్వవిధితం ఈపరిస్థితికి ప్రభుత్వాధికారుల అసమర్థత, వణిగ్వరుల అవినీతి కారణమని ప్రజల దృఢాభిప్రాయం.

మూడేండ్ల జనతాపాలనయా? మూడు నెలల చరణ్ పాలనయా, ముప్పదేండ్ల కాంగ్రెసుపాలనయా ఈ దారిద్ర్యానికి కారణం అన్న చర్చవల్ల ఫలితంకూన్యం. ఎవరు కారణమైనా ప్రజ నేటి దుస్థితిని భరించేస్థితిలో లేదు. ప్రస్తుత దుస్థితి బాధ్యతను, నివారణబాధ్యతను, ప్రస్తుత ప్రభుత్వం అంగీకరించక తప్పదు.

ఒక్కమాటగా ఈపరిస్థితిని చక్కబెట్టేటందుకు మాదగ్గర మంత్రదండం లేదనే చతుర్మూలతో ప్రజాసీకం కష్టాలకు ఉపకాంతి లభించదు ధరలు పెంచుగాలేవు నిలకడగా ఉన్నాయి, లేదా తగ్గుదలలోఉన్నాయి, అనే వారికి భగవంతుడు తప్ప ఎవరూ సమాధానం చెప్పలేదు ఇదేస్థితి కొనసాగినట్లయితే ప్రజల ఓటుకి మంత్రదండశక్తి సంభవించగలదని గమనింపక పోవడం దివాంధ్రత్వమే కాగలదు

స మా లో చ న సం పు ట ము లు

వివిధ సాహిత్యాది విషయాలకు చెందిన 241 రచనలతో గూడిన సమాలోచన తృతీయ సంపుటము 24 సంచికలు ఒకే వాల్యూముగా హాఫ్ క్యాలికో బైండు చేయబడి అమ్మకమునకు సిద్ధముగా నున్నది. వెల రు. 20 లు ఎం. ఒ. ద్వారా పంపినవారికి పోస్టుఖర్చులు మేమే భరించి రిజిస్టర్డ్ పోస్టులో పంపగలము.

రెండవ సంపుటము వాల్యూములును కొలదిగా ఉన్నవి. వెల రు. 20 లు ఎం. ఒ. చేసిన వారికి పై విధముగనే పంపబడును. వి. పి. పద్ధతి లేదు.

మొదటి సంపుటము ప్రతులు పూర్తిగా అయిపోయినవి.

— సంపాదకుడు.

16—11—80 సంచికలో వాస్తవకథనంలో అవాస్తవాలు, మనుచరిత్ర - ఒక పరిశీలన, సారంగధరని కథ - ఒక పరిశీలన, రాధ మధురగాధ మొదలగునవి ఉంటాయి.

అడ్రసు —

సంపాదకుడు, యు లు సు సీ తా రా మ శాస్త్రి,

రిజైడ్ల తెలుగు లెక్కరదు, వి. టి. జి. కాలేజీ,

6-8-7, ఇన్నీసు కేట (త్యాగరాజనగర్), రాజమండ్రి-1.